

TARTU ÜLIKOOL

ÕIGUSTEADUSKOND

Karistusõiguse osakond

Aleksandr Urb

**KERGEMATE LIIKLUSVÄÄRTEGUDE MENETLEMISE LIHTSUSTAMISE
VÕIMALUSED JA SELLEGA KAASNEVAD RISKID**

Magistritöö

Juhendaja
professor Jaan Ginter

Tartu
2016

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Tõe väljaselgitamine.....	8
1.1. Väärteomenetluse liikidest.....	9
1.1.1. Väärteo üldmenetluse olemus	9
1.1.2. Väärteo kiirmenetluse olemus.....	10
1.1.3. Väärteo kirjaliku hoiatamismenetluse olemus	11
1.2. Lihtmenetluste olemus kriminaalmenetluses	12
1.3. Kaebemenetluse tähtsus väärteomenetluses	14
1.4. Välismaa praktika lihtsustatud menetluste osas	15
1.1.1. Soome Vabariigi liiklusrikkumiste menetlused	15
1.1.2. Norra Kuningriigi väärteo kokkuleppemenetlus.....	17
1.1.3. Ühendkuningriigi <i>fixed penalty notice</i> süsteem.....	18
1.1.4. Hollandi lähenemine vastutava isiku leidmisele.....	20
1.5. Võimalik seadusemuudatus	21
1.5.1. Tõendamisstandardi muutmine väärteo kiirmenetluses	21
1.5.2. Kirjaliku hoiatamismenetluse laialdasem kasutuselevõtt.....	25
1.5.3. Nõustumismenetluse loomine väärteomenetluses.....	27
1.5.4. Menetlustoimingu läbi viinud ametniku tunnistajana ülekuulamine	32
1.5.5. Lihtsustatud lähenemine rikkumise lühikirjeldusele.....	34
2. Põhjendamatute süüdistuste risk.....	37
2.1. Kohtupraktika mõju menetlusviiside kujundamisele.....	39
2.1.1. Algaja juhi tunnusmärgi kaasus	40
2.1.2. Menetlustoimingute järjekord	43
2.1.3. Mõõtelattide kaasus.....	45
2.1.4. Tõlgi kaasamist puudutav lahend	47
2.2. Süütuse presumptsioon	48
2.2.1. Alibi kontrollimise võimaldamise kohustus.....	50
2.2.2. Maailma praktika süütuse presumptsiooni osas	51
Kokkuvõte	55
Резюме	58
Kasutatud kirjandus:	63
Kasutatud õigusaktid:	64
Kasutatud kohtupraktika:	65
Lisad	67

Sissejuhatus

Õigusriigiks nimetatakse ühiskonda, kus võimukorraldus põhineb seaduste ülimuslikkusel. Selles on ühiskonnaliikmete omavahelised suhted ja riigivalitsemine korraldatud üldiselt tunnustatud ja üldkehtivatest õiguspõhimõtetest lähtudes. Nõudlus sotsiaalsete normide järele on olemas siis, kui üksikisik on huvitatud sellest, et iga kollektiiviliikme individuaalne käitumine teatud valdkonnas sõltuks mitte tema enda vahetust ettekujutusest, vaid ühiskonnas kehtivast standardist.¹ Paraku ei ole kõik seadused, reeglid ning teised õigusnormid ühtlaselt aktsepteeritud kõigi ühiskonnaliikmete poolt. Käesoleva töö autor on teadlikult välja jätnud juba algusest peale ebaõnnestunud ning ühiskonnas mitteaktsepteeritud õigusnormid ning piirdunud jõustunud ning ajaproovile vastu pidanud õigusnormide käsitlemisega. Ka õnnestunud õigusnormide seisukohalt, jaguneb ühiskond kaheks osaks. Reeglina, suurem osa ühiskonnast koosneb inimestest, kes peavad kinni kirjapandud käitumisjuhiseist. Selle, suurema inimgrupi kõrval on ka inimesi, kes kalduvad nimetatud normidest kõrvale. On neid kes rikuvad norme tahtlikult, samuti võivad osad eksida normi õiguspärase tõlgendamises ning leidub ka neid, kes eksivad normide vastu ainuüksi seetõttu, et nad ei ole teadlikud normi olemasolust.

Keelata saab see, kellel on võimu teise üle. Võim teist keelata ja sundida tegema midagi, mida teine muidu ei oleks teinud, on inimestevahelistes suhetes piiratud. Selle rolli võtavad enda kanda kas riigi institutsioonid või reguleeritakse see tava või kõlbluse normidega. Nende normide üldine omaksvõtt ja rikkujale suunatud halvakspanu ning isiku soov seda vältida annavad koostoimes ühiskonnale võimu isiku üle.²

Selleks, et seaduskuulekate osakaal oleks ühiskonnas suurem, rakendatakse preventiivseid, ehk ühiskonnaliikmete teaduslikkuse taseme tõstmisele suunatud tegevusi. Juba alates lapsepõlvest selgitatakse ühiskonna liikmetele üldtunnustatud käitumisjuhiseid ning taunitakse käitumisnormide rikkumist. Siiski on vastuvõetamatu olukord, kus igale normi rikkumisele järgneks üksnes selgitus, miks antud käitumine ei ole õiguspärane. Seega seadusandja on näinud ette kõrgendatud tähtsust omavate ning reaalselt ohtu kujutavate normirikkumiste eest ka teatud sanktsioonide, ehk karistuse rakendamist. Karistuse mõistel ei ole käesoleval ajal legaalse definitsiooni. Üldlevinud on aga arusaam, et karistusega on tegemist siis, kui süüteo järgselt on selle toimepanija suhtes läbi viidud väärteo- või kriminaalmenetlus

¹ Jüri Sepp. Poliitika majanduslik teooria. Tartu 2001. Tartu Ülikooli kirjastus, lk 70.

² Sissejuhatus õigusesse. Monika Mikiver ja Sander Põllumäe. Sisekaitseakadeemia 2013, lk 7.

ning selle tulemiks olev otsus on süüteo toimepanijale koormav. Kõige üldisemalt võib karistust defineerida kui „käitumise tagajärge, mis vähendab sellise käitumise taasesinemise tõenäosust“.³ Seega saab väita, et karistuse eesmärgiks on eelkõige inimese mõjutamine käitumaks tulevikus seadusekuulekalt. Andmed vastu võetud karistusotsuse kohta kantakse vastavalt karistusregistri seaduse⁴ § 13 lg-le 1 karistusregistrisse ning nendega arvestatakse süüteo korduvuse arvestamisel või muude süütegude eest ette nähtud õigusjärelmite kohaldamisel.

Karistusega süüteo toimepanija mõjutamist nimetatakse teisisõnu eripreventsiooniks. Eripreventsioon (ingl. *special deterrence*) on suunatud konkreetsele isikule hoidmaks ära või pidurdamaks tema edaspidist õigusvastast käitumist. Otseseid negatiivseid stiimuleid rikkujale loetakse aga paljudel juhtudel kõige efektiivsemaks tulevase käitumise seisukohalt. Sellist teooriat peetakse aga vähe kehtivaks raskete kuritegude puhul, kus ratsionaalne valik jääb sagedasti tagaplaanile.⁵ Seetõttu jäetakse käesoleva töö raames käsitlemata kriminaalkorras määratavad karistused ning keskendutakse väärtegude toimepanemise eest vastu võetavatele otsustele.

Ka väärteokaristuste eripreventiivne mõju seisneb selles, et selle kaudu demotiveeritakse rikkujat seadustega sätestatust kõrvale kaldumist. Teatavasti märke kriminaalkaristuse kohta karistusregistris võib väga oluliselt mõjutada rikkujat edaspidist elukäiku, kuna sellega piiratakse näiteks isiku töövaliku võimalusi. Märked karistusregistris väärteokaristuste kohta selliseid piiranguid reeglina kaasa ei too. On teada, et siiski mõnede indiviidide jaoks ka väärteokaristuse rakendamise ähvardus on üsna oluline. Nende indiviidide jaoks juba iseenesest häbi vahele jäämise pärast on piisavalt suureks negatiivseks stiimuliks, et hoiduda rikkumiste toimepanemisest.⁶ Osade inimeste jaoks tähendab väärteomenetluse läbiviimine vähemalt mõnede väärtegude puhul puhtalt ajakadu. Kuigi ka see asjaolu võib osade inimeste käitumist mõjutada, siis kõige mõjukamaks negatiivseks stiimuliks enamiku rikkujate puhul jääb väärteokaristusega kaasnev finantsvahendite väljaminek nende eelarvest ja sellest tulenevad piirangud nende soovide täitumiseks. Õnneks on kehtiva õiguskorraga loodud lisaks väärteomenetluse kiir- või üldmenetluse liikidele ka teine, oluliselt säästlikum menetlusviis, mille eesmärgiks on sarnasel moel, ehk läbi finantsilise väljamineku eelarvest, anda rikkujale otsest negatiivset stiimulit. Selleks menetlusviisiks on kirjaliku

³ S. McConville. The Use of Punishment. Devon, England: Willian 2003 (viidatud: Urmas Solovjov. Alkoholihoobes mootorsõidukijuhid sotsiaalse kontrolli objektidena. – Magistritöö. Tartu 2014, lk 33).

⁴ Karistusregistri seadus. - RT I, 21.03.2011, 3.

⁵ Jüri Saar. Kriminaalpsühholoogia. Tallinn 2007, lk 251.

⁶ Джон Брейтуэйт. Преступление, стыд и воссоединение. *Sine anno, sine loco*. Internetis: <http://sprc.ru/wp-content/uploads/2014/10/Брейтуэйт-книга.pdf>.

hoiatamismenetluse kohaldamine vastavalt väärteomenetluse seadustiku⁷ (edaspidi VTMS) 10. peatüki 1¹. jaos sätestatule.

Mainides eelnevalt säästlikkust pidas autor silmas eelkõige kohtuvälise menetleja ametnike poolt läbiviidavate menetlustoimingute hulka ja nende toimingute põhjalikkuse erinevust. Siinkohal on otstarbekas tuua välja kaks elulist näidet. Kõige erksamaks näiteks menetluseks kasutatud ressursside erinevusest on parkimisreeglite rikkumiste (parkimine keelava liiklusemärgi mõjupiirkonnas) menetlemine politsei poolt väärteo kiir- või üldmenetluse korras ning kohaliku omavalitsuse poolt kirjaliku hoiatamismenetluse korras. Juhul kui rikkuja ei ole teo toimepanemiselt koheselt tabatud, vaid rikkumise fakt on tuvastatud ajal, mil rikkuja on sõidukist eemal ning ei ole kättesaadav, siis selleks, et rikkujat mõjutada, peab politsei koguma rikkumist tõendavaid fakte ja viima läbi menetluse. Selleks tehakse praktikas järgmist:

1. koostatakse lineaarmõõteseadme kasutamise protokoll;
2. vormistatakse vaatlusprotokoll;
3. tehakse sündmuskoha üld- ja detailfotod;
4. kuulatakse üle tunnistaja (-d);
5. andmebaasi abil tuvastatakse sõiduki omanik, kellele koostatakse kutse ilmutamiseks politseijaoskonda menetlustoimingute läbiviimiseks ja toimetatakse see kutse kätte;
6. kutsele mitteilmutamise korral rakendatakse sõiduki omaniku suhtes sundtoomist;
7. juhul, kui sõidukit juhtis ja parkis keelatud kohta mitte sõiduki omanik, vaid keegi teine isik ning sõiduki omanik, tulenevalt liikluseadus⁸ (edaspidi LS) § 72 lg-st 2 annab tegeliku rikkuja andmed politseile, korraldatakse punktis 6 ja 7 toodu selle isiku suhtes;
8. rikkuja suhtes viiakse vajalikke menetlustoiminguid ning tema teo suhtes võetakse kas kiir- või üldmenetluse raames vastu otsus, mis jõustub siis, kui seda ei ole edasi kaevatud.

Analoogsed olukorras tehakse kohaliku omavalitsuse ametniku poolt:

1. sündmuskoha üld- ning detailfotod;
2. koostatakse trahviteade ning see toimetatakse sõiduki omanikule kätte, vajadusel avaldades selle ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded;
3. juhul, kui sõiduki omanik jätab trahviteade vaidlustamata, see jõustub.

⁷ Väärteomenetluse seadustik. - [RT I 2002, 50, 313](#).

⁸ Liikluseadus. - [RT I 2010, 44, 261](#).

Hoiatamismenetlust teostavale ametnikule ei ole tähtis, kes reaalselt pani nimetatud rikkumine toime. Lähtutakse sellest, et sõiduki omanik (või vastutav kasutaja) vastutab antud sõidukiga toime pandud rikkumise eest ise või esitab vastavalt liikluseadus § 72 lg 2 menetlejale rikkumise toimepanemise hetkel sõidukit kasutanud isiku ees- ja perekonnanime, aadressi, sünniaja või isikukoodi ning juhiloa numbri. Selliselt kaldutakse süütuse presumptsioonist kõrvale.

Teiseks näiteks on kehtestatud kiiruspiirangu eiranud autojuhi väärteo menetlemine. Vastava menetluse läbiviimiseks teeb politseiametnik üldjuhul järgmist:

1. fikseerib kiiruse ületamist mõõteseadmega;
2. koostab kiirusmõõteseadme kasutamise protokoll;
3. kuulab üle mõõteprotsessi tunnistaja;
4. tutvustab menetlusalusele isikule kiirusmõõteseadme fikseeritud näitu ja muid tõendeid;
5. kuulab rikkujat menetlusaluse isikuna üle ning tema teo suhtes võetakse kas kiir- või üldmenetluse raames otsust vastu.

Juhul, kui kiiruseületamine on fikseeritud statsionaarse automaatse kiirusmõõtesüsteemiga on menetlustoiminguteks:

1. kiiruse ületamise fakti ja reegleid rikkunud sõiduki numbri fikseerimine;
2. trahviteate koostamine ja selle saatmine sõiduki omanikule või vastutavale kasutajale;
3. juhul, kui sõiduki omanik või vastutav kasutaja annavad kirjalikult teada, et rikkumise momendil oli sõiduk juhitud teise isiku poolt, teatavad nad samuti ka selle autojuhi kontaktandmed ja trahviteade saadetakse temale.

Süvenemata detailidesse on ilmselge, et politsei poolt läbiviidava süüteomenetluse jaoks kulub oluliselt rohkem ressursi. Seejuures ka kogutud süüteo tõendamismaterjali kvaliteet ja relevantsus on vastuvaidlemata kõrgem. Paraku on olukord riigis selline, et politseiametnike ressurss on piiratud ja arvestades teiste teenistusülesannete rohkust⁹, suunab politsei teadlikult ning õigustatult oma jõud kõige operatiivsemat sekkumist vajavate juhtumite lahendamisele. Töö autor leiab, et ka käesoleva olukorra puhul ei ole võimalik jätta kergematele väärtegudele reageerimata, kuna see paratamatult toob kaasa üldise seaduskuulekuse languse ja selle tagajärjena kõigutab nii ühiskonna õiguskindlust kui ka üldist turvatunnet. Kergemate väärtegude all peab autor silmas selliseid väärteokoosseise, mille täitmise eest ei näinud

⁹ Politsei ülesanded on sätestatud Politsei ja piirivalve seadus §-s 3. - [RT I 2009, 26, 159](#).

seadusandja ette eriõiguste peatamist või vabaduse võtmist vaid piirdus maksimaalse võimaliku sanktsiooni määra valikul kuni 100 trahviühiku suuruse rahatrahviga.

Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada, kas eelpool toodud ressursside nappuse probleemi võib kompenseerida tõendamisprotsessi lihtsustamisega kergemate liiklusväärtegade menetlemisel või sellega kaasnevad riskid on lubamatult suured. Töö autor püstatab hüpoteesi, et väärtegade menetlemise lihtsustamine on võimalik ja arvestades sellega kaasnevaid riske ka otstarbekas. Käesolevas töös on kasutatud põhiliselt kvalitatiivseid meetodeid ning neist eelkõige võrdlev-modelleerivat meetodit. Töös on uuritud välisriikide kogemust ning püütud modelleerida selle alusel võimalikke täiustusi Eesti väärtetemenetlusele.

Ülesehituselt koosneb töö kahest peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse väärtegade menetlemise praktikat Eestis ning pakutakse võimalusi väärtetemenetluse lihtsustamiseks ning hinnatakse sellega kaasnevaid riske, analüüsitakse isiku õigust loobuda osadest oma õigustest ning sellega kaasnevaid tagajärke nii isiku enda kui ka riigi ja selle kaudu ka maksumaksjate jaoks. Lisaks sellele käsitletakse välismaa praktikat lihtsustatud menetluse rakendamisel ning pakutakse võimalikke seadusemuudatuste variante ning hinnatakse nendega kaasnevaid riske. Teises peatükis, käsitletakse kohtupraktikat väärtegade kaebemenetluses, hinnatakse selle mõju kohtuvälise menetleja menetlustaktikale ning kaalutakse võimalusi kohtupraktika muutmiseks.

1. Tõe väljaselgitamine

Kirjeldatud keerulise ja ressursikuluka tõendamis- ja menetlemisprotsessi kõige suuremaks eeliseks on õiguskindlus. Iga inimene riigis võib olla kindel, et iga väidetava rikkumise toimepannud isiku süü üle otsustamine toimub kindlatele ja ümberlükkamatutele tõenditele tuginedes. Juhul kui menetluse käigus kerkib esile kõrvaldamata kahtlus, tõlgendatakse seda vastavalt kriminaalmenetluse seaduse¹⁰ (edaspidi KrMS) § 7 lg-le 3 menetlusaluse isiku kasuks. Selliselt saavutatakse olukord, mille puhul teo asjaolud on igakülgset uuritud ja selgitatud välja asja toimumise tõelised asjaolud. Tõe tõhusale väljaselgitamisele on suunatud ka Riigikohtu poolt korduvalt väljendatud seisukoht: „vääртеomenetluse seadustiku § 123 lg 2 kohaselt arutab maakohus vääртеoasja täies ulatuses, sõltumata esitatud kaebuse piiridest, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud faktilisi ja õiguslikke asjaolusid. VTMS § 87 sätestab, et vääртеoasja arutatakse ainult menetlusaluse isiku suhtes ja vääртеoprotokollis sätestatud ulatuses“.¹¹ Selliselt saavutatakse olukord, mille puhul on välistatud mistahes riigipoolne ülekohus sõltumata menetlusaluse isiku enda juriidilistest teadmistest ning oskustest. Vastuvaidlematult on selline lähenemine õigusriigis igati põhjendatud ja aktsepteeritav.

Õigusriikides on kehtestatud reeglite rikkumiste järgsele riigipoolse reagerimisviisi vajalikkuse hindamisele ning reageerimismeetme valikule suunatud süüteomenetlused. Kriminaalmenetlus on repressiivne ning selle lõppeesmärgiks on koosseisupärase teo toime pannud isiku väljaselgitamine, tabamine ja karistamine.¹² Kõige üldisemalt võib süüteomenetlusi liigitada kaheks osaks: kriminaal- ja vääртеomenetlused. Kriminaalmenetluse raames tegeletakse kuritegude ning vääртеomenetluse raames vääртеgude menetlemisega. Vastavalt karistusseadustik¹³ (edaspidi KarS) § 3 lg 3 ja lg 4 sätestatule:

§ 3. Süütegude liigid

(3) Kuritegu on käesolevas seadustikus sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud füüsilisele isikule rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus.

(4) Vääртеgu on käesolevas seadustikus või muus seaduses sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv, arest või sõiduki juhtimise õiguse äravõtmine.

¹⁰ Kriminaalmenetluse seadustik. - [RT I 2003, 27, 166](#).

¹¹ RKKKo 3-1-1-2-16 p 9; RKKKo 3-1-1-5-15 p 8.

¹² M. Kärner. Mõned korrakaitseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem. Juridica VI/2014, lk 476.

¹³ Karistusseadustik. - [RT I 2001, 61, 364](#).

Nii kriminaal- kui ka väärteomenetlus jaguneb omakorda väiksemateks menetlusliikideks. Nendeks on üld- ja lihtmenetlused kriminaalmenetluses ja üld-, kiir- ning kirjalik hoiatamismenetlus väärteomenetluses.

1.1. Väärteomenetluse liikidest

Väärteomenetluse seadustikuga on loodud võimalus menetleda väärtegusid sõltuvalt asjaoludest kas üld-, kiir- või kirjaliku hoiatamismenetluse raames, kuna alates 29.03.2015 on kehtetuks tunnistatud väärteomenetluse hoiatamismenetlus.¹⁴ Kõik need kolm hetkel kehtivat menetluse liiki vastavad täiel määral õigusriigi printsiipidele¹⁵ ning pakuvad menetlusaluste isikute õiguste tõhusat kaitset. Seejuures on nendel siiski teatud erisused. Alljärgnevalt on toodud hetkel kehtiva VTMS-s sätestatu alusel rakendatavate menetlusliikide põhiolemused.

1.1.1. Väärteo üldmenetluse olemus

Väärteo üldmenetluse tulemuslikkus sõltub autori arvates kõige väiksemal määral just menetlusaluse isiku koostöövalmidusest. Seda saab öelda eelkõige seetõttu, et menetlusalune isik võib väärteo üldmenetluses, erinevalt kiirmenetlusest keelduda ütluste andmisest. Selle menetluse eripärad on toodud VTMS 10. peatükki 3. jaos. Sarnaselt kõikide teiste menetlusliikidega, alustatakse väärteomenetlust esimese menetlustoiminguga (VTMS § 58 lg 1). Vastavalt VTMS § 58 lg-s 2 sätestatule, teatatakse menetlusalusele isikule koheselt tema õigused ja kohustused vastavalt VTMS §-le 19 ja lähtuvalt selles sätestatule, võimaldatakse temale kogu menetluse kestel tutvuda kogutud tõenditega ja menetlustoimingute protokollidega, teha menetlustoimingute tingimuste ja käigu kohta avaldusi, anda ütlusi ning vaidlustada kohtuvälise menetleja lahend VTMS sätestatud korras. Lisaks sellele on menetlusalusel isikul ja tema kaitsjal õigus esitada kohtuvälisele menetlejale väärteoasjas vastulause (VTMS § 69 lg 6) ja tõendid (VTMS § 19 lg 1 p 4) ning tutvuda kohtuvälise menetleja juures väärteotoimikuga 15 päeva jooksul, alates väärteoprotokolli koopia kättesaamisest (VTMS § 76 lg 2). Juhul, kui menetlusalune isik ei ole üldmenetluse korras

¹⁴ Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus § 5 p 8. - [RT I, 19.03.2015, 1.](#)

¹⁵ Õigusriigi printsiipidest lähemalt: J. Sootak. Kriminaalpoliitika. Tallinn 2015, lk 46-54.

tehtud otsusega nõus, on tal õigus esitada maakohtule kaebus 15 päeva jooksul alates ajast, millal otsus on kohtuvälise menetleja juures tutvumiseks kättesaadav (VTMS § 114 lg 4).

Menetlusaluse isiku õigused on sellises menetluses alati ja igakülgselt kaitstud. Tõe väljaselgitamisele suunatud tegevused viiakse läbi täies mahus ning põhjendamatu süüdistuse risk on minimaalne. Seetõttu, vastavalt VTMS § 55 lg-s 3 sätestatule, alustatakse üldmenetlust siis, kui menetlusalune isik ei nõustu kiirmenetlusega, kui ta on piiratud teovõimega või on vaja otsustada konfiskeerimine, põhikaristusena aresti või sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise või lisakaristuse kohaldamine. Samuti kui väärteo asjaolud ei ole selged ehk vajavad täiendavat uurimist või tõendite kogumist. Sellele, et üldmenetluses on menetlusaluse isiku õigused kaitstud kõige suuremal määral viitab ka see fakt, et raskemate väärtegude eest maksimumsanktsiooni rakendamine on võimalik vaid väärteo üldmenetluses. Paraku on selline menetlusviis aga ka ajamahukas ja kõige kulukam maksumaksja jaoks.

1.1.2. Väärteo kiirmenetluse olemus

Selle menetluse eripärad on toodud VTMS 10. peatükki 2. jaos. Paljusi on väärteo kiirmenetlus üldmenetlusega sarnane. Menetlust alustatakse samuti esimese menetlustoiminguga (VTMS § 58 lg 1) juhul, kui väärteo toimepanemise asjaolud on selged ning menetlusalune isik nõustub kiirmenetlusega (VTMS § 55 lg 1 p 3). Menetlusalusele isikule tehakse koheselt teatavaks tema õigused ja kohustused vastavalt VTMS §-le 19 ning lähtuvalt selles sätestatule, võimaldatakse tutvuda kogutud tõenditega, anda ütlusi ning teha märkusi menetlustoimingute läbiviimise kohta.

Kiirmenetlust ei kohaldata ning alustatakse üldmenetlust siis, kui menetlusalune isik ei nõustu kiirmenetlusega või kui ta on 14- kuni 18-aastane või psüühikahäirega, või on vaja otsustada konfiskeerimine, põhikaristusena aresti või sõiduki juhtimise õiguse äravõtmise või lisakaristuse kohaldamine (VTMS § 55 lg 3). Üldmenetlusest erineb see menetlusliik selle poolest, et kiirmenetluse läbiviimiseks peab menetlusalune isik andma oma nõusoleku ning andma sündmuse kohta ka ütlusi (VTMS § 55 lg 1 p 3). Erinevalt üldmenetlusest ei koostata kiirmenetluse puhul väärteoprotokolli vaid koostatakse koheselt otsus (VTMS § 55 lg 1 p 2). Seoses sellega minetab menetlusalune isik võimaluse täiendavate tõendite ning vastulause esitamisest kohtuvälisele menetlejale. Kuigi menetlusalusel isikul puudub õigus täiendava tõendi või vastulause esitamiseks, on tal vastvalt VTMS § 56 lg 4 sätestatule kohustus anda

sisulisi ütlusi. Selliselt tagatakse ka see, et inimene annab koheselt juhtunu kohta põhjaliku selgituse, mille osas tal puudub hilisem taganemisevõimalus. Menetlusaluse isiku poolt antud ütluste mahu kohta leidis Riigikohus oma lahendis järgmist: „VTMS §-s 56 ei räägita mitte igasugustest ütlustest vaid "ütlustest väärteo toimepanemise kohta". Menetlusaluse isiku ütlused väärteo toimepanemise kohta on väärteomenetluses tõendiks, sest nad sisaldavad faktilisi andmeid, mille alusel on võimalik teha kindlaks teo vastavust väärteokoosseisule, õigusvastasust ja isiku süüd selle toimepanemises, samuti muid väärteoasja õigeks otsustamiseks tähtsust omavaid asjaolusid. Märges "olen tutvunud" neid andmeid ega asja õigeks otsustamiseks tähtsust omavaid asjaolusid ei sisalda ning seda ei saa lugeda menetlusaluse isiku poolt väärteo toimepanemise kohta antud ütlusteks.“¹⁶ Eelpool mainituga on lahutamatu seotud ka asjaolu, et kiirmenetlust võib läbi viia vaid siis, kui väärteo asjaolud on selged ja täiendavate tõendite esitamine ei ole vajalik. Samas menetlusalusel isikul ja tema kaitsjal säilib õigus esitada otsuse peale kaebus maakohtule 15 päeva jooksul, alates otsuse kättesaamisest (VTMS § 114 lg 3). Kohtuvälise menetleja pädevus sanktiooni rakendamise osas on kiirmenetluse puhul piiratud kuni 200 trahviühiku suuruse rahatrahvi määramisega füüsilisest isikust menetlusalusele isikule ning 13000 euro suuruse rahatrahvi määramisega juriidilisele isikule (VTMS § 55 lg 2), mis on võrreldes üldmenetluse korras määratavate maksimaalsete sanktsioonidega¹⁷ väiksem.

1.1.3. Väärteo kirjaliku hoiatamismenetluse olemus

Kirjalikku hoiatamismenetlust puudutavad sätted sisalduvad kehtivas VTMS-is (§-d 54¹-54⁶). Regulasioon on vajalik eelkõige automaatsete liiklusjärelvalveseadmete kasutamisel (VTMS § 54¹ lg 1 p 1 koosmõjus LS §-ga 262). Seadustik annab kohtuvälisele menetlejale õiguse mootorsõidukiga toime pandud liiklusväärtegude korral määrata hoiatustrahvi mootorsõiduki eest vastutavale isikule (VTMS § 54¹ lg 1). Kirjaliku hoiatamismenetluse käsitletava VTMS § 54¹ lg 3 kohaselt ei ole isikule määratav hoiatustrahvi süüteo eest kohaldatav karistus, seda ei kanta karistusregistrisse ning sellele ei või tugineda süüteo korduvuse arvestamisel ega muude süüteo eest ette nähtud õigusjärelmite kohaldamisel.

¹⁶ RKKKo [3-1-1-100-03](#) p 8.

¹⁷ KarS § 47 kohaselt võib kohus või kohtuvälise menetleja väärteo eest kohaldada rahatrahvi kolm kuni kolmsada trahviühikut ning juriidilisele isikule võib kohus või kohtuvälise menetleja väärteo eest kohaldada rahatrahvi 100–400 000 eurot. Trahviühik on rahatrahvi baassumma, mille suurus on 4 eurot.

Hoiatustrahv määratakse isikule, kes oli mootorsõiduki registrijärgne omanik või vastutav kasutaja väärteo toimepanemise ajal. Seejuures VTMS § 54⁵ lg-tega 3-6 jäetakse nimetatud isikule võimalus vaidlustada trahviteate põhjusel, et mootorsõidukit kasutas teine isik, märkima kaebuses trahviteates märgitud ajal mootorsõidukit kasutanud isiku ees- ja perekonnanime ning elukoha aadressi, juhiloa numbri ning sünniaja või isikukoodi, või kui ta esitab ametliku kinnituse selle kohta, et enne trahviteates nimetatud teo toimepanemise aega on teatatud pädevale ametiasutusele mootorsõiduki või selle registreerimismärgi vargusest, kadumisest või hävimisest, või esitab tõendid õigusvastasust välistava asjaolu esinemise kohta.

Sellisel pööratakse tõendamiskoormis diametraalselt ning eeldatakse sõiduki registrijärgse omaniku, või kui registrisse on kantud vastutav kasutaja, siis vastutava kasutaja süüd väärteo toimepanemisel. Töö autori arvates on selline lahendus, arvestades kergema väärteo asjaoludega ning reaalselt rikkumist toime pandud isiku väljaselgitamiseks kuuluva ressursi mahuga, igati õiglane ja põhjendatud.

1.2. Lihtmenetluste olemus kriminaalmenetluses

Kriminaalmenetluse seadustiku 9. peatükk käsitleb „lihtmenetluste“ liike. Tänapäeval on nendeks lühimenetlus, kokkuleppemenetlus, käskmenetlus ja kiirmenetlus. Juba menetlusliikide nimetustest on arusaadav, et erinevalt üldmenetlusest toimub nende puhul menetlus lihtsustatud kujul. Lühimenetluses otsustab kohus kriminaalasja toimiku põhjal tunnistajaid, eksperte ja asjatundjaid välja kutsumata (KrMS § 233 lg 1). Kokkuleppemenetluses lepivad süüdistus ja kaitse kokku olulistes küsimustes, sealhulgas ka kuriteo asjaolud ja karistuse (KrMS § 245 lg 1). Kohtu ülesandeks jääb kokkuleppemenetluse puhul vaid kindlaks teha, kas süüdistatav sai kokkuleppest aru ja kas see väljendab tema tõelist tahet (KrMS § 247 lg 2). Kokkuleppemenetlust ei kohaldata raskemate kuritegude puhul ning juhul, kui sellega ei nõustu vähemalt üks süüdistatavatest või tema kaitsja, või prokuratuur, või kannatanu, tsiviilkostja või kolmas isik (KrMS § 239 lg 2). Käskmenetlus on kirjalik menetlus, kui prokuröri arvates on tõendamise asjaolud selged (KrMS § 251 lg 1). Vastavalt KrMS § 256¹ sätestatule, kiirmenetluse kasuks saab prokurör otsustada 48 tunni jooksul peale kahtlustatava ülekuulamist või tema kinnipidamist. Tunnistajaid võidakse

kiirmenetluse puhul kohtuistungil vajadusel küsitleda (KrMS § 256³). Mõistagi on eelpool mainitud lihtmenetluste puhul seadusega sätestatud piirangud ja tingimused.

Lihtmenetluste kasutamist põhjendatakse tänapäeval eelkõige menetlusökonoomia kaalutlustega.¹⁸ Lihtmenetluste aktiivse rakendamise tõttu on üldmenetluse osakaal tänases Eesti kriminaalmenetluses üsna tagasihoidlik (lisa 1). Töö autori arvates on lühimenetlus ja kokkuleppemenetlus saanud niivõrd laia rakendust tänu süüdistatavale antavatele eelistele karistuse suuruse osas. Lühimenetluse puhul vähendatakse isiku karistust süüdimõistmise korral KrMS § 238 lg 2 kohaselt 1/3 võrra. Selliselt kompenseeritakse süüdistatavale osa tema õiguste riivet. Lisaks sellele minimeeritakse lühimenetluse puhul ka kohtukulud, mida peab süüdistatav tulenevalt KrMS § 173 lg-st 2 hüvitama.

Kriminaalseadustiku kommentaarides on mainitud, et ka lühimenetluses peab karistuse mõistmine vastama täpselt samadele põhimõtetele nagu üldmenetluses.¹⁹ Selliselt saadud karistus vähendatakse kolmandiku võrra. Ebaõige on lühimenetluses karistuse mõistmisel määrata isikule raskem karistus üksnes seetõttu, et KrMS § 238 alusel seda ühe kolmandiku jagu vähendatakse.²⁰ Selline seisukoht on igati põhjendatud ja loogiline, kuna isiku süü suurus ei sõltu sellest, millises menetlusliigis süüküsimust lahendatakse. Kokkuleppemenetluses on jäetud ruumi karistuse üle kauplemiseks. Lisaks sellele ei saa prokurör esitada lihtmenetluses (v.a lühi- ja kiirmenetluse puhul) appelatsiooni.

Teiselt poolt kaasneb lihtmenetlustega menetluslike tagatiste piiramine. Seda eriti selles osas, mis puudutab istungi avalikkust, tõendite esitamist ja vaidlustamist. Kuna lühi- ja kokkuleppemenetlus eeldavad süüdistuse ja kaitse kokkuleppet, peab süüdistatav sellise menetlusvormi kasutamise korral loobuma osast õiglast kohtumenetlust moodustavatest õigustest. Sellise õigusest loobumise kehtivaks tunnistamiseks peab kohus kontrollima, kas menetlus ei kahjusta ülemääraselt süüdistatava huve, ehk kas ta nõustus antud menetlusliigiga vabatahtlikult või tegi seda olles lubamatu survega mõjutatud. Seejuures on tähtis mainida, et nii menetlejal kui ka süüdistaval on vastavalt KrMS § 239 lg 2 p-le 2 õigus ja võimalus antud menetluse liigist loobuda ning jätkata täismahulise protsessiga juhul, kui on kõrvaldamatud kahtlused läbiviidava menetluse õigluse osas.

Käskmenetluse kohaldamine ei sõltu süüdistatava nõusolekust, kuigi ta võib seda taotleda. Peale käskmenetluses otsuse tegemist võib süüdimõistetu vastavalt KrMS § 255 lg-le 1

¹⁸ U. Lõhmus. Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. Juridica III/2013, lk 207.

¹⁹ Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. § 238/6. Tallinn: Juura 2012.

²⁰ RKKKo [3-1-1-77-11](#) p 14.

taotleda, et kohus arutaks tema asja üldkorras. Seega käskmenetluse puhul ei saa rääkida süüdistatava lõplikust loobumisest oma õigustest. Kiirmenetluses toimub kohtumenetlus vastavalt KrMS § 256⁴ lg-le 4 kas lühi-, kokkulepe-, või käskmenetluse kohta sätestatud korras arvestades kiirmenetluse kohta sätestatud erisusi.

Justiitsministeeriumi kohtustatistika kinnitab, et enamikus esimese astme kohtus lahendatud kriminaalasjadest on süüdistatavad loobunud osast oma menetluspõhiõigustest (lisa 1). Selle statistika põhjal ei saa siiski teha järeldust, et õiglase kohtumenetlusega kaasas käivad õigused on kaotanud menetluse iseloomu muutmise tõttu oma tähtsuse. Üldmenetlus on sagedasti keeruline nii õiguslikult, kui ka tõendite hindamise seisukohalt.

1.3. Kaebemenetluse tähtsus väärteomenetluses

Töö autor nõustub hetkel kehiva VTMS § 114 lg 1 p-ga 1, ning leiab et kaebuse esitamise õigus peab säilima ka väärtegude menetlemise lihtsustamise puhul.²¹ Väärteo menetlemisel on isikul reeglina vähem aega selleks, et otsustada kaitsja kaasamist menetlusprotsessi, kuna tegemist on tavaliselt vahetult peale rikkumise toimepanemist aset leidva politsei poolse kinnipidamisega, mille käigus viiakse menetlusprotsess läbi koheselt patrullautos. Samuti on ka need rikkumised, mille menetlemiseks pakutakse menetlusalusele isikule valida väärteo kiir- ja üldmenetluse vahel, oma raskusastmelt ja sanktsiooni maksimummäära poolest kriminaalmenetlusega võrreldes oluliselt leebemad. See võib ilmselgelt lasta menetlusalusel isikul suhtuda menetlusprotsessi rohkem kergekäeliselt ja sellest tingituna võib osa tema õigustest olla tagasipööramatult rikutud. Lisaks sellele, võivad mõned menetlusalused isikud viibida politseipoolse kinnipidamise järgselt niivõrd tugevas stressiseisundis, et ei pruugi suuta oma õigusi adekvaatselt kaitsta ning võivad olukorda moonutatult ette kujutada ja selle tagajärjel ka nõustuda sellega, et nad rikkusid mingit reegli, kuigi seda tegelikult ei olnud.²²

Selleks, et vältida menetlusaluse isiku õiguste põhjendamatut riivet ja mitte rikkuda ühiskonna õiguskindlust, tuleb jätkata väärteo kiirmenetluste peale kaebuste esitamise võimaldamisega.

²¹ VTMS § 114 lg 1 p 1 kohaselt on menetlusosalisel õigus esitada maakohtule kaebus kiirmenetluses tehtud otsuse peale.

²² Lähemalt: Julia Shaw, Stephen Porter. Constructing Rich False Memories of Committing Crime. Luton, UK 2014. Internetis: <http://pss.sagepub.com/content/26/3/291>. (Vaadatud 29.04.2016).

Loomulikult õigusriigis omab väga suurt tähtsust formaliseeritus.²³ Seega ei ole välistatud olukord, mille kohaselt rikkumise toime pannud isik võib pääseda karistusest üksnes menetlusvea tõttu. See asjaolu kinnitab samuti autori seisukohta, et menetlusalusel isikul peab kindlasti säilima võimalus menetluse käiku edasi kaevata, s.h. tuginedes võimalikule väärteomenetluse reeglite olulisele rikkumisele. Sellest, kuidas käesoleval ajal liigitakse vigade olulisust tuleb põhjalikumalt juttu käesoleva töö järgnevates alapeatükkides.

1.4. Välismaa praktika lihtsustatud menetluste osas

Selleks, et luua midagi uut, ei pea alati ilmtingimata nullist alustama. Vahest tuleb ringi vaadata ning võrrelda omavahel sarnaseid asju ja sellest moodustada endale sobiv hübriid. Sarnane lähenemine on ka erinevate riikide õiguskordades. Maailmas on erinevaid riike erinevate toimivate seadusandlustega. Autori arvates, otsene õigussüsteemi ülekanne on väär, kuna ühiskonna arengutase, mentaliteet ja väljakujunenud traditsioonid on erinevad. Seega võib võõrast õigusruumist võtta vaid mingi osa ning sobitada see sihtriigi õigussüsteemiga. Selliselt välditakse uudsuse aktsepteerimatust elanikkonna poolt ning saavutatakse püstitatud eesmärk, milleks võib olla ka menetluse lihtsustamine.

Käesoleva töö autor on tutvunud erinevate lähenemistega kergemate väärtegude menetlemisele erinevates Euroopa riikides. Allpool on toodud peamised tähelepanu vääriavad aspektid, millele tuleks tähelepanu pöörata Eestis hetkel kehtiva väärteomenetluse regulatsiooni muutmisel.

1.4.1. Soome Vabariigi liiklusrikkumiste menetlused

Soome Vabariigis on liikluslaste rikkumiste menetlemine võimalik kolmel viisil. Nendeks on Eestis kasutusel oleva kirjaliku hoiatamismenetluse analoog, automaatsete liiklusjärelvalve seadmetega tuvastatud rikkumiste menetlemiseks, nn karistuse nõude teadustus (soome

²³ Sootak (viide 15), lk 46.

keeles: *Rangaistusvaatimusilmoitus*) lihtsamate väärtegude menetlemiseks ning kriminaalmenetlus, kõrgendatud ohumääraga rikkumiste menetlemiseks.²⁴

Automaatsete liiklusjärelvalve seadmetega tuvastatud rikkumiste menetlemine on Eestis kehtiva regulatsiooniga paljuski sarnane.²⁵ Selline lihtsustatud menetlus (soome keeles: *menettely rikesakon määrämiseksi ajoneuvoa pysäyttämättä havaituista liikenneriikkomuksista*) kujutab endast ette süüteomenetlust.²⁶ Juhul, kui sõiduki registrijärgne omanik või valdaja on füüsiline isik, saadetakse temale registris märgitud aadressil trahviteade.²⁷ Sõiduki omanikuks või valdajaks olev juriidiline isik peab teatama registrile sõiduki eest vastutava isiku.²⁸

Trahviteadet saab ilma põhjendust esitamata 30 päeva jooksul vaidlustada.²⁹ Sellisel juhul jätkatakse menetlust üldmenetluse korras kiirust ületanud juhi väljaselgitamiseks ja trahv määratakse temale.

Teisiti näeb välja nõ muude vähemohtlike rikkumiste menetlus. Sellise menetluse puhul täidab protokoll rolli *Rangaistusvaatimusilmoitus*, milles kirjeldatakse toimepandud tegu kuid kirjelduslikus osas on lisana rikkumised tähistatavad ruudu tähistamisega. Soomes on enamlevinud liiklusrikkumiste märkimiseks kasutatakse unikaalseid koode, mille loetelu on toodud eraldi juhendis.³⁰ Sama blanketti kasutatakse menetluse algusest kuni lõpuni ja see on valmistatud isekopeerival paberil (viie lehelisena), millisest viimasel on ka nn kviitung rahatrahvi tasumiseks. Sellega välditakse andmete korduvat kirjutamist ja välistatakse korduva kirjutamisega tekkivaid vigu. Soomes on rahatrahvi suurus sõltuvuses rikkuja kuu sissetulekust ning tema hoole all olevate inimeste hulgast. Igale rikkumisele vastab üsna kitsas trahvimäärade vahemik, mis on paika pandud päevamäärade vahemikuna. Iga konkreetse rahatrahvi arvutamiseks korrutatakse mainitud päevamäärade arvu väärtusega, mis tuleneb eelpool mainitud juhendi 3. osas kirjeldatud valemist.³¹

²⁴ Käsikirja seuraamusten määrämiseksi rangaistusvaatimus- ja rikesakkoasioissa. Poliisihallitus, 6/2012. Internetis:

https://poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/14947_kasikirja_SU_OMI_20062012.pdf?8bdfb75e4d2ad288. (Vaadatud 22.04.2016)

²⁵ Lähemalt: S. Lind. Automaatne liiklusjärelvalve ja omanikuvastutus. Juridica III/2008, lk 143.

²⁶ Laki rikesakkomennettelystä, 01/21/1983 / 66, § 13a - § 13j. Internetis: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830066>.

²⁷ Soome automaatse liiklusjärelvalve käigus tuvastatud õigusrikkumiste menetlemise seaduse eelnõu seletuskiri (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikesakkomennettelystä annetun lain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta ajoneuvon haltijan vastuun toteuttamiseksi automaattisessa liikennevalvonnassa), p 2.1.5. Internetis: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050016>. (Vaadatud 22.04.2016).

²⁸ Viide 26, § 13 b.

²⁹ Viide 26, § 13 f.

³⁰ Viide 24, lk 48 jj.

³¹ Viide 24, osa 3.

Kõigi kolme menetluse jaoks on Soomes eraldi blanketid ja nende täitmine on maksimaalselt lihtsustatud. Selliselt on nii andmete sisestamine kui ka menetlemine ja aruandluste koostamine lihtsam.

Töö autor leiab, et Soomes kasutatavad isekopeerivad blankettid, oleks ka meil sobivad väärteomenetluse praktikasse. Selliste blanketide kasutamisega välditakse ankeetandmete korduvat sissekandmist ja rikkumise lahtikirjutamise asemel kasutatakse rikkumise koodi äramärkimist ja paarisõnalist lauset. Autor on seisukohal, et sellise tehnilise muudatuse üleviimist võiks kaaluda ka Eesti õigusruumis. Samas tuleb aga arvestada muutusega, mis kaasneb rikkumise lühikirjelduse ja koodi märkimisele. Selles osas on tegemist juriidilise aspektiga, mida analüüsitakse käesoleva töö 1.5.5. alaosas.

Keerulisemad ja ohtlikumad rikkumised menetletakse Soomes kriminaalmenetluse raames.³² Selle menetlusliigi eripärade kirjeldamine osutub käesoleva töö kontekstis tarbetuks, kuna selle menetlusliigi puhul on tegemist raskemate süütegudega, millele järgneb kriminaalvastutus.

1.4.2. Norra Kuningriigi väärteo kokkuleppemenetlus

Norra Kuningriigis jagunevad süüteod kaheks osaks. Kuritegudena on käsitletavad süüteod, mille eest maksimaalse karistuse määr ületab 3 kuud vabadusekaotust. Siiski tuleb tähele panna, et Norra liiklusseaduses (ingl. k: *Road Traffic Act*; norra k: *Lov om vegtrafikk*)³³ sätestatud rikkumised on sõltumata maksimaalsest karistuse määrast käsitletavad väärtegudena.³⁴

Rikkumiste puhul kus tegu on fikseeritud piisavate tõenditega ja teo toimepannud isik tunnistab oma süüd ning ei nõua ametniku poolt lisatõendite kogumist pakutakse Norra Kuningriigis rikkujale võimalust saavutada võimudega kokkulepe ning lahendada asja sealse lihtsustatud menetluse, ehk *forenklet forelegg* korras.³⁵ Sellise menetlusliigi puhul kasutatakse

³² Rikoslaki, 19.12.1889/39, 3 luku. Internetis:

<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Rikoslaki>.

³³ Lov om vegtrafikk (vegtrafikkloven). LOV-2015-06-19-65 fra 01.10.2015. Internetis:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1965-06-18-4>.

³⁴ „All breaches of the Road Traffic Act are defined as misdemeanors irrespective of whether or not they carry a maximum penalty of more than three months' imprisonment“. J. P. Stamatel and Hung-en Sung. Crime and punishment around the world.. Santa-Barbara, California. ABC-CLIO, LLC, 2010, lk 330.

³⁵ Viide 33, § 31 b.

Norra Kuningriigis äärmiselt lühikese rikkumise kirjeldusega (norra keeles *kort gjerningsbeskrivelse*) blanketti, mille pöördele on kantud enamlevinud rikkumiste koodide loetelu (lisa 2-3). Karistuse liigiks, mida määratakse kohapeal on rahatrahv. Nimetatud kokkuleppemenetluse puhul ei kuulata üle tunnistajaid ega menetlusalist isikut. Menetlusalusele isikule selgitatakse tema õigusi ja kohustusi ning hoiatatakse, et kokkuleppemenetlusega nõustumisel ei ole tal võimalik hilisemalt asja edasi kohtusse kaevata. Selliselt saavutatakse menetlusaluse isiku põhiõiguste kaitse ning viiakse menetlus läbi ökonoomsel viisil. Seevastu saab rikkuja soodsama karistuse ning ei pea kulutama aega kohtusse minekuks või edaspidiseks menetluses osalemiseks.

Analoogselt eelnevas alaosas mainituga leiab töö autor, et Norras kasutusel olev lihtsustatud väärtemenetluse rikkumise lahtikirjeldamise asendamine rikkumise koodi äramärgimisega on hea praktika. Lisaks sellele on tähelepanu väärivaks aspektiks isiku kaebeõiguse piiramine *forenklet forelegg* menetlusliigi puhul. Antud praktika ülekandmise võimalikkust Eesti õigusruumi samuti kaalutakse käesoleva töö järgnevates alaosades.

1.4.3. Ühendkuningriigi *fixed penalty notice* süsteem

Menetlusökonoomia kaalutlusel on Ühendkuningriigis (edaspidi UK) loodud võimalus koostada rikkumise järgselt *fixed penalty notice*, mis on oma olemuselt karistusotsus.³⁶ Antud menetlusliiki rakendatakse määratletud kergemate rikkumiste menetlemiseks.³⁷ Selle menetlusliigi olemus seisneb selles, et rikkumist tuvastanud ametnik kirjutab kohe välja Eesti VTMS mõistes trahviteate (lisa 4-6) ning annab selle sõidukijuhile või, sõiduki juhi puudumisel, kinnitab trahviteate sõidukile.³⁸ Kohapeal sõidukijuhi üle ei kuulata. Lisaks trahviteate edastamisele teeb politseiametnik rikkujaga suhtlemisest salvestuse ning kirjutab asjaolusid kirjeldava raporti, mille saadab „*The Central Ticket Office*“-sse.³⁹

Trahviteate saanud isikul on selle järgselt kaks võimalust - kas tasuda selles määratud summa, nõustudes sellisel viisil karistusega, või kaevata temale määratud karistus edasi kohtusse

³⁶ W. Gordon, P. Cuddy, A. Wesson. Introduction to Road Traffic Offences. Waterside press, 1998, lk 124.

³⁷ Loetelu kättesaadav internetist: <https://www.gov.uk/government/publications/road-traffic-offences-for-which-police-officers-may-issue-a-fixed-penalty-notice>. (Vaadatud 23.04.2016).

³⁸ Gordon (viide 36), lk 125.

³⁹ Kättesaadav internetist: <https://www.west-midlands.police.uk/advice-centre/help-and-advice/fines-and-fixed-penalty-notices/fixed-penalty-notices/index.aspx>. (Vaadatud 23.04.2016).

mõjuva põhjuse (ingl. k: *valid reason*) alusel.⁴⁰ Lisaks rahalisele karistusele on UK-s ka karistuspunktide süsteem. See tähendab, et iga rikkumise eest määratakse rikkujale teatud arv karistuspunkte. Nende punktide arv sõltub rikkumise raskusest. Juhul, kui 3 aasta jooksul kogub isik 12 punkti, võetakse temalt ära sõiduki juhtimise õigus, mille ta saab taastada alles pärast uuesti sooritatud eksamit. Töö autori arvates on see süsteem üheks soodustavaks faktoriks *fixed penalty*´ga nõustumiseks, kuna antud menetlusliigi puhul määratakse rikkujale alati kõige väiksem arv trahvipunkte seaduses sätestatud vahemikust.⁴¹ UK-s kantakse isikule määratud karistusi registrisse (ingl. k: *driving record*), seda aga mitte eesmärgiga kaalutleda rikkumise kordumisel trahvimäära suurendamist või muu mõjutusvahendi rakendamist, kuna standardsete rikkumiste eest on ettenähtud standardsed trahvimäärad, vaid selleks, et pidada arvestust karistuspunktide üle.

Juhul, kui selliselt määratud karistusotsus ei ole 21 päeva jooksul tasutud ega vaidlustatud kohtus, lisatakse sellele kohtu poolt 50% määratud summast nõ karistuseks karistuse mittetäitmise eest.⁴²

Liiklusrikkumiste eest vastutab UK-s sõiduki juht. Kui liiklusrikkumine on fikseeritud automaatseadmega või tuvastatud sõiduki juhi puudumisel, eeldatakse, et sõidukit juhtis selle registrijärgne omanik. Vaidlustades selle eelduse, on sõiduki registrijärgsel omanikul õiguslik kohustus teavitada, kes vastaval ajal sõidukit juhtis ning kohustuse rikkumise eest on ette nähtud karistus.⁴³

Kui omanik teatab võimudele juhtinud isiku andmed, saadetakse uus teatis nimetatud isikule ja antakse talle võimalus tasuda fikseeritud suurusega trahv.

UK-s kasutusel olev lihtsustatud menetlus on sarnane Soome ja Norra menetlustega, kus samuti rikkumise lühikirjelduse asemel kasutatakse koode. Sellega välditakse ametniku eksimuse võimalikkust, piiramata samal ajal menetlusaluse isiku õigust teada, milles teda süüdistatakse, kuna rikkumise loetelust on rikutud normi sisu võimalik välja lugeda. Lisaks sellele peab käesoleva töö autor üpriski tähelepanuväärivaks trahvipunktide süsteemi, mille abil on võimalik rakendada väiksemate rikkumiste puhul väiksemad sanktsioonid ja

⁴⁰ Gordon (viide 36), lk 126.

⁴¹ Gordon (viide 36), lk 124.

⁴² Gordon (viide 36), lk 126.

⁴³ Road Traffic Act 1988, art 172. Internetis: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/52/section/172>. (Vaadatud 23.04.2016).

süsteematilist rikkujat mõjutada karmimalt. Samas töö autor tõdeb, et karistuspunktide süsteemi käsitus ei kuulu antud uurimisesemesse, seega sellel pikemalt ei peatu.

1.1.4. Hollandi lähenemine vastutava isiku leidmisele

Teistest riikidest erinevalt lähtutakse rikkumise eest vastutava isiku leidmisele Hollandis. Sten Lind kirjutas oma artiklis⁴⁴ järgmist: „Sanktsioonid kiiruse ületamise eest kuni 30 km/h võrra asulates ja 40 km/h võrra maanteedel on haldusõiguslikud ning rikkumise eest vastutab sõiduki registrijärgne omanik sellest sõltumata, kes sõidukist juhtis. Väitega, et sõidukit juhtis keegi teine, on võimalik vastutusest vabaneda ainult juhul, kui omanik tõendab, et auto oli müüdnud, seda kasutati ebaseaduslikult või see oli antud kirjaliku lepinguga rendile kuni kolmeks kuuks. Trahvi suurus on fikseeritud ja sõltub kiiruse ületamise ulatusest. Trahvimäär tõuseb, kui seda tähtaegselt ei tasuta. Selle kohta saadetakse uus teade (kokku 2 teadet, seejärel trahv sundtäidetakse). Trahvi kõrval muid järelmeid ei kaasne.⁴⁵ Hollandis tunnustatakse omaniku õigust nõuda tasutud trahv tsiviilkorras sisse sõidukit tegelikult juhtinud isikult.⁴⁶“

Teisisõnu, Hollandis on tõendamiseseme asjaoluks vaid rikkumise fakt. Toimepanija osas kehtib eeldus, millega pööratakse süütuse presumptsiooni diametraalselt ringi. Seejuures on sõiduki omanikul, kelle vastutust eeldatakse, siiski olemas seaduslik võimalus esitada nõue reaalse rikkuja vastu.

Töö autor mõistab Hollandi seadusandja soovi mõjutada sellise survestamisega sõidukite omanikke. Sellise survestamisega sunnitakse sõidukite omanikke suhtuma suurema ettevaatusega juhtudesse, kus oma sõidukeid, mis on kõrgendatud ohu allikad antakse kellelegi kasutada. Siiski on sellisel lähenemisel ka negatiivne aspekt. Vaatamata sellele, et nimetatud trahvile ei kaasne muid järelmeid ja soovi korral saab sõiduki omanik ka trahvi täitmiseks kantud kulutused hüvitatud, võtab tsiviilprotsess ilmselt ebaproportsionaalselt palju aega. Kui arvestada sellega, et sõiduki omaniku jaoks on see ajakulu riskina ettenähtav sõiduki volitamise eel, siis ühiskonna tervikuna jaoks on see ilmselt siiski ebaproportsionaalne. Töö autor pooldab Eestis ja muudes mainitud riikides kehtestatud korda,

⁴⁴ S. Lind. Automaatne liiklusjärelvalve ja omanikuvastutus. *Juridica* III/2008, lk 145.

⁴⁵ Viide 30, lk 9.

⁴⁶ EIKo 66273/01 *Falk vs. Holland*.

mille puhul sõiduki omanik saab enne otsuse jõustumist riigile teada anda reaalse rikkuja andmeid ning vastav protseduur viiakse läbi juba rikkuja suhtes.

1.5. Võimalik seadusemuudatus

Eelneva käsitluse kohaselt on ka väärteomenetluses sarnaselt kriminaalmenetlusega nii täismahuline üld- kui ka lühendatud kiirmenetlus. Paraku on nende menetluste vahe vaid selles, et üldmenetluse puhul võib menetlusalune isik valida oma õiguste passiivset kaitset ning saab täiendavat aega täiendavate tõendite ning taotluste ja vastulause esitamiseks. Kiirmenetluse puhul peab menetlusalune isik tegema kohtuvälise menetlejaga koostööd ja temal puudub aeg täiendavate vastuväidete või tõendite esitamiseks. Samas on need mõlemad menetlusliigid menetleja jaoks tõe väljaselgitamise osas üheselt koormavad ning toovad ka menetlusalusele isikule tulemusena absoluutselt sama otsuse. Selliselt saab väita, et kuna väärteomenetlusseadustikuga ei ole ette nähtud KrMS § 238 lg-ga 2 sarnast, karistumäära vähendamist kohustava sätet, siis selle tõttu lähtub kiirmenetluse otsust tegev liikluspolitseinik sanktsiooni valikul üldlevinud praktikast, sh ka Riigikohtu korduvalt väljendatud seisukohast.⁴⁷ Seejuures menetleja ajakulu ning menetlusele kuuluv ressurss on menetleja jaoks tunduvalt suurem üldmenetluse puhul. Seda juba põhjusel, et kiirmenetlust rakendades teostab liikluspolitseinik menetlustoiminguid kohapeal ning koostab koheselt ka otsuse, mis jõustub, kui seda ei kaevata edasi. Üldmenetluse puhul viib liikluspolitseinik läbi vajalikud menetlustoimingud kohapeal ning koostab väärteoprotokolli, mille edastab otsuse tegemiseks teisele ametnikule, kes omakorda tutvub väärteoasja materjalidega ning vastulause mittelaekumise korral teeb otsuse.

1.5.1. Tõendamisstandardi muutmine väärteo kiirmenetluses

Väärteomenetluses kehtib uurimisprintsip, millest lähtuvalt kõik vajalikud menetlustoimingud peavad olema juba enne otsuse tegemist tehtud ning seega tõendamisbaas peab olema lõpuni formeeritud. Analoogselt KrMS-i § 211 lg-le 2 kehtib ka VTMS-is

⁴⁷ RKKKo [3-1-1-58-13](#) p 7; [3-1-1-77-11](#) p 11; [3-1-1-52-13](#) p 19.

põhimõtte, mille kohaselt tuleb väärteomenetluses tuvastada nii menetlusalust isikut süüstavad kui ka teda õigustavad asjaolud. Sellele on oma lahendites korduvalt viidanud Riigikohtu kriminaalkolleegium.⁴⁸ Väärteoasja menetleja peab välja selgitama, kas väärtegu on toime pandud ja kas selle on toime pannud menetlusalune isik. Samuti peab menetleja kontrollima ka isikut õigustavate või tema olukorda kergendavate asjaolude esinemist. Sisuliselt on tegemist uurimise igakülsuse põhimõttega.⁴⁹ Kas see on hädavajalik iga konkreetse juhtumi puhul? Valdav enamus läbiviidavatest väärteomenetlustest on liiklusväärtegude menetlused (lisa 7). Enamik nendest menetlustest on seotud tavapäraselt personaalse lähenemisega. See tähendab, et väärteo toimepanemise tuvastanud menetleja tekitab toimepanijaga vahetu kontakti vahetult väärteojärgse kinnipidamise ajal. See omakorda tähendab, et nii kohtuvälise menetleja esindaja kui ka menetlusalune isik on sündmuse vahetud tunnistajad või selles osalejad. Kui menetluse mõlemad osapooled on rikkumise asjaolude suhtes sama meelt, ei näe töö autor menetlusaluse isiku ülemäärast õiguste riivet selles, et osa tõendeid jääb kogumata. Seda eelkõige olukorras kus rikkumise fakt on selge ning hilisemalt on võimalik adekvaatselt tuvastada isiku süü olemasolu.

Täiendavate tõendite kogumine on kohtumenetluses lubatud. Vastavalt VTMS § 31 lg-le 2 ja § 123 lg-le 2 peab kohus väärteoasja uurima igakülselt. Seega, kui kohtul tekkivad väärteo tõendatuse osas kahtlused, siis peab kohus tuvastama, kas need kahtlused on kõrvaldatavad. KrMS § 7 lg 3 kohaselt tõlgendatakse kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolekus küll selle isiku kasuks, kuid seda vaid juhtudel, kui kahtlust ei ole võimalik kõrvaldada. Tulenevalt VTMS § 125 lg-st 1 võib maakohus kaebuse arutamise edasi lükata, andmaks pooltele aega täiendavate tõendite esitamiseks.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma praktikas asunud seisukohale, et: „/.../ lisaks sellele, et kohus kontrollib kohtuistungil kõiki tõendeid, mis olid aluseks kohtuvälise menetleja otsuse tegemisel, tuleb vajadusel kohtul kohtumenetluse käigus koguda ja kontrollida veel täiendavaid tõendeid /.../. Seega oli olukorras, kus kohtul tekkis kahtlus sündmuskohta puudutavate asjaolude osas, VTMS § 101 lg-le 2 tuginedes võimalik sündmuskohta täiendavalt vaadelda.“⁵⁰

Siinkohal on tähtis mainida, et kuigi kohtul on väärteomenetluses teatud võimalused ise tõendeid koguda (nt VTMS § 31 lg 1 ja § 102 lg 5) ei ole seadusandja soovinud „luua olukorda, mil kohus hakkaks kohtuvälist menetlejat tõendite kogumisel asendama. Seda

⁴⁸ RKKKo [3-1-1-4-07](#); 3-1-1-48-08 p 6.

⁴⁹ Väärteomenetluse seadustik 500 SE (algatatud 07.10.2013). Seletuskiri, lk 32.

⁵⁰ RKKKo [3-1-1-43-07](#) p 6.

enam, et lähtudes VTMS §-st 72 peab kohtuvälisel menetlejal lahendi tegemiseks, kui seadus ei näe ette, et vääртеoasja arutab kohus, olema kogutud kõik tõendid, mis võimaldaksid tal lahendada VTMS §-s 108 loetletud küsimused⁵¹.

Töö autor näeb võimalust isiku õigusi põhjendamatult riivamata lihtsustada vääртеo kiirmenetlust selliselt, et kohtuvälise menetleja äranägemisel oleks võimalik võtta otsust vastu tuginedes oma üldteadmiste kogutud tõendite hindamisel. Nädisena toob autor lisad 8-10. Antud fotodel on näha parkimist keelava liiklusemärgi nr 362 koos lisateabehvliitega nr 822 ja 823 mõjupiirkonnas⁵² pargitud sõidukeid. Riigikohus on leidnud järgmist: „/.../ Ei Vääртеomenetluse seadustik ega Kriminaalmenetluse seadustik näe ette asjaolusid, mille tõendamine oleks apriorselt võimalik üksnes eksperdi arvamuse alusel. Nii kriminaal- kui ka vääртеomenetluses on ekspertiisi määramine nõutav juhul, kui tõendamiseseme asjaolu tuvastamiseks on vaja vastata küsimusele, mille lahendamine on usaldusväärselt võimalik üksnes mitteõiguslike eriteadmiste alusel. Seega on ekspertiis nõutav olukorras, kus teatud liiki mitteõiguslike eriteadmiste rakendamine võib anda tõendusteavet, mille tajumine või tähenduse mõistmine jääb väljapoole menetleja üldteadmiste piire.“⁵³

Piltidel kajastatud rikkumiste osas tuleb menetluse edukaks läbiviimiseks, juhul kui koheselt ei kasutata lineaarmõõteseadet ning ei vormistata vastava protokoll, määrata ekspertiis, mille alusel saab piisava täpsusega hinnata (arvestades füüsikavalemeid, fotoobjektiiv parameetreid ja muud fotodest ning nende metaandmetest saadavat teavet), kas sõidukid pildil olid pargitud parkimiseks keelatud 50 meetri alasse või mitte. Ilma vastava ekspertiisita ning omamata lineaarmõõteseadme kasutamise protokoll ei ole käesoleval ajal süüdistava otsuse vastuvõtmine ilmselt võimalik. Toodud fotodel puudub mõõtkava või muud viited liiklusemärgi ja pargitud sõiduki vahel oleva distantisile, seega tekib kõrvaldamata kahtlus sõidukite paiknemise koha osas, mida tuleb vastavalt KrMS § 7 lg-le 3 tõlgendada menetlusaluse isiku kasuks. Töö autori arvates on selline lähenemine väär. Valdavas enamuses juhtudel saab tehtud foto järgi teha järeldusi ka eriteadmisi omamata. Selliselt muutub menetlus ökonoomsemaks ning menetlusaluse isiku õigused jäävad kaitstud, kuna ekspertiisi tegemine jääb vajaduse korral kohtumenetluses võimalikuks. Samas ei või antud olukorda käsitleda selliselt, et tõendamisstandard oleks kardinaalselt muutunud ning vajalikke tõendite kogumisega hakkaks tegelema mitte kohtuväline menetleja vaid kohus.

⁵¹ RKKKo [3-1-1-105-03](#) p 6.

⁵² Liiklusmärkide ja teemärgiste tähendused ning nõuded fooridele. MKMm 22.02.2011 nr 12. - RT I, 03.03.2011, 6.

⁵³ RKKKo [3-1-1-35-06](#) p 13.

Töö autori isiklike menetluskogemuste põhjal võib väita, et valdavas enamuses juhtudel liiklusalaseid rikkumisi menetletakse vahetult peale väärtegude toimepanemist. Sellisel juhul nii kohtuvälise menetleja esindaja kui ka menetlusalune isik tajusid olukorda vahetult ning teavad täpselt, kas rikkumine oli toime pandud või mitte. Töö autor ei näe menetlusaluse isiku ülemäärast õiguste riivet olukorras, mille puhul, näiteks piltidel kajastatud sõidukite juhtide suhtes oleks nende nõusoleku puhul läbi viidud väärteo kiirmenetlust lisatud piltide alusel ning hiljem, juhul kui menetlusalused isikud sooviksid siiski kasutada oma kaabeõigust ning pöörduksid kohtusse, alles siis teostada vastava foto ekspertiisi kohtumenetluse käigus, tuvastamaks sõiduki täpse asukoha.

Selleks, et olukorda usaldusväärselt fikseerida ning tagada võimaliku kaebemenetluse jaoks vajaliku tõendamismaterjali olemasolu, piisab enamikul juhtudel kas fotost või muust tõendist, millest on ekspertiisi abil sündmuse asjaolud tuvastatavad. Teisisõnu, kuigi fotost ei näe koheselt pargitud sõiduki tegelikku kaugust liiklusrärgist, ehk see foto ei saa olla iseseisvaks tõendiks kehtiva VTMS § 31⁴ lg 1 mõttes, on need puudujäävad faktiandmed kaebemenetluse käigus siiski piisavalt usaldusväärselt tuvastatavad. Selliselt, kui menetlusalusel isikul ei teki koheselt kahtlust, et sõiduk oli pargitud hoopis lubatud alasse ning ta ei esita koheselt sellist vastuväidet, võib menetlusökoonoomia kaalutlusel jätta lineaarmõõtmised teostamata. Juhul, kui asja lahendatakse hilisemalt kaebemenetluse korras ning kohtuväline menetleja, kasutades eksperdi abi selgitab vajalikud asjaolud, peab menetlusalusele isikule jätma mõistliku aja oma kaitseõiguse realiseerimiseks. Töö autori arvates on sellise kokkuleppe saavutades menetlejal võimalik pakkuda menetlusalusele isikule teatud karistuse vähendamist temapoolse menetluse lihtsustamisele suunatud panuse vastuhüveks.

Tähtis on mainida ka Riigikohtu seisukohta, milles kolleegium on leidnud, et: „/.../ ebaseadusliku harvendusraie korral tuleb koguda tõendeid nii kuriteoelse metsatäiuse kui ka kuriteojärgse olukorra kohta. Süüteomenetluse raames peavad süüteo faktilised asjaolud olema tuvastatud tõsikindlalt, selleks vajadusel mõõtmisi teostades, mitte aga hüpoteetiliselt. Kui aja jooksul on muutunud sündmuskoha olustik, ei ole võimalik läbi viia sündmuskoha vaatlust aastaid tagasi toimunud süüteo kohta. Seega juhul, kui ei suudeta kõrvaldada kahtlusi, et isik pani toime tahtlikult puude ebaseadusliku raie KarS § 356 lg 1 mõttes, tuleb neid kahtlusi käsitleda süüdistatava kasuks tõlgendatavate kõrvaldamata kahtlustena KrMS § 7 lg 3

mõttes.⁵⁴ Selles lahendis on peamiseks probleemiks asjaolu, et sündmuskoha olustik jäi fikseerimata ja aja möödudes ei olnud selle taastamine võimalik.

Sellise Riigikohtu seisukohaga nõustub autor täielikult, kuna isiku karistamiseks peavad olema kogutud kas usaldusväärsed tõendid või peab säilima võimalus kohtumenetluse käigus neid toimikus olevate materjalide alusel tuvastada.

Veel ühe võimaliku riskina toob autor välja asjaolu, et erinevate tõendamisstandardite kasutuselevõtt piirab paratamatult ka vääртеomenetluse raames kogutud tõendite kasutamise võimalust kriminaalmenetluses, sest olukorras, kus need standardid erinevad, tõusetub vääртеomenetluses kogutud tõendite kriminaalmenetluses kasutamise lubatavuse probleem ning kriminaalmenetluse seadustiku standarditele mittevastavad tõendid muutuvad lubamatuteks. Samas on tähtis mainida, et käesolev töö on suunatud kergemate vääртеgude menetluse lihtsustamise probleematikale ning mitte ei hõlma kogu vääртеomenetlust. Kriitiliselt vaadates ning lähtudes oma isiklikest menetluskogemustest tõdeb autor, et vääртеomenetlust välistavad kuriteo tunnused (VTMS § 29 lg 1 p 4) kergemate vääртеgude menetlemisel ei ilmu ning selline problemaatika võib tõuseda just raskemate, ehk kriminaalmenetlusega piiripealsete vääртеgude menetlemisel.

1.5.2. Kirjaliku hoiatamismenetluse laialdasem kasutuselevõtt

Teiseks, kaalutlemist väärivaks võimaluseks näeb töö autor VTMS muudatust kirjalikke hoiatamismenetluste osas ning selle menetlusliiki laialdsemas kasutuselevõtus. Kirjaliku hoiatamismenetluse puhul ei ole tegemist karistusega formaalses tähenduses. Tuleb nõustuda õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga, mille kohaselt kirjaliku hoiatamismenetluse kasutuselevõtu üheks põhjuseks „on soov kompenseerida seda, et trahviteate omanikule saatmisel ei kehti vääртеomenetluse üldine tõendamisstandard. Teiseks aitab see vältida trahviteate alusetuid vaidlustamisi, vähendades kiusatust vaidlustada trahv ilma sisulise aluseta.”⁵⁵ Vastavalt eelpool mainitule, rakendatakse käesoleval ajal kirjaliku hoiatamismenetlust eeskätt automaatsete liiklusjärelvalveseadmete kasutamisel.

⁵⁴ RKKKo [3-1-1-15-09](#).

⁵⁵ Lind (viide 44), lk 151.

Töö autori arvates tuleks mõelda ning kaaluda, kas ikkagi kõik politseipatrulli poolt menetletavad rikkumised väärivad karistusregistrisse kandmist koos kõigi kriminaalmenetluse standardite ja põhimõtete rakendamisega. Või piisaks hoopis sellisest reageeringust, mille kohaselt kas sõiduki omanik või vastutav kasutaja, või sõidukit reaalselt juhtinud isik saaks kergemate liiklusreeglite rikkumise järgselt materiaalselt karistatud? Selleks, et mitte mõjutada negatiivselt süütut inimest, on juba praeguse kirjaliku hoiatamismenetluse regulatsiooniga loodud võimalus teatada võimudele reaalse rikkuja andmeid ja sellisel viisil lasta temal vasutust kanda. Näitena võib tuua olukorra, mille puhul tuvastatud rikkumise järgselt, näiteks, tiheda liikluse olukorras, ei suudeta koheselt välja selgitada rikkumist toime pannud isikut (lisaks klassikaliste parkimisrikkumistele ka LS § 40 loetletud, ehk tulede kasutamise üldnõuete rikkumised või LS § 35 lg-s 10 sätestatud stoppjoone ületamine ristmikul vms) ning rikkumise fakt on salvestatud vastassuunas sõitva politseisõiduki pardakaamerale. Töö autori arvates on valdav enamus kergematest liiklusväärtegudest just sellised, mille puhul oleks materiaalne karistus eesmärkide saavutamiseks absoluutselt piisav.

Sisuliselt, on kirjaliku hoiatamismenetluse näol tegemist anonüümimenetlusega. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium väljendas oma seisukohta anonüümimenetluse raames toimuva õiguse riive vastavusest põhiseadusele järgmiselt: „Riigikohus märgib, et parkimiskorra rikkumine on sageli esinev õiguserikkumine, mis enamasti on väheohtlik ja tehjoludelt lihtne, kuid tekitab paiguti tõsiseid probleeme. Õiguserikkumise iseloom teeb raskeks ka parkimiskorra rikkuja väljaselgitamise. Üldjuhul on tõendamiskohustus õiguserikkumist väitval asutusel või ametiisikul. Parkimiskorra rikkumise asjades sedastatakse õiguserikkuja sõiduki registrinumbri järgi ja kui sõiduki parkinud isikut kindlaks ei tehta, presumeeritakse, et rikkumise pani toime isik, kelle nimele sõiduk on registreeritud. Kohtukolleegium peab sellist kõrvalekaldumist tõendamiskohustuse põhimõttest õigustatuks õiguse-rikkumise iseloomu ja rikkumiste suure hulga tõttu. Trahvinõude menetluse puhul puudub isikul harilikult võimalus enne karistusotsuse tegemist anda selgitusi ja esitada vastuväiteid. Seega on isiku õigus asja õiglasele arutamisele piiratud, kuid sellise piirangu kaalub üles vajadus parkimiskorra rikkumisi ökonoomselt ja efektiivselt menetleda.“⁵⁶ Sama lahendi 14. punktis, rõhutas kolleegium, et: „et EIÕK artikliga 6 ei ole iseenesest vastuolus, kui vähetähtsat haldusõiguserikkumist menetleb ja süüdlast karistab ametiisik. Seejuures on oluline, et karistatud isikul on võimalus vaidlustada tema kohta tehtud otsust kohtus“

⁵⁶ RKPSJKo [3-4-1-4-01](#) p 13.

Töö autori arvates on selline lähenemine üsna laia dekriminaliseerimise taustal ka Eestis aktsepteeritav. Standardsetele rikkumistele oleksid eelnevalt määratud standardsed karistuse määrad, mis tagaks võrdse kohtlemise põhimõte (PS § 12) järgimist. Selliselt on võimalik stimuleerida ühiskonda muutuma seaduskuulekamaks seejuures säästes nii riigi, kui ka rikkujate enda aeg ja kulud kokku.

Veel üheks, tähelepanu väärivaks detailiks on töö autori arvates süüpehmisõtte (KarS § 56 lg 1) problemaatika. Kirjalikus hoiatamismenetluses menetleja ei tee kindlaks rikkuja süü suurust vaid lähtub paika pandud sanktsioonimääradest. Samas, töö autori arvates, ei ole seni kirjaliku hoiatamismenetluse raames süüpehmisõttest kõrvale kaldutud. Nimetatud põhimõte riivega oleks kindlasti tegemist siis, kui sõiduki omanikul või vastutaval kasutajal, ehk sõiduki eest vastutaval isikul puuduks igasugune vastuväide esitamise võimalus ning ta saaks karistatud toime pandud rikkumise eest sõltumata sellest, kas ta ise sõidukit realselt juhtis. Käesoleval ajal on sõiduki eest vastutaval isikul seadusega määratud tingimuste täitmisel võimalik esitada vastuväide, et sõidukit juhtis keegi teine. Süü mittetuvastamine kirjalikus hoiatamismenetluses on õigustatud ka seetõttu, et selle raames määratletava hoiatustrahvi näol ei ole tegemist karistusega formaalses mõttes. Kuid samas ei saa eitada selle sarnast mõju väärtekaristuse tulemusel määratud rahatrahviga. Mõlemal juhul on isik kohustatud tasuma temale määratud rahasummas trahvi, olgugi, et hoiatamismenetluse näol ei ole tegemist karistusega.

1.5.3. Nõustumismenetluse loomine väärtemenetluses

Arvestades sellega, et väärtemenetlus on oma olemuselt kriminaalmenetlusega üsna sarnane ning sellega, et väärted on oma ebaõigluse poolest kuritegudest leebemad, jääb arusaamatuks kokkuleppemenetluse analoogi puudumine väärtemenetluses. Segaduste vältimiseks ning arvestades sellega, et kriminaalmenetluse kokkuleppemenetluse olemus on pakutava menetlusliiki omas üsna erinev, teeb autor ettepaneku nimetada antud menetlusliiki nõustumismenetluseks.

Töö autori mõtte kohaselt oleks nõustumismenetluse regulatsioon suuresti sarnane kirjaliku hoiatamismenetlusega. Nõustumismenetluse põhiline erinevus kirjalikust hoiatamismenetlusest oleks anonüümismenetluse keeld ning rakendamine oma ohuastmelt raskemate väärtegade puhul, kui parkimisrikkumised jt LS § 262 loetletud rikkumised. Seoses

sellega oleksid selle menetlusliigi raames määratletavad karistused kantud karistusregistrisse ning nendega arvestataks järgnevate liiklusväärtegude menetlemisel.

Menetlusaluse isiku õigust loobuda oma õigustest on käsitletud õiguskirjanduses järgmiselt: „Kuigi kokkuleppemenetluse kohaldamisel heidetakse kõrvale kriminaalmenetluse sellised aluspõhimõtted nagu süütuse presumpatsioon, õigus avalikule kohtumenetlusele ja enese mittesüüstamise privileeg, sobib inimõiguste kohtu arvates kokkuleppemenetlus kokku EIÕK artikliga 6. Artikli sõna ega mõte ei välista süüdistataval omal vabal tahtel loobuda ausa kohtumõistmise õigustest. Menetluslikest tagatistest loobumine tuleb aga ühemõtteliselt tuvastada ja loobumisega peavad kaasnema minimaalsed tagatised vastavalt loobumise tähtsusele.“⁵⁷ Antud seisukohta toetab käesoleva töö autor igati. Lähtudes oma isiklikust menetluskogemusest, teab autor, et valdav enamust väärteorikkumise toimepannud isikutest selgesõnaliselt loobuvad nendele ette nähtud õigustest. Selliselt, väga suur osa rikkujatest ei soovi, et neile loetaks ette VTMS §-s 19 sätestatud õigused ja kohustused, paluvad mitte kuulata üle rikkumise tunnistajateks olevaid kaasreisijaid ning mitte teostada mõõtmisi silmnähtavalt siledade rehvide turvisemustri jääksügavuse numbrilise väärtuse tuvastamiseks jne. Töö autori veendumuse kohaselt käituvad nad niiviisi, eesmärgiga näidata oma süü ülestunnistust ning puhtsüdamliku kahetsust. Loomulikult, loodetakse sellisel viisil meeldida ametnikule, kelle koormust üritatakse sellisel viisil vähendada ning kellel on diskretsiooniõigus nendele määratava karistuse osas.

Sellist seisukohta, et süüdistataval on õigus keelduda oma menetluslikest õigustest, toetab ka EIK. Oma 29.04.2014 otsuses *Natsvlishvili ja Togonidze vs. Gruusia*, märgib EIK, et: „kokkuleppemenetlus on omane Euroopa paljudele kriminaalõiguse süsteemidele ja seetõttu ei ole iseenesest vastuolus artikli 6 lg-ga 1 see, kui isik loobub teatud menetluslikest õigustest kokkuleppe sõlmimise tingimusena. Kokkuleppemenetluse õiguspärasuse hindamisel tuleb lähtuda järgnevast: kas isiku soov sõlmida kokkulepe on kindlaks tehtud selgelt, kas asjas olid minimaalsed tagatised omavoli vastu, kas kokkulepe ei olnud vastuolus mõne avaliku huviga.

Käesolevas asjas algasid kokkuleppe läbirääkimised esimese kaebaja algatusel ning talle tagati juurdepääs kõikidele uurimismaterjalidele. Läbirääkimistel nõustasid teda kaks kogenud advokaati. Kohtunikul oli pädevus hinnata kokkuleppe sisu ja sõlmimise asjaolusid.

⁵⁷ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. 2. tr. Tallinn: Juura 2014, lk 147.

Kokkuleppega nõustumisel loobus esimene kaebaja teadlikult edasikaebe õigusest 7. protokolli artikli 2 tähenduses. Kokkulepe ei olnud vastuolus avalike huvidega⁵⁸.

Loomulikult, sellise loobumisega peab süüdistatavale, ehk menetlusalusele isikule kaasnema ka teatud vastuhüve, milleks töö autor pakub kriminaalmenetlusest tuntava karistuse vähendamist 1/3 võrra. Selline vähendamise määr on õigustanud ennast kriminaalmenetluses, sellega saavutatakse edukalt nii üld- ja eripreventiivseid eesmärke kui ka soodustatakse lihtmenetlusega nõustumist, mida tõendab ka lisas 2 toodud statistilised andmed. Lubada menetlusalusel isikul liikluspolitseinikuga kokku leppida rahatrahvi osas nõustumismenetluses, oleks ilmselt vale samm. Seda eeskätt seetõttu, et väärteomenetluses ei ole pooled reeglina menetlusalaste teadmiste poolest samal tasandil. Kaitsja osavõtt väärteomenetluses ei ole samuti kohustuslik, ega menetluse lihtsustamise kontekstis otstarbekas. See võib omakorda tingida lausa ebaausa või ebaproportsionaalse kokkuleppet. Osa rikkujaid võivad kinnipidamise järgselt viibida niivõrd tugevas stressiseisundis, et kaotavad võime oma õiguste eest seista ning politseinikule vastuväidet esitada. Seejuures tunnistada oma eksimust ning nõustuda, et sellele järgneb ka karistus, on täiesti teovõimelisele isikule jõukohane.

Selleks, et vajaduse korral saaks kontrollida, kas rikkuja mitte ei nõustunud antud menetlusliigiga, olles psühholoogiliselt tasakaalust väljas, on abiks menetlusprotsessi videosalvestised politsei pardakaameratelt. Ka hetkel kehtiva KrMS §33 lg-ga 2 on sätestatud võimalus kahtlustatava ülekuulamise edasi lükkamiseks viimase kehva tervise seisundi tõttu. Antud probleemi käsitles Tartu Ringkonnakohus ning leidis järgmist: „KrMS § 33 lg 2 teise lause kohaselt võib kahtlustatava ülekuulamise edasi lükata kui tema tervise seisund ei võimalda tema kohest ülekuulamist ning kui see on vajalik kaitsja või tõlgi osavõtu tagamiseks. Šokk kujutab endast tugeva vapustuse halvavat mõju organismile. Ringkonnakohtu arvates ei nähtu kriminaalasja materjalidest, et A. Katšanil oleks 9. Juulil 2008 esinenud taoline seisund. A. Katšan peeti kinni 8. juulil 2008 ning ta kuulati kahtlustatavana süüdistuses KarS § 113 järgi üle 9. juulil 2008 kell 16.15. A. Katšani ülekuulamisprotokollist nähtuvalt on süüdistatav andnud talle esitatud küsimustele sisukohaseid vastuseid. Süüdistatav ei ole politseitöötajatele ülekuulamise jooksul kordagi avaldanud, et tema tervislik seisund ei võimalda tal ütlusi anda. Ringkonnakohus leiab, et kuivõrd A. Katšan ei ole taotlenud politseitöötajatelt enda 9. Juulil 2008 toimunud ülekuulamise edasilükkamist tervisliku seisundi tõttu ja kuivõrd politseitöötajatel ilmselgelt ei

⁵⁸ EIKo 9043/05 *Natsvlishvili ja Togonidze vs Gruusia*. Kättesaadav internetist: https://www.riigiteataja.ee/oigusuudised/kohtuudiste_nimekiri/4537.

tekinud kahtlust süüdistatava tervisliku seisundi suhtes, siis ei ole A. Katšani ülekuulamisel rikutud KrMS § 33 lg 2 sätteid.⁵⁹ Töö autor on veendunud, et analoogselt viidatud kohtu seisukohaga ning tuginedes pardakaamera videosalvestisele saab tõsikindlalt tuvastada, kas menetlusalune isik, nõustudes antud menetluse liigiga, oli suuteline endale situatsioonist ja selle tagajärgedest aru andma või mitte.

Nõustumismenetluse liigi loomisega, selleks, et sanktsioonide määramine oleks jälgitav ja õiglane, tuleks mõelda ka karistusmäärade standartiseerimise üle. Näitena toob autor varem mainitud UK *fixed penalty notice* süsteemi⁶⁰, mille puhul standardse rikkumise eest määratletav karistus on samuti standardne. Selliselt on võimalik saavutada olukord, mille puhul kõik rikkujad saavad olema tõesti võrdselt koheldud PS § 12, karistus on rikkujale etteaimatav ning on võimalik piisavalt hästi jälgida karistuste vähendamist 1/3 võrra.

Tõsi, KarS § 56 lg 1 kohaselt on karistamise aluseks isiku süü ning karistuse mõistmisel kohtu poolt või määramisel kohtuvälise menetleja poolt arvestatakse kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et: „karistuse mõistmisel tuleb võtta lähtepunktiks karistusseadustiku eriosa normi sanktsiooni keskmine määr. Seejärel tuvastatakse süüdistatava süü suurus ning karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud, mille põhjal saadakse konkreetse süüdlase süü suurusele vastav karistuse määr.“⁶¹ Autori arvates saab just kergemate liiklusväärtegude puhul piisava täpsusega hinnata isiku süüle vastavat karistusmäära ning seda koheselt ka seadusesse sisse kirjutada sarnaselt liiklusseadus §-s 262 loetletud kirjalikus hoiatamismenetluses kohaldatavate sanktsioonimääradega, mis on oma olemuselt samuti materiaalsed karistused. Sellisel juhul ei teki kohtuvälise menetleja ametnikel karistusotsuse tegemisel niivõrd laia diskretsiooniõigust ning ka rikkujal ei teki ebaõigluse muljet temale määratud rahatrahvi suuruse osas, millest lähtuvalt ei teki ka vajadust ega võimalust hilisemalt määratud trahvisummat vaidlustada.

Juhul, kui menetlusalune isik sooviks hiljem siiski nõustumismenetluse raames tehtud otsust vaidlustada, saaks ta seda teha vaid tuginedes sellele, et ta andis oma nõusoleku oma tõelise tahe vastaselt, olles kas survestatud politseiniku poolt või viibides stressist tingitud erutusseisundis, milles ei andnud endale piisava täpsusega nõustumise tagajärgedest aru. Sellise kaebuse puhul saaks kohus kontrollida isiku tõelist tahet kokkulepe sõlmimisel,

⁵⁹ TrtRnKo [1-08-16551/185](#).

⁶⁰ Põhjalikum käsitus käesoleva töö 1.4.3. alaosas.

⁶¹ RKKKo [3-1-1-58-13](#) p 7; [3-1-1-77-11](#) p 11; [3-1-1-52-13](#) p 19.

näiteks politseisõidukis oleva pardakaamera salvestise järelvaatamisel. Sellist klauslit, et antud tüüpi menetlust saab läbi viia vaid videosalvestisega, peaks autori arvates VTMS-i sisse kirjutama, välistamaks nn sõna-sõna vastu olukordi ning võimalikke võimuliialdusi ametnike poolt. On tähtis mainida, et tehniline valmidus selleks on käesoleval ajal juba sisuliselt olemas, kuna valdav enamus patrullisõidukitest on juba pardakaameratega varustatud, seega ei tooks vastava muudatuse elluviimine ka ebamõistlike kulutusi maksumaksjale.

Peab märkima, et väärteomenetluse seadustiku seletuskirja lisa 1 kohaselt: „2012. a VTMS tööversioonis nähti ette võimalus kokkuleppemenetluseks, mida seletuskirja kohaselt kirjeldati kui uuenduslikku ning menetlust kiirendavat. Kriminaalmenetluses on väga suur osa kokkuleppemenetluses. Advokatuur toetas 2012. aastal kokkuleppemenetluse kohaldamist väärteoasjades, kuna see võimaldab muuta menetluse efektiivsemaks. Faktiliselt toimub kokkuleppemenetlus ka käesoleval ajal, kuid sellisel menetleja ja kaitsja ühise seisukoha otsimised kvalifikatsiooni või määratava karistuse osas võivad kõrvaltvaataja jaoks jätta korruptiivse mulje. Kehtivad menetlusnormid ei võimalda ka sellist kokkuleppemenetlust, kus kohtuväline menetleja nõustub kaebusega karistuse kergendamiseks.

Eelnõu seletuskirjast ei nähtunud, miks on kokkuleppemenetlusest loobutud. Kokkulepped tõendite uurimise järjekorra, tõendite, asjaolude tõendatuks tunnistamise osas ning paljudes menetluslikes küsimustes on lubatud. Kokkuleppemenetlus on kriminaalmenetluses üks põhilisi menetlusvorme. Väärteomenetluses võimaldaks kokkuleppemenetlus hoida ära eelkõige kaebuseid kohtutele, aga ka põhjendamatult pikki menetlusi maakohtutes. Riigikohus on korduvalt rõhutanud maakohtute rolli asja arutamisel kogu ulatuses. Seetõttu on isegi juhtudel, kus kohtumenetluse osalised on põhimõtteliselt samal seisukohal, veninud kohtumenetlus pikemaks, kuna kohtunik soovib saada garantii, et Riigikohus ei saaks ette heita menetluse puudulikkust.“⁶²

Töö autor nõustub igati seletuskirja lisas tooduga. Nõustumismenetluse rakendamise ühe tingimusena tuleks koheselt ära märkida kaebemenetluse piiramist. Täielikult keelata sellises menetluses koostatud otsuse edasi kaevamist ei või. Kergemate liiklusväärtegude puhul on see seotud eelkõige juba mainitud survestatud nõustumise andmise võimalikkusega. Seega tuleks jätta võimalus vaidlustada nõustumise ning selle vabatahtlikkuse. Lisaks sellele tuleb meeles pidada ka menetluse formaalset külge. Seega ka juhul, kui kohtuvälise menetleja ametnik teeb

⁶² Väärteomenetluse seadustik 500 SE (algatatud 07.10.2013). Seletuskirja lisa 1, p 6. Kättesaadav internetist: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/abcb0842-57c1-4d3f-a015-04c797417a29/Vaarteomenetluse%20seadustik/>.

asja menetledes olulise protsessuaalse vea, peab selle tagajärgi hindama kohus, kes lubamatu õiguste põhjendmatu riive korral saab otsuse tühistada.

Juhul, kui kohus tuvastab, et nõustumine oli rikkuja poolt antud mittenõuetekohaselt, kerkib üles tõendamisproblemaatika osade tõendite kogumata jätmise tõttu. Sellisel juhul pakub autor võimalust tugineda faktiliste rikkumise asjaolude uurimisel foto-video salvestistele rikkumisest ning rikkumist pealt näinud politseinike ütlustele, mida käsitletakse käesoleva töö järgnevas alaosas.

1.5.4. Menetlustoimingu läbi viinud ametniku tunnistajana ülekuulamine

Hetkel kehtiva 29.03.2015.a. jõustunud VTMS § 31³ kohaselt, võib vahetult väärteo tehiosid tajunud ja neid väärteoprotokollis või kiirmenetluse otsuses kirjeldanud kohtuvälise menetleja ametnik, osaleda kohtu- või kaebemenetluses tunnistajana tema poolt tajutud faktiliste asjaolude kohta. Selle sätte loomine on tõendamise seisukohalt üsna oluline samm menetluse lihtsustamine poole. Siiski jääb töö autori arvates arusaamatuks, miks selle sõnastuses on tunnistusi andma võimeliste kohtuvälise menetleja esindajate ringist välja jäetud kõik need antud väärteoasjas menetlustoiminguid teinud kohtuvälise menetleja ametnikud, kes on küll „vahetult tajunud väärteo tehiosid“, kuid ei ole „kirjeldanud neid väärteoprotokollis või kiirmenetluse otsuses“.

Eesti Advokatuur oli selgelt vastu sellele, et kohtuvälise menetleja ametnik oleks lubatavaks tõendi allikaks väärteoasjas, milles ta on teinud mistahes menetlustoiminguid. Põhjenduseks toodi järgmist: „Menetlejale tunnistaja rolli andmine on mugav kohtuvälisele menetlejale, kuid loob olukorra, kus kohtuvälise menetleja ei peagi enam väärteo toimepanemise kohta tõendeid koguma. Piisab asja menetlenud ametniku ütlustest. Ka käesoleval ajal on Riigikohtu praktika selles küsimuses heitlik, kuid siiski on Riigikohus vähemalt lahendites 3-1-1-29-05 (p 7), 3-1-1-142-05 (p 12), 3-1-1-47-08 (p 10) 3-1-1-73-08 (p 9.1), 3-1-1-82-09 (p 12), nr 3-1-1-82-10 (p 8) rõhutanud, et asja menetlenud ametnik ei saa olla ise tõendiallikaks.“⁶³ Töö autor mõistab antud advokatuuri seisukohta, kuid ei saa sellega nõustuda. Vastavalt KrMS §-s 61 sätestatule, ei ole ühelgi tõendil kindlaksmääratud jõudu ning kohus hindab tõendeid kogumis oma siseveendumuse kohaselt. See säte võimaldab kohtul arvata tõendite hulgast

⁶³ Viide 62, p 8.

välja ütlosti, mille usaldusväärsuses kohus kahtleb. Selgesõnaliselt välistada sündmuse faktiliste asjaolude kohta ütlosti andvate isikute ringist olukorda kõige vahetumalt tajunud politseiametnikke on töö autori arvates väär. Loomulikult kerkib sellise tõendi lubamise korral ilmselt üles objektiivsuse problemaatika. Seejuures jääb töö autori jaoks arusaamatuks ja veenvalt põhjendamatuks seisukoht, mille kohaselt mingeid isiklikke hüvesid väärteotuvastamise eest mitte saav politseiametnik peaks kalduma võimuga liialdamisesse ning valetama.

VTMS § 31³ (jõustus 29.03.2015.a.)⁶⁴ sätestab järgmist:

„§ 31³. Kohtuvälise menetleja ametnik tõendiallikana

(1) Kohtuvälise menetleja ametnik, kes on vahetult tajunud väärteo tehioalusid ja kirjeldanud neid väärteoprotokollis või kiirmenetluse otsuses, võib osaleda kohtu- või kaebemenetluses tunnistajana tema poolt tajutud faktiliste asjaolude kohta.“

Tõsi, Riigikohus on ka varasemates lahendites pidanud võimalikuks lugeda tunnistajaks ka kohtuvälise menetleja ametnikku, kes teab menetlustoimingu asjaolusid ja saab vastavalt anda ütlosti menetlustoimingu asjaolude kohta.⁶⁵ Samas, „on kohtupraktikas asutud seisukohale, et KrMS § 66 lg 2 piirab kohtuvälise menetleja selle ametniku osalemist väärteomenetluses tunnistajana, kes menetles sama väärteoasja (kuid ka tema ülekuulamine tunnistajana näiteks mingi menetlustoimingu käigu kohta ei ole põhimõtteliselt välistatud - vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi viimati viidatud [3-1-1-29-05, RT III 2005, 16, 163, p 7] otsus).“⁶⁶ Sisuliselt siis, kui üks väärteo fakti pealt näinud politseiametnik teostab sama väärteoasja raames mistahes menetlustoimingu peale väärteoprotokolli, kiirmenetluse otsuse või hoiatamisotsuse, ei ole enam võimalik teda väärteo toimepanemise tunnistajana käsitleda. Seejuures on väärteoprotokolli, ehk süüdistusakti koostanud ametnik tunnistuste andmiseks kõlbulik. Ka värskemal kohtupraktikal jõudis Riigikohus seisukohale, et: „Muu hulgas võimaldab VTMS § 31³ kuulata kohtus tunnistajana üle ka kohtuvälise menetleja ametnikku, kes on vahetult tajunud väärteo tehioalusid ja kirjeldanud neid väärteoprotokollis, kiirmenetluse otsuses või hoiatamisotsuses. Kolleegium on varem märkinud, et vähemalt kahekesi liiklusjärelevalve tegemine ongi vajalik muu hulgas selleks, et vaidlusi tekitavates olukordades usaldusväärselt tõendada järelevalve käigus tuvastatud asjaolusid, näiteks mõõtmistulemuste saamist või väärteosündmuse toimumist (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi

⁶⁴ [RT I, 19.03.2015, 1.](#)

⁶⁵ RKKKo nr [3-1-1-4-07](#) p 8.1; [3-1-1-142-05](#) p 11-12.

⁶⁶ RKKKo nr [3-1-1-69-05](#) p 6.

29. jaanuari 2010. a otsus vääртеoasjas nr 3-1-1-82-09, p 17). Juhul kui kohtul tekkinud kahtluse kõrvaldamiseks ei ole võimalik koguda täiendavaid tõendeid, peab kohus *in dubio pro reo* põhimõttest tulenevalt vääртеomenetluse lõpetama (vt nt 8. detsembri 2014. a otsus asjas nr 3-1-1-89-14, p-d 7–8; 23. märtsi 2012. a otsus asjas nr 3-1-1-22-12, p 8; 27. mai 2010. a otsus asjas nr 3-1-1-41-10, p 9; 5. aprilli 2010. a otsus asjas nr 3-1-1-12-10, p 10).⁶⁷

Eeltoodud seaduse muudatuse ning kohtupraktika kontekstis leiab autor, et VTMS § 31³ lg 1 sõnastusega on aktsepteeritavate tunnistajate ringi alusetult kitsendatud. Töö autor ei näe loogilist põhjendust sellele, et sündmuse tehiosid tajunud ja neid vääртеoprotokollis või kiirmenetluse otsuses kajastanud ametnik oleks samas vääртеoasjas mõnda muud menetlustoimingut läbi viinud ametnikust usaldusväärsem tõendi allikas. Lisaks sellele leiab töö autor, et VTMS § 31³ regulatsioon võiks olla laiendatud ka kohtuvälisele menetlusele. Risk, et kohtuväline menetleja ametnik hakkab liiklusjärelvalvet teostama üksinda, luues ise enda jaoks tõendeid, on seejuures maandatud Riigikohtu varasema praktikaga, mille kohaselt üksinda liiklusjärelvalvet teostav ametnik peab koguma täiendavaid objektiivseid tõendeid (nt salvestama liiklusjärelvalve toimingut), et tagada nii toimingutegemise asjaolude kui ka selle tulemuse usaldusväärsuse kontroll.⁶⁸

1.5.5. Lihtsustatud lähenemine rikkumise lühikirjeldusele

Vastavalt käesoleva töö eelnevates alaosades käsitletule (*supra*, 1.4.1. - 1.4.4.) nii välisriikides, kui ka Eestis (VTMS § 54² lg 1 p 6; § 57 lg 1 p 7; § 69 lg 2 p 1) kehtib nõue vääртеoprotokolli, kiirmenetluse- või muule otsusele vääртеo lühikirjelduse kandmisest. Erineb aga antud mõiste sisustamine. Kui välisriikides piirduakse teo kirjeldamiseks paari sõnaga (käesoleva töö lisas 2 - 6 toodud näidised) ning rikkumise koodiga või seaduse sätte äramärgimisega, siis Eestis on nõuded antud lühikirjeldusele sisustatud kohtupraktikaga. Riigikohus on korduvalt viidanud sellele, et „vääртеomenetluse seadustiku § 69 lg-s 2 nimetatud "vääртеo lühikese kirjelduse" semantiline tõlgendamine ei anna vastust küsimusele, milliseid andmeid see kirjeldus sisaldama peab. Seetõttu tuleb selle hindamisel, mida "vääртеo lühike kirjeldus" hõlmama peab, lähtuda regulatsiooni eesmärgist. Vääртеoprotokoll kannab vääртеomenetluses samasugust funktsiooni, nagu süüdistusakt kriminaalmenetluses /.../ ja

⁶⁷ RKKKo nr [3-1-1-67-15](#) p 20.

⁶⁸ RKKKo [3-1-1-82-09](#) p 17; [3-1-1-96-10](#) p 6; [3-1-1-22-12](#) p 7.

selle ülesandeks on määratleda menetlusele ning anda menetlusalusele isikule teada, milles teda konkreetselt süüdistatakse. Neid funktsioone saab väärteprotokoll täita vaid juhul, kui väärteprotokollis on kajastatud andmed, mille alusel on võimalik hinnata, kas (nii objektiivne kui subjektiivne) süüteo koosseis on täidetud. Teisisõnu peab väärteprotokollist nähtuma, milles menetlusalust isikut süüdistatakse ja millest lähtuvalt väärteprotokoll koostaja leiab, et süüteo koosseis on täidetud. Vastasel juhul on rikutud VTMS § 19 lg 1 p-s 1 sätestatud menetlusaluse isiku õigusi. /.../ See tähendab, et "väärteo lühike kirjeldus" peab kajastama kõiki neid faktilisi asjaolusid, mille alusel on menetleja arvates võimalik lugeda süüteo koosseis täidetuks. Kriminaalkolleegium toonitab siinkohal, et teokirjeldus tähendab faktiliste asjaolude, s.o toimunud sündmuse asjaolude kirjeldamist, mitte aga süüteo koosseisu tunnuste seadusest ümberkirjutamist.

Kasutades terminit "lühike kirjeldus" ei ole silmas peetud mitte seda, et kirjeldus ei peaks olema ammendav, vaid seda, et seal ei tohi olla kõrvalist teavet. Küll nõustub kriminaalkolleegium kassaatoriga selles, et väärteprotokoll ei pea kajastama õigusvastasuse ja süü küsimusi.⁶⁹ Selliselt on olukord Eestis välisriikidest oluliselt keerulisem. Autori arvates põhjustab taoline lähenemine antud aspektile kohati seaduse eesmärkidest kõrvalekaldumist.⁷⁰

Töö autor mõistab kohtu seisukohta VTMS § 19 lg 1 p 1 osas koosmõjus juurdunud seisukohaga, et „analoogiliselt kriminaalmenetluses koostatava süüdistusaktiga kujutab väärteprotokoll endast üksnes süüdistusfunktsiooni kandja veendumust koos põhjustustega, et toime on pandud väärtegu“⁷¹, kuid ei saa sellega nõustuda. Töö autori arvates, selleks, et menetlusalune isik saaks aru, millist väärteoasja tema suhtes menetletakse, piisab ka lühisõnalisest lausest „rikkus möödasõidu nõudeid“ või „ei kasutanud turvavarustust“, või muust, sanktsiooni ettenägeva seaduse sätte pealkirjaga sarnasest lausest. Töö autor on veendunud, et fraas „ületas sõidukiirust mitte vähem kui 25 km/h võrra“ võimaldab menetlusalusele isikule arusaadavalt temale etteheidetava teo sisu mitte väiksemal määral, kui hetkel kasutusel olev standardne nn lühikirjeldus, mis, töö autori isiklike menetluskogemuste põhjal näeb välja järgmiselt: „juhtis mootorsõidukit asulavälisel teel kiirusega X km/h +/- Y km/h. Lubatud kiirus antud teelõigul on Z km/h. Seega ületas lubatud sõidukiirust mitte vähem kui 25 km/h. Kiirus on mõõdetud kiirusmõõteseadmega Stalker nr AAA. Kiirusmõõteseadme näit on juhile tutvustatud“. Seejuures teave, millest lähtuvalt

⁶⁹ RKKKo [3-1-1-9-08](#) p 14-15.

⁷⁰ *infra*, töö alaosad 2.1.1.; 2.1.3.

⁷¹ RKKKo [3-1-1-105-03](#) p 8, [3-1-1-73-08](#) p 8.1.

väärteoprotokolli koostaja leiab, et väärteokoosseis on täidetud ning faktiliste asjaolude, mille alusel on menetleja arvates võimalik lugeda süüteookoosseis täideks, loetlemine ei anna menetlusaluse isiku teadmisele etteheidetava teo osas midagi. Küll on need andmed vajalikud isiku kaitseõiguse tagamise seisukohast selleks, et tema saaks leida sobilikke vastuväiteid ja vaidlustada teo tõendatust. Rikkumise kirjelduse lihtsustamine aga ei kahanda sellist menetlusaluse isiku õigust mitte mingil määral, kuna VTMS § 19 lg 1 p-ga 6 on sätestatud menetlusaluse isiku õigus tutvuda asja materjalidega millega väärteotoimepanemist tõendatakse, ehk, teisisõnu, menetlusalusel isikul on võimalik veenduda teo tõendatuses või tõendite puudumises ja valida sobiv käitumisstrateegia enda õiguste kaitsmiseks ka ilma nende andmete kandmist väärteo lühikirjeldusse.

Sellest lähtuvalt soovib töö autor läheneda „teo lühikirjelduse“ mõiste sisustamisele selliselt, et see sisaldaks vaid rikutud keelunormi minimaalset sõnastust ning lisada sellele kas vastava keelunormi seaduse säte või spetsiaalselt loodud, sarnaselt välisriikidega, eraldi koodidega nimekirjast numbri, mis viitaks keelatud teole.

Töö autor leiab, et „väärteo lühikirjelduse“ mõiste selline tõlgendamine sobib eriti hästi käesoleva töö alaosas 1.5.2. - 1.5.3. käsitletud kirjaliku hoiatamis- või nõustumismenetluse jaoks. Seejuures, ka klassikalises kiir- ning üldmenetluses peab töö autor praktika muutmist võimalikuks ja vajalikuks, kuna see omakorda aitaks kaasa käesoleva töö alaosas 2.1.1. ja sellega sarnaseid probleemkohti vältimist.

2. Põhjendamatute süüdistuste risk

Üldõiguse riigid, kuid ka paljud Mandri-Euroopa riigid, juhivad kohtupraktikas ja teoorias standardist, et süüdistatava süü peab olema tõendatud väljaspool mõistlikku kahtlust (*beyond a reasonable doubt*).⁷²

Vähendatud tõendamisbaasiga menetluse väga suureks riskiks näeb töö autor põhjendamatute süüdistuste võimalikkuse ohtu. Paraku on ka kohtuvälise menetleja ametnikud inimesed, kes võivad olukorra hindamisel eksida. Seega on kindlasti vastuvõetamatu olukord, mille puhul loetakse ainuüksi ametniku poolt öeldu ümberlukkamatuks ja kõige usaldusväärsemaks tõendiks. Siiski on erinevatel tõenditel erinev usaldusaste. Näitena võib tuua kiiruse mõõtmise. Selle protsessi kohta ütlusi andev politseiametnik tugineb eelkõige mitte enda meeleeelunditele, vaid tema kasutuses oleva taadeldud mõõteseadme näitudele. Komplitseeritumatel juhtudel tuleb ametnikul ka mitmest mõõtmise piirkonnas olevast objektist valida kiireim objekt, tuginedes juba puhtalt enda poolt tajutule. Nimetatud ametniku ütlusi ei saa võrdsustada kiirust ületanud sõiduki kaasreisija ütlustega, kes tugineb vaid enda oletustele või tunnetustele.

Siinkohal peab autor loogiliselt vääraks ja vastuvõtmatuks olukorda, mille puhul lubatust suurema kiirusega möödasõitu sooritanud sõiduki juht vaidlustab temale määratud karistust ning väidab, et kiirusmõõtja fikseeris mitte tema poolt juhitud, vaid hoopis möödasõidetava sõiduki kiiruse ja seetõttu ei saa möödasõitja vastutada kiiruse ületamise eest. Tõsi, ei ole välistatud olukord, mille puhul kiirusmõõtur, tulenevalt oma tööpõhimõttest, näitab tablool ekslikult hoopis möödasõidetava sõiduki kiirust. Füüsikareeglite kohaselt ei saa aga möödasõitja kiirus olla möödasõidetava sõiduki omast väiksem ehk, teisisõnu, kui juba möödasõidetav ületas kiirust, siis möödasõitja tegi seda veel suuremal määral, olgu see usaldusväärsest tõendamata kiirusmõõteseadme näiduga. Töö autor on seisukohal, et kirjeldatud olukorras on möödasõitja karistamine kiiruse ületamise eest õiglane ja õigustatud. Sellele viitab ka tüüpiline kiiruse ületamise puhul kasutatav rikkumise kirjeldus väärteprotookollis või kiirmenetluse otsusel: „Juhtis mootorsõidukit asulavälisel teel kiirusega XXX +/- Y km/h. Lubatud kiirus antud teelõigul on ZZ km/h. Seega ületas lubatud kiirust mitte vähem kui WW km/h“. Sisuliselt, karistamise aluseks on toodud rikkumise kirjelduse viimane osa. Nagu oli eelnevalt analüüsitud, möödasõitja ei võinud liikuda madalama

⁷² EIKo 01.03.2007, *Geerings vs. Holland*, p 47; EIKo 5826/03, *Idalov vs. Venemaa*, p 95.

kiirusega, seega ka omistada temale väljendi, et ta ületas kiirust „mitte vähem kui“ on täiesti loogiline ja menetlusaluse isiku õigusi ei ole rikutud.

Sellise menetluse puhul, kus süüdistus põhineb vaid osal võimalikest tõenditest on lõpliku otsuse vastuvõtjal üsna suur eksimise oht. Selle riski maandamiseks on hetkel kehtivas õiguskorras loodud mitu võimalust. Põhiline nendest on sätestatud kriminaalmenetluse seadustiku §-s 61.

KrMS § 61. Tõendite hindamine

- (1) Ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu.
- (2) Kohus hindab tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt.

Juhul, kui otsuse vastuvõtja lähtub ühest tõendist ja teeb seda, omamata võimalust tutvuda teiste süütegu puudutavate asjaoludega, on see tõlgendatav KrMS § 61 lg 1 rikkumisena. Selle sätte rikkumine on ka väärteomenetluse oluliseks rikkumiseks, mis toob omakorda kaasa menetluse lõpetamise VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma 20.04.2011.a. otsuses jõudnud seisukohale, et „kui vähemalt üks isik annab tõendamiseseme asjaolu kohta ammendavaid ütlusi ja menetleja oma siseveendumuse kohaselt neid usub, saabki seda asjaolu lugeda tõendatuks VTMS § 2 ja KrMS § 60 lg 2 mõttes.“⁷³

Siiski on töö autori arvates väär olukord, kui otsuse vastuvõtja tugineks vaid menetleja poolsele sündmuse visioonile ja usuks vaid menetleja ütluseid. See paneks menetlusaluse isiku lubamatult nõrgemasse seisundisse ning kahandaks oluliselt viimase kaitseõiguse kasutamise tõhusust. Lisaks, ei ole võimalik *a priori* välistada ametniku eksimisvõimalust või eeldada menetlusaluse isiku ütlustest vaid karistusest pääsemise soovi. Tuginedes sellele, ei ole võimalik olulisel määral vähendada menetleja tõendamiskoormust väärteomenetluses.

⁷³ RKKK [3-1-1-29-11](#) p 10.

2.1. Kohtupraktika mõju menetlusviiside kujundamisele.

Kuigi keegi ei ole kohustatud oma süütust tõendama ning kehtib ka enesesüüstamise keeld, võib isik nendest oma põhiõigustest vabatahtlikult loobuda. Seda võib isik teha nii oma aja kokkuhoiu kaalutlusel, kuna täielikult kinnise, ehk passiivse kaitsetaktika puhul läbiviidav üldmenetlus on kindlasti pikemaajalisem, kui ka tulenevalt soovist oma väärteo avastamisele kaasa aidata (KarS § 57 lg 1 p 3) ja selliselt välja näidata seda, et ta on oma veast järeldusi teinud ning väärrib soodsamat lähenemist. Jääb arusaamatuks, miks menetlusaluse isiku õigus ausale kohtumenetlusele, millest lähtuvalt uurib kohus väärteoasja igakülgsest ning sõltumata kaebuse piiridest, on õigusest käsutada oma õigusi olulisem? Just sellise järelduseni jõuame siis, kui süveneme tänapäeva kohtupraktikasse, milles on nii mõnigi näide sellest, et kohus läks *ab ovo* printsiipi järgides oma algatusel nii kaugele, et tühistas väärteoasja põhjusel, mille üle ei olnudki vaidlust ning menetlusalune isik, sisuliselt nõustus sellega, et tema käitumine oli väär. Üks sellistest lahenditest saab olema käesoleva töö alaosas 2.1.1. analüüsitud.

Erksaks näiteks, et väärteomenetluses on tehtud mööndusi üldtunnustatud printsiipidest, on tõdemus, et väärteomenetluses kehtib uurimisprintsiip, mitte võistlevuse põhimõte. Selliselt järeldab autor, kuna poolte võistlevusest ei saa rääkida kohtuvälise menetluse puhul, kus nii tõendite koguja, tõendaja ja tõendite hindaja on kohtuväline menetleja ning otsustamine toimub kirjalikus menetluses. Selliselt ei ole tagatud otsustaja neutraalsus ja tõendavate poolte võrdsed võimalused, ehk võistleva menetluse olulised eeldused.⁷⁴ Võistlevuse põhimõttest lähtumine oleks võimalik maakohu menetluses, eriti kui arvestada, et maakohus, vastavalt VTMS § 123 lg-le 2, uurib asja täies ulatuses, sõltumata kaebuse ulatusest (*ab ovo*), siiski aga ka väärteomenetluse seadustiku tunnistaja ülekuulamise regulatsioonist (VTMS § 99), ilmneb, et väärteomenetluses ei ole ette nähtud tunnistaja risküsitlust.⁷⁵ Lisaks mainitule, kohtumenetluse pooltel ei ole seadusest tulenevalt kohustust kohtuistungist osa võtta ning asja saab menetleda ilma nende osavõtuta. Istungil osalemine on, lähtuvalt VTMS § 126 lg-st 1, kohustuslik vaid siis, kui kohus selle pooltele kohustuslikuks teeb. Enesestmõistetavalt ei saa toimuda mingit kohtumenetluse poolte vahelist „võistlust“, kui üks või mõlemad pooltest istungilt puuduvad. Kirjeldatud olukorra põhjustest kirjutasid E. Kergandberg koos kaasautoritega järgmist: „/.../ Taolise olulise erinevuse põhjus peitub tõenäoliselt selles, et kui

⁷⁴ M. Sillaots. Võistlev kohtumenetlus või võistlevate elementidega looritatud kohtumenetlus kriminaalmenetluse seadustiku eelnõus. Juridica IX/2000, lk 576.

⁷⁵ RKKKo [3-1-1-83-15](#) p 14.

kriminaalmenetluses on kohtumenetluses vastamisi professionaalsed juristid – ühelt poolt prokurör ja teiselt poolt kaitsja -, kes tänu menetlusalastele teadmistele on võimelised olema menetluses aktiivseks pooleks, siis väärteomenetluses kaitsja osavõtt menetlusest kohustuslik ei ole ning võistleva menetluse korral võiksid menetlusaluse isiku huvid jääda kaitseta. Kohustusliku kaitsja nõude kehtestamine ei ole aga otstarbekas, kuna see muudaks kohtuvälise menetleja otsuse vaidlustamise menetlusalusele isikule kulukamaks ja võiks tingida selle, et isik loobub vaidlustamast otsust, mida ta ise ebaõiglaseks peab.⁷⁶

Kohtu seisukoht menetlustoimingute läbiviimise ja muude detailide suhtes mängib väga olulist rolli üldise menetluspraktika kujundamisel. Sõltuvalt kohtupraktikast võib menetlus muutuda nii lihtsamaks kui ka vastupidi, keerulisemaks. Süüteoasjade menetlemist saab tõhustada menetluse sisulist kvaliteeti halvendamata vaid kohtupraktika toetusel. Vastuvaidlematult, kohtumenetlus on käesoleval ajal garandiks menetlusalastele isikutele. Siiski on praktikast teada nii mõningaid juhtumeid, mille puhul kohus asus kaitsma isiku abstraktsed õiguseid ja seetõttu jõudis konkreetse olukorra puhul siin kohe järgnevalt analüüsimisele tulevate lahenditeni .

2.1.1. Algaja juhi tunnusmärgi kaasus

Tartu Maakohus asus 2015 aasta lahendis järgmisele seisukohale:

„8. Väärteo kirjelduse kohaselt esmase juhiloa omajana puudusid autol ees ja taga nähtaval kohal algaja juhi tunnusmärgid. LS § 106 lg 3 kohaselt peab autol, mida juhib esmase juhiloa omaja, olema ees ja taga nähtaval kohal algaja juhi tunnusmärk. Kohus leiab, et väärteoprotokolli kirjeldustest ei nähtu andmeid, millest saaks järeldada, et xxxxxx oli väljastatud esmane juhiluba. Andmetest nähtuvalt oli xxxxxx B kategooria juhiluba, juhiloa nr xxxxxxxx, kuid väärteo kirjeldusest ei nähtu, millal nimetatud juhiluba oli väljastatud. LS § 106 lg 1 p 1 on küll nimetatud, et esmane juhiluba väljastatakse isikule, kellel varem ei ole olnud auto või mootorratta juhtimisõigust, kuid väärteo kirjeldusest ei nähtu, et xxxxxx oleks olnud selliseks isikuks. Tunnistajate xxxxxx, xxxxxx ütluste kohaselt puudusid sõidukil ees ja taga algaja juhi tunnusmärgid, ka xxxxxx enda ütluste kohaselt on juhtimisõigus alates 10.02.2015 ja puudusid algaja juhi tunnused, kuid kohus saab VTMS § 87 kohaselt

⁷⁶ E. Kergandberg jt. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008, lk 309-310.

väärteoasja arutada üksnes väärteoprotokollis kirjeldatud ulatuses. Kohus leiab, et väärteo kirjelduses oleks tulnud faktilise asjaoluna kirjeldada, et xxxxxxxx puudus varem mootorsõiduki juhtimisõigus ja millal esmane juhiluba väljastati. Eeltoodu alusel leiab kohus, et xxxxxxxx suhtes alustatud väärteomenetlus LS § 106 lg 3 rikkumises, mis on kvalifitseeritud LS § 242 lg 1 järgi tuleb lõpetada VTMS § 29 lg 1 p 1 alusel so seoses teos väärteotunnuste puudumisega.⁷⁷

Töö autori seisukohalt omab see lahend õiguskorra kaitsmise seisukohast pigem negatiivset mõju. Tõsi, väärteoprotokoll täidab väärteomenetluses süüdistusakti funktsiooni. Seega ka kõik koosseisu mõttes tähtsad asjaolud peavad olema selles kirjeldatud. Samas lõpetada väärteomenetlus olukorras, mille puhul ei ole vaidlust selle üle, et menetlusalune isik pani rikkumise toime ning taotleb vaid trahvimäära vähendamist, tuginedes seejuures kergesti kõrvaldatavale kahtlusele on töö autori arvates väär. Rikkumise kirjeldus, lisaks väärteoprotokollis kajastatud ignoreeritud õigusnormile, milleks on antud kaasuse puhul LS § 95 lg 4 (autol, mida juhib piiratud juhtimisõigusega juht, peab olema ees ja taga nähtaval kohal algaja juhi tunnusmärk), on vajalik menetlusaluse isiku kaitseõiguse tagamise jaoks. Mõistetavalt peab menetlusalune saama end kaitsta ebaõigluse, liialdamise või omavoli eest. Tõenäoliselt just seda pidas käesoleva kaasuse puhul kaebaja silmas temale määratud karistuse peale kaebamisel, arvestades seadusega määratud menetleja diskretsiooniõigusega.

Tühistades kohtuvälise menetleja otsuseid alusel, mida kaebaja pole silmas pidanud, hakkab kohus sisuliselt täitma kaitsja rolli, kelle eesmärgiks on oma kliendi huvide kaitsmine, mitte aga kohtu rolli, kelle eesmärgiks peaks töö autori arvates olema jälgida, et süüdiolevale isikule oleks määratud õiglane, s.t. tema süüliste teole vastav karistus ning et süütu isik karistada ei saaks. Töö autori seisukohalt, enne väärteomenetluse lõpetamist menetlusvea ilmumise alusel, oleks loogiline ja õiglane vaadelda olukorda tervikuna ning hinnata, mis muutuks siis, kui sellist viga ei oleks menetluse kestel tekkinud. Kõnealuse kaasuse puhul on ilmselge, et menetlusviga ei tinginud isiku kaitseõiguse piiramist ega muutnud isiku olukorda raskemaks. Veendumaks selles on väga lihtne võtta andmebaasist väljavõtte ning jätkata kaebuse sisulise lahendamisega, pöörates erilist tähelepanu just kaebaja enda tajutu ebaõigluse hindamisel. Seega võis sellist rikkumise kirjelduse mittetäielikkust antud juhul lugeda küll veaks ning osutada sellele menetleja tähelepanu, aga puudus vajadus anda menetlusalusele isikule vale sisend menetlusaluse isiku poolt tunnustatud rikkumise tuvastamatuks lugemisega. Maa- ja ringkonnakohtute praktikas on laialt levinud ning Riigikohtu poolt

⁷⁷ TMKo 4-15-10205.

toetamist leidnud hoiak, et juhul, kui „poolte vahel ei ole vaidlust selles, et...“, siis ei süvene kohus antud asjaolu uurimisse ka vaatamata *ab ovo* printsiibile.⁷⁸

See on töö autori arvates muude asjaolude ja menetlusökoonoomia kaalutlustega arvestades küll õigustatud, kuid õiguslikult reguleerimata või isegi kehtiva õigusega mittekooskõlas, kuna selliselt minnakse vastuollu eelnevalt mainitud VTMS § 123 lg-ga 2. Sellise olukorra korrastamiseks näeb autor kahte võimalust. Esimesena on eelnevalt analüüsitud nõustumismenetluse regulatsiooni kehtestamine ja sellest tingituna ka VTMS § 123 täiendamine vastava lõikega, et „nõustumismenetluse puhul kontrollib maakohus, kas menetlusalune isik saab aru kokkulepe sisust ning menetlusliigiga nõustumise vabatahtlikkust“. Teise võimalusena näeb autor kehtiva VTMS § 123 lg 2 täiendamist klausliga, et täies ulatuses väärteoasja arutamine toimub kohtu äranägemisel. Selliselt muutuks antud nõue paindlikumaks. Antud klausli kohta tuleks seletuskirja märkida, et vastav vajadus kindlasti tekib kohtul siis, kui mõne asjaolu kontrollimiseks tuleb süveneda faktiliste asjaolude uurimisse. Juhul kui mõne väärteo asjaolu üle ei ole vaidlust ning puuduvad andmed selle kohta, et antud asjaolu võis olla tingitud kohtuvälise menetleja eksimusest ning sellega võis kaasneda inimesele põhjendamatu süüdistuse esitamine, ei ole kohtul otstarbekas protsessi pikemaks venitada.

Mõneti haakuv puudutatud probleemiga on järgmine Riigikohtu seisukoht: „Riigikohus on varasemas praktikas asunud seisukohale, et VTMS § 63 lg-s 1 sätestatud tingimustel – seega, kui väärteoasja ühendatakse kohtuvälise menetleja või maakohu määruse alusel – on võimalik, et ühendatud väärteoasjas tehtud kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatud kaebuses vaidlustatakse näiteks enese karistamist vaid ühe väärteo eest, nõustudes kas otsesõnu või vaikimisi enese karistamisega ühe või mitme ülejäänud väärteo eest selles ühendatud väärteoasjas. Sellisel juhul puudutab VTMS § 123 lg-st 2 tulenev maakohu *ab ovo* korras arutamise kohustus vaid seda väärtegu, mille eest karistamist on vaidlustatud (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 27. septembri 2006. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-66-06, p 8). Kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatud kaebuses vaidlustamata väärtegu ei ole maakohus pädev arutama. Kolleegium leiab, et kirjeldatud põhimõte on rakendatav ka käesolevas asjas, kuna isik on vaidlustanud karistamist vaid ühe väärteo ehk kiiruse ületamise eest.“⁷⁹

⁷⁸ RKKKo [3-1-1-38-15](#) p 7; [3-1-1-5-15](#) p 7; [3-1-1-73-08](#) p 8.2; TMK [4-15-10457/9](#); [4-15-10457/9](#); TMK [4-15-4445/5](#) p 4 jt.

⁷⁹ RKKKo [3-1-1-42-07](#) p 5.4.

Käesoleva töö autor peab nimetatud seisukohta õiglaseks. Tõsi, isikul peab olema õigus oma õigusi käsutada. Samas küsib autor, miks juhul kui rikkuja tunneb endal süüd ning nõustub sellega, et ta saab selle teo eest karistatud, või teisisõnu, kui rikkuja ei tunne ebaõiglust tema süüdistamises, peab riik sekkuma ning otsustama isiku eest, kas tema süü oli formaalselt igati nõuetekohaselt vormistatud? Töö autori arvates on õige rakendada *ab ovo* põhimõtet siis, kui menetlusaluse isiku kaebusest on välja loetav tema rahulolematuse faktiliste asjaolude hindamise osas, mitte aga massiliselt kõigis kaebemenetluse asjades. Loomulikult, sellisel juhul, kui kaevatakse edasi politsei tehtud otsus täies ulatuses, või vähemalt viidatakse sellele, et kaebaja arvates ei ole ta süütegu toime pandnud, siis ilmtingimata tuleb asjasse põhjalikult süveneda. Sarnane lähenemine aitaks kaasa menetluse ökonoomsemaks muutmisele, jättes seejuures ülemäära riivamata menetlusaluse isiku õigusi ning ühiskonna õiglustunnet kõigutamata.

Tuleb mainida, et sarnaste juhtumite vältimiseks, mille puhul, sisuliselt väikese rikkumise pärast nii rikkuja kui ka riik kulutavad ebaproportsionaalselt palju resursse standardse konflikti lahendamiseks, eeldusel, et rikkumise asjaolud on selged ning rikkuja nõustub oma värteoga, sobiks hästi töö eelnevas peatükis käsitletud nõustumismenetlus või kirjalik hoiatamismenetlus. Nende menetlusliikide puhul ei tekiks rikkujal ebaõigluse tunnet karistumäära osas, kuna see oleks seadusega paika pandud ning rikkujal oleks võimalus saada karistumäära vähendamist kaebeõiguse piiramise ning toimiku koostamise lihtsustamise eest vastuhüvena. Sellisel juhul võiks jätta täieliku protokollu nõude üld- ja kiirmenetluse jaoks kehtiva protokollu nõuet.

2.1.2. Menetlustoimingute järjekord

Järgnevalt analüüsin Viru Maakohu 07.10.2015 väljendatud seisukohta:

„Maakohus on seisukohal, et käesolevas väärteoasjas on sellega oluliselt rikutud väärteomenetlusõigust. Kuulates kaebuse esitajat üle, vormistades ülekuulamise kui menetlusaluse isiku ülekuulamise protokollu, võeti kaebuse esitajalt sisuliselt ära õigus teada saada, milles teda süüdistatakse ja millised on tõendid rikkumise tõendamiseks ning seega ka võimalus enese kaitseks ja õigus kaitsja abile. Maakohus ei nõustu kohtuvälise menetleja esindaja seisukohaga, et mingisugune suuline seletus seejuures rikkumise kohta asendab korrektselt täidetud väärteoprotokollu ja õiguste selgitamist

ning soovi korral õigust kaitsja abile. Maakohus peab kaebuse esitaja sellekohaseid väiteid tema õiguste rikkumise kohta tõsiselt võetavaiks.

Riigikohus on korduvalt oma otsustes viidanud, et väärteoprotokoll kannab väärteomenetluses samasugust funktsiooni, nagu süüdistusakt kriminaalmenetluses. Selle ülesandeks on määratleda menetlusele ning anda menetlusalusele isikule teada, milles teda konkreetselt süüdistatakse. Neid funktsioone saab väärteoprotokoll täita vaid juhul, kui väärteoprotokollis on kajastatud andmed, mille alusel on võimalik hinnata, kas nii objektiivne kui subjektiivne süüteo koosseis on täidetud. Väärteoprotokollist peab nähtuma, milles menetlusalust isikut süüdistatakse ja millest lähtuvalt väärteoprotokolli koostaja leiab, et väärteokoosseis on täidetud. Vastasel juhul on rikutud Väärteomenetluse seadustiku §19 lg.1 p.1 sätestatud menetlusaluse isiku õigust teada, millist väärteoasja tema suhtes menetletakse ja milles teda süüdistatakse (vt. ka Riigikohtu 26.09.2014 otsus kohtuasjas nr.3-1-1-43-14, 09.06.2011 otsus kohtuasjas nr.3-1-1-45-11, 15.01.2009 otsus kohtuasjas nr.3-1-1-68-08).

Maakohus leiab, et menetlusalusel isikul on võimalik üheselt mõistetavalt aru saada toimepandud rikkumisest ja oma seletused nende kohta anda vaid peale korrektselt ja ammendavalt täidetud väärteoprotokolli koostamist. Käesolevas väärteoasjas nähtub, et sellist võimalust kaebuse esitajale ei antud.

Eeltoodu alusel leiab maakohus, et käesolevas väärteoasjas on kohtuvälise menetleja poolt oluliselt rikutud väärteomenetlusõigust ja see toob endaga kaasa kohtuvälise menetleja otsuse tühistamise. Maakohus nõustub kaebuse esitaja väidetega selles osas.

Kuna maakohus peab käesolevas väärteoasjas oluliseks menetlusnormide rikkumiseks väärteoprotokolli koostamist peale kaebuse esitaja ülekuulamist, mis toob kaasa kohtuvälise menetleja otsuse tühistamise, siis ei pea maakohus vajalikuks võtta seisukohta väärteo toimepanemise ja kaebuse teiste sisuliste väidete osas.⁸⁰

Väärteoprotokoll ei ole käsitatav tõendina, v.a juhul, kui protokollis sisalduvad näiteks menetlusaluse isiku või tunnistaja ütlused. Analoogselt kriminaalmenetluses koostatava süüdistusaktiga, kujutab väärteoprotokoll endast üksnes süüdistusfunktsiooni kandja veendumust koos põhjustustega, et toime on pandud väärtegu.⁸¹ Seega kogub kohtuväline menetleja väärteomenetluses enne väärteoprotokolli koostamist tõendeid ja teavet, millest

⁸⁰ VMKo [4-15-3553](#).

⁸¹ RKKKo [3-1-1-105-03](#) p 8, [3-1-1-73-08](#) p 8.1.

tulenevalt teeb edasisi menetlustoiminguid. Jääb arusaamatuks Viru Maakohtu nõue, mille kohaselt peaks, sisuliselt, süüdistusakt valmis olema enne, kui süüdistatav saab oma arvamust väljendada. Selline kohtu soov võiks olla tingitud ajendist välistada olukord, mille puhul menetlusalune isik oleks esialgu ülekuulatud tunnistajana (tunnistaja võib ütluste andmisest keelduda vaid piiratud juhtudel) ja siis oleksid tema sõnad pööratud tema vastu tõendina. Arutletaval asjal puuduvad isegi viited sellisele aktsepteerimatule menetleja tegevusele. Menetlusalusele isikule oli süüdistuse sisu arusaadav, mida saab loogiliselt tuletada tema poolt antud ütlustest, kuna ta annab oma seletusi täpselt nende asjaolude kohta, millised on kirja pandud väärteoprotokollis.

Antud väärteoasjas asus kohus täitma pigem menetlusaluse isiku kaitsja rolli ning tühistas kohtuvälise menetleja otsuse selle sisusse süvenemata põhjusel, milles ükski menetlusosalistest ei näinud õiguste põhjendamatu riivet. Teatavasti, 12.01.2016.a. jäeti Politsei- ja Piirivalveameti kassatsioonkaebus menetlusse võtmata, seega on maakohtu lahend jõustunud. Sellega andis Riigikohus Viru Maakohtule oma põhimõttelise nõusoleku viimase poolt väljendatud arvamusele.

Antud seisukoht mõjutab menetlusprotsessi lihtsustamist negatiivselt. On arusaadav, et kohtuvälised menetlejad ei saa ega hakka väärteoprotokolle koostama enne, kui tõendid, s.h. ka menetlusaluse isiku ütlused on kogutud. Seega selleks, et tutvustada menetlusalusele isikule väärteo lühikirjeldust mitte suuliselt, vaid kirjalikult, peab kohtuvälise menetleja ametnik kõigepealt selle kirja panema eraldi välja töötamist vajavale blanketile ja hiljem dubleerima kirjapandu väärteoprotokollile. Töö autori arvates puudub selliseks lähenemiseks vajadus.

2.1.3. Mõõtelattide kaasus

Tartu Maakohus tühistas politsei poolt 12.09.2013.a tehtud otsuse väärteoasjas, mis käsitles lubatust kõrgema mootorsõiduki liiklemist teel.⁸² Selles kaasuses peeti kaebaja sõiduki kinni põhjusel, et selle kõrgus ei vasta kehtestatud normidele. Veendumaks selles, mõõdeti kõrgust maapinnalt kuni kõige kõrgema osani, ehk antud juhul Fiskarsi käpa kõrgeima punktini. Mõõtmise tulemiks tuvastati, et veoauto kõrgus on lubatust üle 40 cm suurem. Kaebaja

⁸² TMKo [4-13-6410](#).

arvates teostati mõõtmist aga valesti ja seega ei olnud mõõtmise tulemus usaldusväärne. Kohtuliku uurimise käigus, selgus, et mõõtmisel kasutati mõõtelatti koos lisaseadmega (haaratsiga), mille pikkuseks, vastavalt kohtuotsuses märgitule, oli 33 cm. Kuna Fiskarsi käpa kõige kõrgem koht asus ligi 2,5 laiusega koorma keskel, mõõdeti kõrgust koorma keskelt selliselt, et üks politseinikest sättis mõõteriista ja teine vaatas ülevalt. Politseiniku ütluste kohaselt pandi Fiskarsi käpa ja mõõtelati mõõt paika visuaalselt, Fiskarsi käpa ja mõõtelati vahemaa oli ühe meetri ja pooleteise meetri vahel. Sellest protsessist tehti ka pilti, kuna väärtetoasjale lisatud fototabeli „alumiselt fotolt nähtub, et mõõtelatt asub sõiduki ääres ning mõõtelati ja koorma kõrgeima punkti vahel on märkimisväärne vahemaa“. Kohus leidis selliselt teostatud mõõtmist Politsei- ja Piirivalvedirektori käskkirjaga sätestatud mõõtemetoodikaga⁸³ mittekooskõlas ning asus seisukohale, et antud juhul ei olnud mõõtetulemuse jälgitavus mõõteseaduse⁸⁴ § 5 lg 1 esimese lause tähenduses tõendatav, s.o puudus kindlus, et mõõtetulemus oli õige. Lisaks sellele tekkis kohtul kahtlus mõõtelati otsa kinnitatava ja sellega 90 kraadi suuruse nurka moodustatava lisaseadme osas, kuna kohtule ei olnud kohtule esitatud andmeid kasutatud lisaseadme taatlemise kohta või teleskoop mõõtelati Telefix Metrica 5 m nr 63933 taatlemise kohta koos kasutatud lisaseadmega. Seega oli kohtu hinnangul mõõtelati ja lisaseadme vastavus kehtestatud nõuetele tõendamata.

Töö autor nõustub eelpool mainitud kohtu seisukohaga, et mõõtmise jälgitavus on väga tähtis ja selle nõude mittetäitmine võib kaasa tuua ka menetluse lõpetamise. Samas, lähtudes KarS § 56 lg-s 1 sätestatud süüpehinnamõõdetest, enda isiklikest kogemusest ning õigluse kaalutlustest, märgib töö autor seda, et 40 cm suurune vahe lubatud ja tegeliku kõrguse vahel saab piisava usaldusväärusega tuvastada ka antud juhul kasutatud vahenditega ning seega on ka vastavat sätet eiranud autojuhi karistamine õigustatud. Kahtluse korral oli ka kohtul võimalik määrata asja materjalidele lisatud fotode ekspertiisi (põhjalikumalt vt käesoleva töö alaosa 1.4.1.) ning selliselt veenduda, et isiku süü antud juhtumi puhul eksisteeris.

Riigikohus ei võtnud Politsei- ja Piirivalveameti kassatsiooni menetlusse, seega antud kohtulahend jõustus. Töö autoril on teada, et antud kohtulahendi jõustumise järgselt lõpetati üleriigiliselt kõrguse mõõtmine kaasuses mainitud seadmetega, kuna ei ole võimalik taadelda selle koos juurdekuuluva haaratsiga ning edaspidine järelevalve ning väärtegade menetlemine kõrguse suhtes määratud reeglite osas⁸⁵ on olulisel määral pärsitud.

⁸³ Metoodika MM03-2010 Lineaarmõõtmine. Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori 01.01.2010 käskkirja nr 40 lisa 3.

⁸⁴ Mõõteseadus. [RT I 2004, 18, 132.](#)

⁸⁵ Liiklusseadus § 80 lg 3.

2.1.4. Tõlgi kaasamist puudutav lahend

Käesoleva töö temaatikaga haakub tihedasti 19. mai 2015.a. Riigikohtu otsus. Selles kaasuses kerkis üles küsimus tõlgi kaasamisest menetlustoimingute läbiviimise ajal eesti keelt mittevaldava menetlusosaluse isiku puhul. Vene keelt kõnelev (eesti keelt mittevaldav) välismaa kodanik kaebas edasi tema suhtes läbiviidud menetluse, tuginedes sellele, et eesti keeles läbi viidud menetlusse ei olnud kaasatud ametlikku tõlki, õigused ja kohustused tutvustas menetlusosalusele isikule ning asja materjalid tegi temale tõlkides arusaadavaks kohtuvälise menetleja esindaja, ehk politseinik ise. Riigikohus asus järgmisele seisukohale:

„Kriminaalkolleegiumi hinnangul on kõnealuse õiguse sätestamata jätmine VTMS §-s 19 põhjendatav sellega, et kui menetlusosalusele isikule ei ole toimetatava väärteomenetluse sisu arusaadav, tuleb tal sellest kohtuvälist menetlejat teavitada. Teisalt on VTMS § 5 järgi kohtuväline menetleja kohustatud tagama menetlusosalise õigused, s.t selgitama menetlustoimingut rakendades menetlusosalisele toimingu eesmärgi ning tema õigusi ja kohustusi (p 1), tagama menetlusosalusele isikule võimaluse end iseseisvalt kaitsta (p 2) ning võimaldama VTMS § 19 lg-tes 2 ja 3 ning § 22 lg-tes 1 ja 2 ettenähtud alustel ning korras menetluses osaleda menetlusosaluse isiku kaitsjal (p 3). Kui kohtuvälise menetleja ametnik ja menetlusosalune isik teineteist ei mõista, ei ole võimalik ka nõuetekohase kohtuvälise menetluse läbiviimine. See tähendab, et kirjeldatud juhtudel peab menetleja omal algatusel kaasama menetlustoimingute tegemisse tõlgi, et väärteomenetlust jätkata. Kuid nagu otsuse eelnevas punktis on märgitud, ei ole praeguse väärteoasja puhul asjakohane väide, et kohtuvälises menetluses M. Nechaevi õigusi ei tagatud.“⁸⁶

Sellisel väljendas Riigikohus oma suhtumist menetlusosaluse isiku käitumise suhtes menetlustoimingute läbiviimise ajal. Töö autori arvates on väga õiglane ja loogiline lähtuda sellest, et täiskasvanud teovõimeline isik on piisavalt iseseisev, et tema suhtes läbiviidava meenetlustoimingu ajal suhelda menetlejaga ning anda teada menetluse läbiviimist takistavatest asjaoludest. Analoogselt kõnealuse Riigikohtu seisukohaga leiab käesoleva töö autor õiglasena ka olukorda, mil isik, kelle suhtes esitatakse alusetu kahtlus väärteo toimepanemise osas, esitab koheselt vastuväited. See on nii juriidiliselt kui ka puhtalt eluliselt väga loogiline tegu. Nagu sai juba mainitud, ka kohtuvälise menetleja ametnikud võivad aeg ajalt eksida oma olukorra hinnangutel. Sellisel juhul tuleb ametnikule sellest koheselt teada anda ning vajadusel jätkata vaidlust üldmenetluse korras. Ei ole eluliselt usutav, et

⁸⁶ RKKKo [3-1-1-38-15](#) p 8.

menetlusalune isik koheselt nõustub sellega, et ta pani toime õigusrikkumise, kuigi ei ole seda teinud ning nõustub ka kandma vastutust selle eest, mida ta teinud ei olnud, ning hiljem asub põhjendatult oma süülist käitumist eitama.

Sama mõtet toetab ka Riigikohtu 18.03.2009.a. väljendatu: „Ametiisiku poolt joobeseisundi tuvastamise võib isik vaidlustada viivitamata pärast talle protokollit tutvustamist, nõudes joobeseisundi tuvastamist arsti poolt. Käesoleval juhul nähtub alkoholijoobe tuvastamise protokollist, et M. Michelson on nõustunud temal tuvastatud alkoholijoobega ning loobunud joobeseisundi meditsiinilisest tuvastamisest ja vereproovis alkoholisisalduse määramisest“.⁸⁷ ning 02.05.2007.a. leitu: „Samas nõustub kolleegium kassaatoriga, et üldjuhul tuleb õiguste- ja kohustuste selgitamine kui faktiline asjaolu lõppkokkuvõttes lugeda tuvastatuks menetlusaluse isiku allkirjaga. On piisavalt mõistlik alus eeldada, et täiskasvanud inimene on teadlik enda allkirja tähendusest ega toimi allkirja andes kergemeelses lootuses seda igal enesele sobival hetkel tagasi võtta. Mõistetavalt on siin võimalikud ka erandid - näiteks juhtumid, mil isikut on kas füüsiliselt sunnitud allkirja andma või on allkirja saamiseks kasutatud pettust.“⁸⁸

Isiku käitumist, mille puhul ta esialgu nõustub menetlustoiminguga ning alles hiljem, kui ei ole enam võimalik olukorda taastada, vaidlustab selle ei saa nimetada passiivse kaitse strateegiaks. See on pahausklik kohtuvälise menetleja eksimusse viimine ja seega sellist käitumist ei pea õigusriik soodustama.

Oma koostöösoovi väljendamisega näitab menetlusalune isik sisuliselt heakskiitu menetleja poolt tehtavale ning vastupidi, menetleja poolt tehtavaga mittenõustumise korral, on igati õiglane, loogiline ja ka igati põhiõigustekohane sellest koheselt teada anda. Menetleja aga omakorda on kohustatud tekkinud probleemi lahendama.

2.2. Süütuse presumptsioon

Inglise õiguses oli 17.-19. sajandil süütuse presumptsioon midagi enamat, kui tõendamise reegel. Sellega põhjendati süüdistatava kohtlemise karmuse mittevajalikkust, maa

⁸⁷ RKKKo [3-1-1-7-09](#) p 6.

⁸⁸ RKKKo [3-1-1-6-07](#) p 6.

konfiskeerimise keeldu enne süüdimõistmist, õigust vahi alt kautsjoni vastu vabastamiseks.⁸⁹ Tänapäeval on süütuse presumptsiooni printsiip sõnastatud põhiseaduses⁹⁰:

§ 22. Kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus.

Keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama.

Kedagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu.

KrMS täiendab antud sõnastust § 7 lg-ga 3:

(3) Kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdi olekus tõlgendatakse tema kasuks.

VTMS § 4 kannab põhiseaduses sätestatu üle väärteomenetluse:

Kedagi ei tohi käsitada väärteo toimepanemises süüdlasena enne, kui väärteo eest karistamise otsus on tema kohta jõustunud.

Riigikohus leidis oma 19.05.2005.a. lahendis järgmist: „väärteomenetluses lasub tõendamiskoormis süüdistusfunktsiooni kandjal, s.o kohtuvälisel menetlejal. Kohtuvälisel menetlejal on kohustus koguda tõendeid. Kohtuväline menetleja kui süüdistusfunktsiooni kandja peab tegema kõik võimaliku tõendite kogumiseks, seda nii menetlusalust isikut süüstavate kui ka õigustavate tõendite osas. Vastav kohustus tuleneb VTMS-i §-s 4 sätestatud süütuse presumptsiooni põhimõttest, millest tulenevalt ei ole keegi kohustatud oma süütust tõendama.“⁹¹

Siiski ka sellest lähenemisest on tehtud erandeid. Nii on Riigikohus oma 22.02.2001.a. lahendis asunud järgmisele seisukohale: „Otsustamaks, kas on õige piirata isiku õigust õiglasele ja tõhusale menetlusele, tuleb leida vastus küsimusele, kas piirang vastab Põhiseaduse §-s 11 sätestatud proportsionaalsuse põhimõttele. Selleks tuleb kaaluda erinevaid huve. Ühelt poolt isiku huvi olla ära kuulatud trahvinõude koostamisel ja karistuse määramisel, teiselt poolt avalikku huvi menetleda efektiivselt suurt hulka ühelaadilisi korrarikkumisi. Riigikohus märgib, et parkimiskorra rikkumine on sageli esinev õiguserikkumine, mis enamasti on väheohtlik ja tehjoludelt lihtne, kuid tekitab paiguti tõsisemaid probleeme. Õiguserikkumise iseloom teeb raskeks ka parkimiskorra rikkuja väljaselgitamise. Üldjuhul on tõendamiskohustus õiguserikkumist väitval asutusel või

⁸⁹ F. Quintard-Morenas. The Presumption of Innocence in the French and Anglo-American Legal Traditions. – The American Journal of Comparative Law, 2010, vol. 58, lk 122.

⁹⁰ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349.

⁹¹ RKKKo 3-1-1-43-05 p 7.

ametiisikul. Parkimiskorra rikkumise asjades sedastatakse õiguserikkuja sõiduki registrinumbriga järgi ja kui sõiduki parkinud isikut kindlaks ei tehta, presümeeritakse, et rikkumise pani toime isik, kelle nimele sõiduk on registreeritud. Kohtukolleegium peab sellist kõrvalekaldumist tõendamiskohustuse põhimõttest õigustatuks õiguserikkumise iseloomu ja rikkumiste suure hulga tõttu. Trahvinõude menetluse puhul puudub isikul harilikult võimalus enne karistusotsuse tegemist anda selgitusi ja esitada vastuväiteid. Seega on isiku õigus asja õiglasele arutamisele piiratud, kuid sellise piirangu kaalub üles vajadus parkimiskorra rikkumisi ökonoomselt ja efektiivselt menetleda⁹²

Käesoleva töö autor toetab mõlemat toodud seisukohta. Tõepoolest, isiku süüdistamiseks seaduserikkumises peavad olema küllaldased tõendid. Mõneti erinev on aga siiski olukord siis, kui tegemist on vastavalt LS § 76 lg-le 1 registreeritud mootorsõidukitega.⁹³ Kehtestatud korras registreeritud sõiduki omanikul peab töö autori arvates tekkima arusaam, et riigi arvates on sõiduki puhul tegemist eriliigilise vallasasjaga ning seega peab ta olema selle kasutamisel eriti hoolikas. Hoolsuskohustus antud kontekstis hõlmab töö autori arvates ka sõiduki kasutamiseks loa andmist. Seega juhul, kui sõidukiga on toimunud mõni intsident või seaduserikkumine, peab selle omanik tunnistama vastutust või tegema kõike endast sõltuva abistamaks tõe väljaselgitamisele.

2.2.1. Alibi kontrollimise võimaldamise kohustus

Riigikohus on oma 14.12.1999.a. otsuses leidnud ning hilisemalt korduvalt maininud järgmist: „Ringkonnakohtu otsuses on vääralt käsitatud tõendamiskoormist ja süütuse presumptsiooni kriminaalmenetluses. Mõistetavalt ei pea kohtualune tõendama oma süü puudumist. Kuid juhul, mil kohtualune otsustab end kaitsta aktiivselt, peab ta kas ise esitama tõendid oma väidete õigsuse kinnitamiseks või looma süüdistusfunktsiooni kandjale vähemalt reaalse võimaluse nende väidete kontrollimiseks. Kui end aktiivselt kaitsev kohtualune jätab esitamata oma väidete õigsust kinnitavad tõendid ega loo reaalselt võimalust nende väidete

⁹² RKPSJKo nr [3-4-1-4-01](#) p 13.

⁹³ Andmed sõiduki registreerimise kohta kantakse vastavalt LS § 173 lg-le 1 sama säte teise lõike alusel kehtestatud liiklusregistrisse (VVm 16.06.2011 nr 75 - [RT I, 21.06.2011, 3](#)). Vastavalt nimetatud liiklusregistri pidamise põhimääruse § 3 p-dele 13-17, kantakse andmebaasi sõiduki omaniku ning selle eestkostja, vastutava kasutaja ning kasutaja isiku- või äriregistrikood, nimi, elu- või asukoht registreerimistunnistuse väljastamise kuupäeval, kontaktandmed (postiaadress, telefoninumber, elektronposti aadress), olek registris.

kontrollimiseks, pole alust rääkida süüdistusversiooni suhtes tekkinud kahtlustest, mida tuleks tõlgendada kohtualuse kasuks.”⁹⁴

Sama seisukohta toetab ka Tartu Ülikooli külalisprofessor Eerik Kergandberg: „Tõendamiskoormise ümberpööramisega PS § 22 lg-s 2 sätestatu lubatav riivamine ei saa olla mitte menetleja suvaotsuse tulemiks, vaid see on lubatav üksnes juhtudel, mil süüdistatava mingit väidet on kas ülimalt raske või suisa võimatu kontrollida. Tavaolukorras peab aga ikka menetleja olema see, kes kogub tõendeid mis tahes tõendamiseseme asjaolude kohta.”⁹⁵

Vaatamata sellele, et tõendamiskoormis on käesoleval ajal süüdistusfunktsiooni kandjal, ehk kohtuvälisel menetlejal, leidub kehtivast seadusandlusest ja kohtupraktikast nii mõnigi näide pööratud tõendamiskoormisest. Enamasti on kõik need taandatavad aktiivse kaitsetaktika puhul esitatud väidete kontrollimise võimaldamise kohustuseni, ehk teisisõnu, juurdunud arusaamani, et aktiivse kaitsetaktika puhul peab menetlusalune isik esitama tema süütusele viitavaid tõendeid ise. Töö autori arvates on selline lähenemine eriti õigustatud just kergemate väärtegade puhul, kuna sündmuse rekonstrueerimisele ja olukorra taastamisele tõendamise läbi võib kuluda ebaproportsionaalselt palju ressursi.

Töö autor soovib kasutada antud alaosas mainitud lähenemist nõustumismenetluse liiki edasikaebamise korra kehtestamisel. Selliselt oleks menetlusalusele isikule võimalik pakkuda lisaks menetlusliigiga nõustumise vabatahtlikkuse vaidlustamisele ka võimalust esitada oma süütust veenvalt tõendavaid asjaolusid. Selleks, et menetlusökoonoomia oleks siiski saavutatud, ei võtaks kohus viimasena toodud alusel kaebust kohe menetlusse, vaid kaaluks esialgu selle otstarbekust analoogselt VTMS § 160 lg-s 3 sätestatuga.

2.2.2. Maailma praktika süütuse presumptsiooni osas

Õigus õiglasele kohtumenetlusele on sätestatud ka inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon artiklis nr 6.⁹⁶ Artikli nr 6 sisustamisega tegeleb EIK. Selliselt, otsuses *John Murray vs. Ühendkuningriik* selgitas EIK, et artikkel 6 sisaldab kahte immuniteti: õigust vaikida (ingl. *right to silence*, prants. *droit de garder le silence*) ja õigust ennast mitte süüistada (ingl. *privilege against self-incrimination*, prants. *droit de ne pas contribuer a sa*

⁹⁴ RKKKo 3-1-1-112-99.

⁹⁵ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Komm vlj. § 22/19.3. Sine loco, 2012 <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-22/>.

⁹⁶ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, 4.XI.1950.

propre incrimination).⁹⁷ Enesesüüstamise keeld on iseenesest õigusest vaikida hoopis laiem mõiste. Uno Lõhmus asus järgmisele seisukohale: „[p]õhiseaduse §-s 22 toodud fraas „[k]edagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu“ osutab eelkõige õigusele vaikida, kuid koos teise fraasiga „[k]eegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama“ tagab põhiseadus kaitse ka enesesüüstamise vastu.“⁹⁸ Seda eelkõige seetõttu, et õigus vaikida tähendab, mõistetavalt õigust ütlushi mitte anda ning keelduda küsimustele vastamisest. Enese mittesüüstamise privileeg, lisaks süüdistaja tõendamiskoormisele viitamisele, tagab aga ka kaitse sunni vastu esitada karistuse ähvardusel ennast süüstavaid tõendeid. Kahtlustataval, või, väärteomenetluse mõistes, menetlusalusel isikul, peab olema võimalus vabalt otsustada oma käitumisstrateegia üle. Seetõttu peab süüdistus olema suuteline tõendama süüd ilma sellist sündi või survemeetodeid kasutamata.⁹⁹

Süütuse presumptsiooni puudutas ka USA Ülemkohus, deklareerides *Miranda vs. Arizona* asjas, et USA Konstitutsiooni viies täiendus kaitseb kahtlustatava õigust vaikida. Selles otsuses leitakse, et: „kahtlustatava avaldused loetakse lubamatuteks tõenditeks, kui enne ülekuulamist pole teda hoiatatud, et tal on õigus vaikida ja kõike tema poolt öeldut võidakse kasutada tema vastu, või kui pole kindlust, et hoiatus oli kahtlustatavale arusaadav.“¹⁰⁰ Sellise lähenemise puhul on kindlasti positiivne see, et süüdistatav on teadlik sellest momendist, millest on tal võimalik valida passiivse kaitse taktikat. Samas praktikast on teada hulgaliselt juhtumeid, mille puhul rikkujad esialgu nõustuvad oma rikkumisega, seletab oma käitumise põhjusi ning üldse on koostööaldis ja väärivad tema suhtes rakendatavate meetmete kergendamist, kuid siis, kui ta saab teada, et toimepandud rikkumine on siiski piisavalt tõsine, et selle osas alustatakse menetlust, muudab kardinaalselt oma suhtumist, hakkab rikkumise fakti eitama, muudab oma ütlushi ning üritab igatpidi menetluse läbiviimist raskendada. Töö autori arvates on selline fenomen vähemalt imelik, kuna rikkujad suhtleb ametniku kaudu algusest peale riigiga. See, et seesama riik hakkab asja menetledes edaspidi lähtuma aga teistest ütlustest, pööramata tähelepanu esialgselt ja puhtsüdamlikult väljendatud sõnadele, ei ole õige. Samas, tõdeb autor, et käsitleda mistahes suhtlemisstaadiumil väljendatud tõendina ei ole samuti õige, kuna rikkujad poolne politseiniku esialgne suuline meelitamine võibki kujutada endast alateadliku kaitsetaktikat. Kui rikkujad näeb, et selline käitumine oma mõju ei avaldanud ja väärteomenetlus siiski alustatakse, on temal olemas täielik õigus valida edaspidine kaitsestrateegia. Paljuski abistab praktikas taoliste juhtumite puhul rikkujaga

⁹⁷ EIKo 08.02.1996, *John Murray vs. Ühendkuningriik*, p 45.

⁹⁸ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 117.

⁹⁹ Viide 98.

¹⁰⁰ *Miranda vs. Arizona*, 384 U.S. 436 (1966).

vestluse videosalvestamine ja selle salvestise hilisem kohtule esitamine. Küll sellisel juhul ei saa antud salvestis vastavalt KrMS § 150 lg-le 1 koosmõjus VTMS § 31 lg-ga 1 tõendiks olla, siiski on sellest abi kohtu siseveendumuse kujundamisel ja nn sõna-sõna vastu olukorras menetlusaluse hilisemate ütluste usaldusväärsuse hindamisel lõpliku otsuse vastuvõtmiseks.

Veidi teist aspekti puudutas EIK oma 29.06.2007.a. otsuses. Selles kaasuses, fikseeris politseikaamera O'Hallorani nimele registreeritud auto liikumiskiiruseks lubatud 40 miili tunnis asemel 69 miili tunnis. O'Halloranile teatati kirjalikult, et ta on kohustatud politseile teada andma, kes tema sõidukit juhtis. Keeldumise eest hoiatati trahvi ja karistuspunktidega. O'Halloran tunnistas, et ta juhtis autot ise. Teda karistati kiiruse ületamise eest 100-naelase rahatrahviga. Teine Strasbourgi kaebaja Francis soovis keeldus autojuhi nime avaldamast, tuginedes oma õigusele vaikida. Teda karistati 750-naelase trahviga reaalse rikkuja nime avaldamisest keeldumise eest. Neid karistamisi kaalus EIK suurkoda kohtuasjas *O'Halloran ja Francis vs. Ühendkuningriik*.¹⁰¹ Kaebajate arvates on õigus vaikida ja enesesüüstamise keeld, ehk õigus ka karistuse ärhvardusel mitte välja anda enda süüstavaid tõendeid, absoluutsed õigused ning need on kohaldatavad igasugustele sunnivahenditele, mille tõttu peaks isik oma tahte vastaselt tegema ennast süüstavaid avaldusi.

Asja arutlemisel, leidis EIK, et mõlemal juhul oli sunnil otsene iseloom, kuid kohus EIÕK artikli 6 rikkumist ei näinud, sest „iga otsene sund ei too automaatselt kaasa artikli 6 rikkumist.“¹⁰² Sama otsuse järgnevatel punktides pööras kohus tähelepanu kahele tähtsale aspektile. Kõigepealt, nimetatud kaasuses sundi kasutati liiklusseaduse kontekstis, mis sätestas sõiduki registreeritud omaniku kohustust anda juhi kohta teavet (analoogne säte on ka Eestis kehtivas liiklusseaduses olemas). EIK tõdes, et on igati loogiline, et sõiduki omanik peab tunnistama vastutust ja kohustusi juhul, kui toimub liikluseeskirjade rikkumine, ning teavitama võime juhi isikust. Teiseks, on taoliste õigusrikkumiste uurimisel EIK arvates piiratud iseloom, sest võimud saavad tuvastada vaid juhi isiku.¹⁰³ *Spanner vs. Austria*¹⁰⁴ asjas karistati sõiduki omanikku sarnasel viisil parkimiseeskirjade rikkumise eest. Ka selles kohtuasjas jõudis EIK samasugusele järeldusele.

Weh vs. Austria kohtuasjas¹⁰⁵ erinesid asjaolud eelkirjeldatust. Kaebajat karistati selle eest, et politsei fikseeris tema nimele registreeritud sõidukiga kiiruspiirangu ületamise. Kuna kaebaja ei reageerinud, alustati kriminaalmenetlust tundmatu isiku vastu, kuid kaebajat kohustati

¹⁰¹ EIKo 18731/91, *O'Halloran ja Francis vs. Ühendkuningriik*.

¹⁰² Viide 101, p 53.

¹⁰³ Viide 101, p-d 57-58.

¹⁰⁴ EIKo 58452/00, *Lükhof ja Spanner vs. Austria*.

¹⁰⁵ EIKo 38544/97, *Weh vs. Austria*.

avaldama juhi nime. Kaebaja vastas sellele, et rikkujaks oli USA-s elav isik. Weh-i karistati mittepiisava teabe esitamise eest. EIK selgituste kohaselt ei olnud ajal, mil kaebajalt nõuti autojuhi nime avaldamist, veel tema vastu süüteo menetlust alustatud, kuna menetlus oli alustatud tundmatu õigusrikkuja vastu. Seepärast kohtu arvates Wehi karistamine ei puudutanud sunniviisiliselt kasutatava teabe kasutamist kriminaalmenetluses ning puudus side kaebaja liiklusseadusest tuleneva kohustuse ja kriminaalmenetluse vahel.¹⁰⁶ Analoogetele järeldusele jõudis EIK ka *Rieg vs. Austria* kohtuasjas.¹⁰⁷ Ka selles lahendis leidis kohus, et enese mittesüüstamise privileegi pole rikutud sellega, et juhi andmete küsimise ajal polnud tema vastu menetlust alustatud.

„Enese mittesüüstamise privileegi saab appi võtta vaid kriminaalmenetluses. See on iseenesest mõistetav, sest EIÕK artikkel 6 räägib õiglasest kohtumenetlusest kriminaalasjades. /.../ Enesesüüstamise keeld ei välista seda, et riik võib nõuda kodanikelt eri liiki teavet, millel võib olla isikule negatiivne mõju. Teabe esitamise kohustusi võib leida ka liiklusseadusest. Liiklusseadus paneb juhile kohustuse esitada dokumendid (LS § 38) ja sõiduki omanikule kohustuse esitada andmeid mootorsõidukit kasutanud isiku kohta (LS § 72), selle kohustuse täitmist tagatakse sunniga (LS § 261). Eespool nägime, et EIK tunnustas, et liiklusseaduse kontekstis auto omanik peab taluma vastutust ja kohustusi juhul, kui toimub liikluseeskirjade rikkumine, ja teavitama võime juhi isikust, mistõttu teabe esitamata jätmise eest karistamises ei näinud kohus enese mittesüüstamise privileegi rikkumist.“¹⁰⁸

Tähelepanu väärib kohtuasjas *O'Halloran ja Francis vs. Ühendkuningriik* eriarvamusele jäänud kohtuniku S. Pavlovischi seisukoht. Tema arvates on ebaõiglane asetada kergemate õigusrikkumiste (nagu parkimisnõuete rikkumine ja lubatud sõidukiiruse ületamine) toimepanijaid halvemasse olukorda, kui neid, kes panevad toime kuritegusid, mis maksavad elusid. Tema leidis, et antud valdkonnas on vaid kaks võimalust: menetleda rikkumisi kõiki EIÕK artiklist 6 tulenevaid menetlusõiguslikke garantiisid silmas pidades, või need massiliselt ignoreeritavad käitumisjuhised dekriminaliseerida, kui kehtestatud õigusnormide (kiiruseületamine) rikkumine on pigem reegel kui erand.¹⁰⁹

Sellisel, võib mootorsõidukitega toimepandud liiklusrikkumiste menetlemisel teatud aspektides süütuse presumptsioonist kõrvale kalduda, mis võimaldab eelpool pakutud seaduse muudatused ellu viia.

¹⁰⁶ EIKo 38544/97, *Weh vs. Austria*, p-d 51, 55.

¹⁰⁷ EIKo 63207/00, *Rieg vs. Austria*.

¹⁰⁸ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses, lk 132.

¹⁰⁹ Kohtunik S. Pavlovischi eriarvamus asjas *O'Halloran ja Francis vs. Ühendkuningriik*.

Kokkuvõte

Käesoleva töö autor seadis endale eesmärgiks välja selgitada, kas riigis tekkinud liiklusjärelvalve teostavate ametnike vähesuse ja sellega kaasneva liiklusturvalisuse ohustamise probleemi saab osaliselt kompenseerida tõendamisprotsessi lihtsustamisega kergemate liiklusväärtegade menetlemisel või sellega kaasnevad ebaproportsionaalsed ja seega ka lubamatud riskid, mis takistavad või koguni välistavad menetlemise lihtsustamise protsessi. Töö tulemusena väidab autor, et püstitatud eesmärk on saavutatud täiel määral ning kergemate väärtegade menetlemise lihtsustamine Eestis on võimalik ja proportsionaalne.

Märt Rask on oma 2008.a. Riigikogus peetud kõnes öelnud, et: „Karistusõigus on valdkond, milles ei tohi teha muutusi kergekäeliselt, samuti on lubamatud järsud suunamuutused. Parandusi tuleb teha seal, kus regulatsioon ei toimi. Muutmisotsus peab olema analüüsi- ja teaduspõhine, mitte hetkevajadustest tingitud emotsioonidele tuginev. Kuigi eelnõud läbivad kooskõlastusringi, ei saa seda siiski pidada piisavaks, sest mahukamate eelnõude sisuliseks läbitöötamiseks jääb kohtusüsteemile aeg lühikeseks.“¹¹⁰ Väärteomenetlus on sellest aspektist vaadates väga lähedane karistusõigusele kuid vajab samuti kaasajastamist, eelkõige väiksemate rikkumiste menetlemise lihtsustamise osas. Käesolevas töös on autor analüüsinud Eestis kehtivat väärteomenetluse regulatsiooni ning võrrelnud seda välisriikides toimivate lahendustega.

Käesoleva töö tulemusena jõudis autor seisukohale, et antud ajal on nii kriminaal- kui ka selle põhimõtete alusel toimiva väärteomenetluse keskseks osaks just tõendamine. Selleks, et anda õiguslik hinnang isiku süü olemasolule või selle puudumisele, peab langetatav otsus olema tõenditele tuginev. Selleks et tõendamine oleks tõhus ja usaldusväärselt jälgitav, koguvad kohtuvälised menetlejad hulgaliselt erinevaid tõendeid, mis on antud eesmärgi saavutamiseks absoluutselt vajalik. Küll aga tekib küsimus, kas tänapäeval kättesaadavaks muutunud tehniliste vahendite olemasolul, on veel vajadus sellises ulatuses tõendite kogumiseks või on võimalik pidevalt väheneva resurssi valguses menetlust optimeerida ja seda just eelkõige läbi väärteomenetluse lihtsustamise. Töö autor on seisukohal, et suure hulga toimepandud väärtedest moodustavad just kergemad liiklusalased väärted, mille menetlemise protsessi on võimalik lihtsustada, seejuures menetlusaluse isiku õigusi põhjendamatult ning lubamatult riivamata. Teisisõnu, töö autor on veendumusel, et vähese

¹¹⁰ M. Rask. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekanne Riigikogu 2008. aasta kevadistungjärgul, lk 6, p 31. Kättesaadav elektrooniliselt Riigikohtu kodulehel: http://www.riigikohus.ee/vfs/729/Ettekanne_RK08_Mart_Rask.pdf.

riigiametnike ressursi valguses on võimalik ja vajalik menetlus optimeerida ning eelkõige läbi kergemate liiklusväärtegade menetluse lihtsustamise. Väärteomenetluse lihtsustamine võimaldab ühest küljest niigi piiratud ressurssidega töötava Politsei- ja Piirivalveameti ametnikel tegeleda teiste, kiiremat sekkumist vajavate teenistusülesannete täitmisega, mis aitaks kaasa üldise turvatunde ja sh ka liiklusturvalisuse kasvule. Teisalt, säästaks kiirem menetlus ka liiklusväärtegusi toime pannud isikute aega, mida hetkel kulutatakse menetlemisele.

Võttes arvesse teiste riikide praktikat menetluste lihtsustamise osas, saab käesoleva töö autor kindlalt väita, et osa nendest lihtsustustest võib olla rakendatav ka Eesti õigusruumis. Töö autor peab kõige optimaalsemaks võimaluseks nõustumismenetluse, kui uue väärtegade menetlusliigi, loomist.

Nõustumismenetluse eritunnuseks oleks senisest suurema tähelepanu pööramine menetlusaluse isiku koostööaldisusele. Autor soovib luua õigusnormi rikkunud isikule võimalust oma õigusi senisest suuremal määral käsutada. Isiku süü tunnistamise ning nõustumismenetlusega nõustumise korral, pakub töö autor osast põhiseaduslikest õigustest loobumise ning kohtuvälise menetlejaga koostöö eest vastuhüvena lõpliku karistusemäära vähendamist 1/3 võrra. Osalise põhiseaduslikest õigustest loobumise all mõtleb autor siinkohal, eelkõige, isiku nõustumist sellega, et osa tõendeid jääb kogumata ning isiku kaebeõigus saab olema piiratud. Ka nõustumismenetluse puhul näeb töö autor ette edasikaebamise võimaluse, kuid seda oluliselt piiratumalt. Vaidlustamisele kuuluks eelkõige menetlusaluse isiku nõustumise vabatahtlikkus, mitte aga rikkumise fakt. Selles osas tõe väljaselgitamiseks pakub autor kaasaegse tehnika laialdasemat kasutuselevõtu, aga nimelt menetluse heli- ning videosalvestamist.

Teise alternatiivina, hetkel kehtiva väärteomenetluse lihtsustamiseks, näeb käesoleva töö autor kirjaliku hoiatamismenetluse laialdasemat kasutuselevõttu. Teisisõnu, töö autori arvates, politsei, kui kohtuvälise menetleja, kirjaliku hoiatamismenetluse rakendamise pädevust tuleb laiendada selliselt, et lisaks automaatjärelevalve süsteemide abil fikseeritud rikkumiste menetlemisele oleks politseil võimalik antud menetlusliigi raames menetleda ka muid kergemaid liiklusväärtegusi. Töö autor on seisukohal, et liiklusohutuse parandamine läbi rikkujate negatiivse mõjutamise materiaalsete karistustega on saavutatav ka ilma nende väärtegade karistusregistrisse kandmiseta ning sellega kaasnevate õigusjärelmite tekitamiseta.

Kolmandaks ettepanekuks on olulisel määral lihtsustada väärtegade lühikirjelduste kirjapaneku menetlusdokumentidesse. Töö autor jõudis seisukohale, et pakutav kiirmenetluse otsusesse märgitud fraas „ületas sõidukiirust mitte vähem kui 25 km/h võrra“ võimaldab menetlusalusele isikule aru saada temale etteheidetava teo sisu mitte väiksemal määral, kui hetkel kasutusel olev standardne nn lühikirjeldus, mis näeb välja järgmiselt: „juhtis mootorsõidukit asulavälisel teel kiirusega X km/h +/-Y km/h. Lubatud kiirus antud teelõigul on Z km/h. Seega ületas lubatud sõidukiirust mitte vähem kui 25 km/h. Kiirus on mõõdetud kiirusmõõteseadmega Stalker nr A. Kiirusmõõteseadme näit on juhile tutvustatud“. Töö tulemusest lähtuvalt väidab autor, et kogu teises näites toodud lisainformatsioon omab tähtsust vaid teo tõendatuse hindamise aspektist. Seejuures on menetlusalusel isikul võimalik tutvuda vääртеoasja materjalidega ning selle raames kogutud tõenditega. Seega kiirmenetluse otsusele nimetatud asjaolude dubleerimine vaid muudab menetlusprotsessi keerulisemaks ning suurendab kohtuvälise menetleja eksimise võimalust.

Käesoleva tööga on selgunud, et kohtud on õigusmõistmisel keskendunud *ab ovo* printsiibile. Antud lähenemine on igati õigustatud isikuõiguste kaitsmise seisukohast ja selleks, et kindlustada ühiskonna veendumust täidesaatva võimu tegevuse seaduslikkuses, kuid ei ole alati otstarbekas ning on mõnede kergemate liiklusväärtegade kohta esitatud kaebuste puhul põhjendamatult kulukas. Lisaks sellele, leidis autor töö tulemusena ka seda, et kohtupraktika omab väga suurt tähtsust menetluse kujundamisel. Mõned kohtu poolt leitud vääртеoasjade tühistamise alused muudavad edaspidised menetlused keerulisemaks. Seejuures ei ole need tühistamise alused alati piisavalt õigustatud. Käesoleva töö tulemusena soovitab autor kohtutele pöörata suuremat tähelepanu otsust vaidlustanud isiku poolt ebaõigluse tajumisele ning keskenduda just selle asjaolu uurimisele. Juhul, kui mõne faktilise asjaolu kohta ei teki kaebajal vastuväidet, võib see tähendada vaid antud teo omaksvõttu kaebaja poolt, milleks ta on täielikult õigustatud. Sellisel juhul, ei ole ka kohtul otstarbekas kunstlikult pikendada menetlust, sisuliselt võttes sellega kaebajalt ära võimaluse käsutada oma õigusi ning võtta süüd ning vastutust omaks. Selliselt oleks tagatud menetlusökonoomia printsiibi tagamine kaebaja õiglustunnet kõikumata.

Lõppkokkuvõttes väidab autor, et käesoleva töö eesmärk on saavutatud ning sissejuhatuses püstitatud hüpotees leidis tõendust. Kergemate väärtegade menetlemise lihtsustamine on võimalik, vajalik ja nõutav, kuna sellega kaasnevad riskid on välditavad. Autor loodab, et töös esitatud ettepanekutega arvestatakse ning neid rakendatakse, muutes sellega turvalisuse juriidilist komponenti loogilisemaks.

Возможности упрощения делопроизводства по проступкам в отношении малозначимых нарушений закона о дорожном движении и сопутствующие этому риски

Резюме

Автор настоящей работы поставил перед собой целью выяснить, возможно ли упрощением делопроизводства по проступкам в отношении малозначимых нарушений закона о дорожном движении достичь повышения уровня безопасности, в том числе и в дорожном движении, либо сопутствующие указанному упрощению риски являются неоправданно высокими и исключают такую возможность. Под малозначимыми нарушениями в данном контексте автор подразумевает такие проступки, за нарушение которых законодателем предусмотрен максимальный штраф до 100 штрафных единиц.

Причиной, по которой автор заинтересовался данным вопросом, является бросающийся в глаза дисбаланс при ведении производства по идентичным проступкам чиновниками Департамента Полиции-, и Погранохраны в рамках общего или ускоренного производства по проступкам и уполномоченными чиновниками местных самоуправлений в рамках письменного предупредительного производства. Чиновники полиции вынуждены ввиду различий типов делопроизводств затрачивать намного больший ресурс государства, а также и самого нарушителя. При этом автор настоящей работы пришёл к выводу, что основным фактором, влияющим на законопослушность и являющимся примарным с точки зрения общей профилактики, является, отнюдь, не внесение зафиксированного нарушения в регистр наказаний, а материальное наказание. Таким образом, юридический аспект в части итогового названия реакции государства на правонарушение вносит коррективы и вынуждает затрачивать больший ресурс.

Делопроизводство по проступкам – это такая сфера права, к которой очень хорошо подходит сказанное перед парламентом Эстонии (Рийгикогу) в 2008 году относительно уголовного права: «Уголовное право – это такая сфера права, в которой нельзя делать необдуманные и резкие изменения. Поправки нужно делать в тех местах, где существующее положение дел не работает. Решение об изменении должно быть научно подтверждено и основано на анализе ситуации, а не на эмоциональном решении, принятом вследствие сиюминутной необходимости. Несмотря на то, что законопроекты проходят круг согласований, нельзя считать данный факт достаточным в полной мере, поскольку отведённое судебной системе время для всестороннего

анализа законопроекта является недостаточным».¹¹¹ В данной работе проанализирована текущая ситуация в области делопроизводства по проступкам, а также приведены и проанализированы примеры аналогичных решений применяющихся за рубежом и сделаны соответствующие предложения по улучшению ситуации в Эстонии.

По результатам настоящей работы, автор достиг понимания того, что в настоящее время основополагающим аспектом как уголовного, так и действующего по тем же принципам делопроизводства по проступкам, является сбор доказательств. Для того чтобы осудить либо оправдать лицо, судебное решение должно основываться на доказательствах. В порядке ремарки, замечает автор, что оправдательное решение может быть вынесено и вследствие отсутствия доказательств, подтверждающих вину. Для того чтобы доказательная база была достаточной и достоверно прослеживаемой, в досудебном производстве собираются многочисленные доказательства независимо от готовности лица в отношении которого ведётся производство к сотрудничеству. Суды при отправлении правосудия отталкиваются от принципа *ab ovo*. Данный подход, безусловно, оправдан с точки зрения защиты прав человека, а также с точки зрения защиты спокойствия общества в части порядка осуществления исполнительной власти, однако, не всегда необходим при рассмотрении жалоб, поданных на конкретный аспект производства.

Тем не менее, результатом настоящей работы, является вывод, что одной из частей общей массы производств по проступкам является делопроизводство относительно малозначимых нарушений закона о дорожном движении, к которым возможно применение упрощённого ведения производства без сопутствующих неприемлимых последствий для прав лиц совершивших данные проступки.

Учитывая опыт зарубежных стран в части упрощения делопроизводства, можно с уверенностью заявить, что некоторые особенности и исключения из общих правил применимы и для правового пространства Эстонии. Наиболее оптимальным автор считает введение в правовое пространство Эстонии нового типа делопроизводства по проступку, именуемого признательным производством.

Отличительной особенностью данного вида производства предлагается уделение повышенного внимания сотрудничеству лица, совершившего проступок, при

¹¹¹ М. Раск. Обзор единообразного применения законов, отправления правосудия, а также судебных порядков. Доклад перед Парламентом ЭР на заседании 2008 года (превод автора). Доступен в интернете: http://www.riigikohus.ee/vfs/729/Ettekanne_RK08_Mart_Rask.pdf.

делопроизводстве. Таким образом, автор предлагает позволить лицу нарушившему правовую норму распорядиться своими правами в части выбора дальнейшего производства. В случае признания лицом своей вины и соглашения с признательным производством, автор предлагает в счёт компенсации за частичный отказ от своих конституционных прав и за сотрудничество с органом, ведущим делопроизводство, смягчение итогового наказания на 1/3. Под частичным отказом от своих прав подразумевается, прежде всего, соглашение с тем, что часть доказательств по проступку останется не собранными и при этом будет ограничено право лица на обжалование вынесенного решения. Тем не менее, будет предусмотрена возможность обжалования вынесенного решения в части самого факта соглашения с признательным делопроизводством. Для установления истины в части адекватности и свободы принятия подобного решения автор предлагает широко использовать технические новинки в области видео- и звукозаписи процесса соглашения.

Вторым, приемлимым вариантом упрощения нынешнего делопроизводства по проступкам, автор видит более широкое применение письменного предупредительного производства. Иными словами, расширение полномочий полиции, как органа, ведущего производство во внесудебном порядке, по применению данного типа производства не только на проступки, зафиксированные автоматическими системами надзора за дорожным движением, но и на широкий спектр относительно безопасных дорожных нарушений. Автор соглашается с тем, что эффект по отрицательному воздействию на нарушителей и повышению, таким образом, безопасности дорожного движения достигим и методом материального наказания без внесения проступка в штрафной регистр и сопутствующим этому последствиям при совершении лицом аналогичных проступков.

Таким образом, будет достигнута цель проведения делопроизводства более экономичным способом. При этом, за лицом, совершившим проступок сохранится право выбора дальнейшего производства и реализации своих прав. Снижение стандартов сбора доказательств при классическом делопроизводстве по проступкам считает автор нецелесообразным и неоправданно рискованным, поскольку в целом ряде случаев, делопроизводство по проступку может перерасти в уголовное производство, а потому и стандарт качества улик должен быть соответствующим. Делить классические виды делопроизводства по проступкам в зависимости от степени тяжести проступка с точки зрения автора, нерезонно.

Помимо вышеуказанного, настоящей работой был выявлен ещё один аспект, существенно усложняющий делопроизводство. Речь идёт о «кратком описании правонарушения», которое в соответствии с п. 6 ч. 1 ст. 54²; п. 7 ч. 1 ст. 57 и п. 1 ч. 2 ст. 69 ДПК ЭР должно содержаться в протоколе либо решении по поступку. По сложившейся практике, под данным термином подразумевается не только краткое описание правонарушения, но и также описание всех фактических обстоятельств дела, а также собранных по делу улик. С точки зрения автора, подобный подход неоправдан, поскольку имеет положительный эффект лишь с точки зрения удобства лица в отношении которого ведётся производство при выборе стратегии защиты и поведения. Важно отметить, что в соответствии с п. 6 ч. 1 ст. 19 ДПК ЭР, у лица, в отношении которого ведётся производство, есть право на ознакомление с материалами дела, что является достаточным средством осуществления права на защиту. Дублирование и подытоживание указанных обстоятельств создаёт дополнительную возможность ошибки, а также делает делопроизводство более времязатратным, что отрицательно сказывается как на эффективности процесса со стороны государства, так и на удобство лица, в отношении которого ведётся производство.

Во второй части настоящей работы автором было рассмотрено влияние судебной практики на процесс работы органов ведущих производство во внесудебном порядке. Автор пришёл к выводу, что, вследствие применения принципа *ab ovo*, часть требований судов к собираемым доказательствам непропорционально завышена без видимого положительного эффекта для прав лиц, в отношении которых ведётся производство. Решения судов, а также приведённые судами причины прекращений производства оказывают значительное влияние на тактику ведения производства, а также на объём и качество доказательств собираемых по делу. Автор заметил ущемление прав лица, в отношении которого ведётся производство в части возможности признать себя виновным в совершении нарушения, однако при этом обжаловать, к примеру, исключительно сумму вынесенного штрафа. При рассмотрении дела по подобной жалобе, исходя из части 2 статьи 123 деликтно-процессуального кодекса ЭР, суд рассматривает дело в полном объёме, невзирая на границы, установленные жалобой. Таким образом, в некоторых случаях лицо, осознающее и признающее свою вину и, тем самым, негласно выражающее своё согласие с применением к нему санкций, предусмотренных законом, может быть признано невиновным. Автор считает правильным при рассмотрении жалобы отталкиваться от её

существа и применять вышеупомянутый принцип *ab ovo* лишь в случаях, когда на то имеются веские причины, вытекающие либо из жалобы, либо из обстоятельств дела.

Таким образом, цель данной работы полностью достигнута и гипотеза о том, что упрощение делопроизводства по проступкам в связи с малозначимыми нарушениями закона о дорожном движении, с учётом сопутствующих рисков, возможно. Автор надеется, что исследование, проведённое в рамках настоящей работы, будет принято законодателем к сведению, а также поможет изменить существующий порядок делопроизводства, повысив тем самым общий уровень безопасности в стране.

Lühendid:

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

KarS – karistusseadustik

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

LS – liiklusseadus

RKKK – Riigikohtu kriminaalkolleegium

RKPJK – Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium

TMK – Tartu Maakohus

TrtRnK – Tartu Ringkonnakohus

VMK – Viru Maakohus

VTMS – väärteomenetluse seadustik

VV – Vabariigi Valitsus

Kasutatud kirjandus:

1. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne.
2. Gordon, W., Cuddy, P., Wesson, A. Introduction to Road Traffic Offences. Waterside press, 1998
3. Kergandberg, E. jt. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdluspilt. Tallinn: Juura 2008.
4. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
5. Kärner, M. Mõned korrakaitseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem. Juridica VI/2014.
6. Lind, S. Automaatne liiklusjärelevalve ja omanikuvastutus. Juridica III/2008.
7. Lõhmus, U. Peajoonest kõrvalekalduvaid mõtteid kriminaalmenetluse eesmärgi ja legitiimsuse kohta. Juridica III/2013.
8. Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. 2. tr. Tallinn: Juura 2014.
9. Mikiver, M., Põllumäe, S. Sissejuhatus õigusesse. Sisekaitseakadeemia 2013.
10. McConville, S. The Use of Punishment. Devon, England: Willian 2003 (viidatud: Urmas Solovjov. Alkoholijoobes mootorsõidukijuhid sotsiaalse kontrolli objektidena. – Magistritöö. Tartu 2014).
11. Pavlovishi, S. Eriarvamus asjas *O'Halloran ja Francis vs. Ühendkuningriik*
12. Rask, M. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekanne Riigikogu 2008. aasta kevadistungjärgul.
13. Saar, J. Kriminaalpsühholoogia. Tallinn 2007.

14. Sepp, J. Poliitika majanduslik teooria. – Tartu 2001. Tartu Ülikooli kirjastus.
15. Shaw, J., Porter, S. Constructing Rich False Memories of Committing Crime. Luton, UK 2014. Internetis: <http://pss.sagepub.com/content/26/3/291>
16. Sillaots, M. Võistlev kohtumenetlus või võistlevate elementidega looritatud kohtumenetlus kriminaalmenetluse seadustiku eelnõus. Juridica IX/2000.
17. Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn 2015.
18. Stamatel, J. P. and Hung-en Sung. Crime and punishment around the world. ABC-CLIO, LLC. Santa-Barbara, California.
19. Quintard-Morenas, F. The Presumption of Innocence in the French and Anglo-American Legal Traditions. – The American Journal of Comparative Law, 2010, vol. 58
20. Брейтуэйт, Д. Преступление, стыд и воссоединение. *Sine anno, sine loco*. Internetis: <http://sprc.ru/wp-content/uploads/2014/10/Брейтуэйт-книга.pdf>

Kasutatud õigusaktid:

1. Eesti Vabariigi põhiseadus. - [RT 1992, 26, 349](#).
2. Karistusregistri seadus. - [RT I, 21.03.2011, 3](#).
3. Karistusseadustik. - [RT I 2001, 61, 364](#).
4. Kriminaalmenetluse seadustik. - [RT I 2003, 27, 166](#).
5. Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus. - [RT I, 19.03.2015, 1](#).
6. Liiklusseadus. - [RT I 2010, 44, 261](#).
7. Liiklusmärkide ja teemärgiste tähendused ning nõuded fooridele. MKMm 22.02.2011 nr 12. - [RT I, 03.03.2011, 6](#).
8. Liiklusregistri pidamise põhimäärus. VVm 16.06.2011 nr 75 - RT I, 21.06.2011, 3.
9. Mõõteseadus. - [RT I 2004, 18, 132](#).
10. Metoodika MM03-2010 Lineaarmõõtmine. Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori 01.01.2010 käskkirja nr 40 lisa 3.
11. Politsei ja piirivalve seadus. - [RT I 2009, 26, 159](#).
12. Väärteomenetluse seadustik. - [RT I 2002, 50, 313](#).
13. Väärteomenetluse seadustik 500 SE algatatud 07.10.2013. Seletuskirja lisa 1.
14. Väärteomenetluse seadustik 500 SE (algatatud 07.10.2013). Seletuskiri väärteomenetluse seadustiku eelnõu juurde

Kasutatud välismaa õigusaktid:

15. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, 4.XI.1950. Internetis: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.
16. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikesakkomenettelystä annetun lain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta ajoneuvon haltijan vastuun toteuttamiseksi automaattisessa liikennevalvonnassa. Internetis: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050016>.
17. Käsikirja seuraamusten määramiseksi rangaistusvaatimus- ja rikesakkoasioissa. Poliisihallitus, 6/2012. Internetis: https://poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/14947_kasikirja_SUOMI_20062012.pdf?8bdfb75e4d2ad288.
18. Laki rikesakkomenettelystä. 01/21/1983 / 66. Internetis: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830066>.
19. Rikoslaki. 19.12.1889/39. Internetis: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>.
20. Road Traffic Act 1988. 1988 c. 52. Internetis: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/52/contents>.
21. Lov om vegtrafikk (vegtrafikkloven). LOV-2015-06-19-65 fra 01.10.2015. Internetis: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1965-06-18-4>.

Kasutatud kohtupraktika:

22. RKKKo 3-1-1-2-16.
23. RKKKo 3-1-1-4-07.
24. RKKKo 3-1-1-5-15.
25. RKKKo 3-1-1-6-07.
26. RKKKo 3-1-1-7-09.
27. RKKKo 3-1-1-15-09.
28. RKKKo 3-1-1-22-12.
29. RKKKo 3-1-1-29-11.
30. RKKKo 3-1-1- 35-06.
31. RKKKo 3-1-1-38-15.
32. RKKKo 3-1-1-42-07.
33. RKKKo 3-1-1-43-05.

34. RKKKo 3-1-1-43-07.
35. RKKKo 3-1-1-48-08.
36. RKKKo 3-1-1-52-13.
37. RKKKo 3-1-1-58-13.
38. RKKKo 3-1-1-67-15.
39. RKKKo 3-1-1-73-08.
40. RKKKo 3-1-1-77-11.
41. RKKKo 3-1-1-82-09.
42. RKKKo 3-1-1-83-15.
43. RKKKo 3-1-1-96-10.
44. RKKKo 3-1-1-100-03.
45. RKKKo 3-1-1-105-03.
46. RKKKo 3-1-1-112-99.
47. RKKKo 3-1-1-142-05.
48. RKPSJKo 3-4-1-4-01.
49. TrtRnKo 1-08-16551/185.
50. TMKo 4-13-6410.
51. TMKo 4-15-10205.
52. TMKo 4-15-10457/9.
53. TMKo 4-15-4445.
54. VMKo 4-15-3553.
55. EIKo 18731/91, *John Murray vs. Ühendkuningriik*.
56. EIKo 15809/02 ja 25624/02, *O'Halloran ja Francis vs. Ühendkuningriik* koos kohtunik S. Pavlovschi eriarvamusega.
57. EIKo 58452/00, *Lühof ja Spanner vs. Austria*.
58. EIKo 38544/97, *Weh vs. Austria*.
59. EIKo 63207/00, *Rieg vs. Austria*.
60. EIKo 66273/01, *Falk vs. Holland*.
61. EIKo 9043/05, *Natsvlisvili ja Togonidze vs Gruusia*.
62. EIKo 30810/03, *Geerings vs. Holland*.
63. EIKo 5826/03, *Idalov vs. Venemaa*.
64. *Miranda vs. Arizona*, 384 U.S. 436 (1966). - Internetis:
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/384/436/case.html>.

Lisad

2. KRIMINAALKOHTUMENETLUS

2.1. Kriminaalmenetlusasjade koondandmed maakohtute ja statistiliste kategooriate kaupa

Kohus / asja statistiline kategooria /kokku	2015.a jooksul saabunud asjade arv	2015.a jooksul lahendatud asjade arv
Kriminaalasjad		
Harju Maakohus	3068	2916
Pärnu Maakohus	1133	1144
tartu Maakohus	1882	1880
Viru Maakohus	1457	1419
Kriminaalasjad kokku , sh	7540	7359
<i>Kokkuleppemenetluses</i>	<i>4926</i>	<i>4962</i>
<i>Käskmenetluses</i>	<i>228</i>	<i>243</i>
<i>Lühimenetluses</i>	<i>1786</i>	<i>1733</i>
<i>Üldmenetluses</i>	<i>600</i>	<i>421</i>

Lisa 1. Kriminaalasjade 2015 aasta koondandmed maakohtute ja statistiliste kategooriate kaupa. Internetis:

https://www.kohus.rik.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumentid/i_ ja_ ii_ astme_ kohtut_ e_ 2015.a_ menetlusstatistika.pdf.

FORENKLET FORELEGG

Sem AS 11.03 GP 5066 100.000x4

Fødselsdato: 130488- Persnr.: 222222 Etternavn, fornavn: [redacted]

Boligadresse: [redacted] Tlf. bolig: [redacted]

Postnr.: 8800 Poststed: [redacted] Land: [redacted]

Gierningssted: [redacted] Målemetode (Fartskontroll): ☐ Rader ☐ Laser ☐ Gj.snitt ☐ Annet

Rikkumise kood: [redacted] Europaveg ☐ Riksveg ☒ Kommunal veg ☐ Vegnr. [redacted]

Korte for overtak trafikkbestemmelse: 03B Gjerningsdato: 310806 Klokkeslett: 0821 Skiltet fartsgrense Ikke skiltet fartsgrense

Foreleggets nummer: 4039910 Registreringsnr.: [redacted] Kort gjerningsbeskrivelse: [redacted]

Type kjøretøy: Mercedes Trahvisumma: [redacted] Rikkumise kirjeldus: [redacted]

Bot: 4200 dager Ant. prikker: [redacted] Bet. på sted: Pengen: [redacted] Forelegget vedtas: 310806 Opphe./Annul.: [redacted] Politidistrikt: 45 Tj. sted/Jusenhet: 45788

Forelegget vedtas: Underskrift (Verge): [redacted] Politimannens underskrift: [redacted] Påtalemyndighetens underskrift: [redacted]

Lisa 2. Nädis Norras kasutuses olevast karistusotsusest.

Internetis: <http://www.diskusjon.no/uploads/post-85925-1157142923.jpg>.

FORENKL. FORELEGG - KODER FOR MISFERD pr. 01.07.2011

GP 5068/N 250.000.07.2011. W & J

	Fartsprense:	Bot på fartsprense:	Bot:	Ulovlig førerbil med motorvogn	Kjøring med motorvogn
01A	60 km/t eller lavere	6 t.o.m. 5 km/t	kr. 600 s 3 dg. f.	05A	til høyre i § 12 nr. 1
01B	60 km/t eller lavere	6 t.o.m. 10 km/t	kr. 1600 s 3 dg. f.	05B	like framfor el. i vegkryss, el. der sikte er hindra ved bakkefallo, sving eller på annen måte i § 12 nr. 5
01C	60 km/t eller lavere	11 t.o.m. 15 km/t	kr. 2500 s 3 dg. f.	05C	framfor gangfelt i § 12 nr. 6
01D	60 km/t eller lavere	16 t.o.m. 20 km/t	kr. 4200 s 7 dg. f.	05D	ved ikke å ha forvisse seg om at
01E	60 km/t eller lavere	21 t.o.m. 25 km/t	kr. 6500 s 15 dg. f.		1) den som kører framfor ikke har gjeve teken om førerbil, eller
01F	70 km/t eller høyere	6 t.o.m. 10 km/t	kr. 600 s 3 dg. f.		2) ingen av dei som kører, har byrja å køyre forbi han
01G	70 km/t eller høyere	11 t.o.m. 15 km/t	kr. 2500 s 3 dg. f.	05E	i strid med trafikkilt 334 «Førerbilingsforbud» S § 8
01H	70 km/t eller høyere	16 t.o.m. 20 km/t	kr. 3800 s 5 dg. f.	05F	i strid med trafikkilt 335 «Førerbilingsforbud for lastebil» S § 8
01I	70 km/t eller høyere	21 t.o.m. 25 km/t	kr. 4900 s 7 dg. f.		kr. 5200 s 11 dg. f.
01J	70 km/t eller høyere	26 t.o.m. 30 km/t	kr. 6500 s 15 dg. f.	Fører av motorvogn som ikke har halde vikeplikt	
01K	70 km/t eller høyere	31 t.o.m. 35 km/t	kr. 7800 s 15 dg. f.	06A	i samvar med trafikkilt 202 «Vikeplikt» og 204 «Stopp» S § 6
01L	Motorveg 90 km/t	36 t.o.m. 40 km/t	kr. 8000 s 20 dgs. f.	06B	for trafikkilt 15 høyre i § 7 nr. 2
	eller høyere			06C	for glønde i gangfelt i § 8 nr. 2
				06D	ved utkayring frå parkeringsplass, haldeplass, torg, eigedom, bensinstasjon, gata, gate, e.l. område i § 7 nr. 4
				06E	for glønde eller syklande der det skal køyrast inn
				06F	i § 3 om forbod mot bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 3 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg som ikke er open for allmenn ferdsel.
					kr. 5200 s 11 dg. f.
	V § 6-2. 6. ledd, og/eller 9. ledd, og/eller trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.			Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt	
02A	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.			07A	utan å gje teken i § 14 og B.1 § 7
02B	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.			07B	utan å ha påbode lys lennt i § 15 og B.1 § 6
	med for kort avstand til køyretøyet framfor, T § 5 nr. 3			07C	med lys som har vort brukt på feil måte i § 15 og B.1 § 6
	kr. 5200 s 11 dg. f.			07D	utan å ha tilstrekkeleg utsyn
				07E	forskrift om bruk av køyretøy i § 1-3
				07F	der det er feil ved nærlys, fjernlys eller køyrellys i § 23
				07G	med lys som har vort brukt på feil måte i § 15 og B.1 § 6
				07H	eller på andre plassar enn køyretøyet er registrert for, forskrift om bruk av køyretøy i § 3-1
				07I	der påbode kjennemerke manglar, forskrift om bruk av køyretøy i § 2-5
					kr. 2000 s 3 dg. f.
				Kjøring med motorvogn	
03A	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.			08A	Kjøring med motorsykel (her medrekna mopet) der det er gjort endring som aukar den maksimale farten eller ytinga som motorsykel er reg. for i § 23 if § 13.
03B	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				kr. 4200 s 7 dg. f.
03C	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03D	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03E	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03F	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03G	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03H	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03I	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03J	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03K	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03L	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03M	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03N	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
03O	Kjøring med motorvogn i strid med trafikkilt 362 «Fartsprense» og 366 «Fartsprense» S § 8. Forskrift om bruk av bettemotorsykel på offentlig veg eller brot på § 4 i forskrift om kjøring med motorvogn i terrenget og på veg open for allm. f.				
	kr. 4200 s 7 dg. f.				
	Kjøring med motorvogn				
04A	i sperreområde avgrensa av heilt rett gul linje eller parallell gul				
04B	sperrelinje (skilt 1014) S § 22 if § 21 nr. 4				
04C	på fortau, sykkelstige (skilt 521), gangveg (skilt 515), sykkelveg (skilt 520) og gang- og sykkelveg (skilt 522), T § 4.				
04D	i strid med vedtak om feil ved svinging, T § 6				
04E	på eller over gul eller kvit sperrelinje og/eller i sperreområde avgrensa av heilt rett kvit linje, S § 22 if § 21 nr. 4.				
04F	kr. 3200 s 5 dg. f.				
	NB: Forar med prøveperiode (klasse B) skal registrerast med dobbel mengd med prikkar for kvart lovbrudd.				
</					

STAFFORDSHIRE POLICE	N 0216448 5
PART 1	FIXED PENALTY NOTICE (NON-ENDORSABLE OFFENCE)
POLICE PENALTY FOR THE UNAUTHORISED REMOVAL OF OR INTERFERENCE WITH THIS NOTICE IS £100	
PLEASE READ THE NOTES ON THE REAR OF THIS FORM	
On	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;">020309</div> From <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;">0925</div> To/at <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;">0936</div> hrs
IN	<div style="background-color: yellow; height: 1.2em; width: 100%;"></div>
OFFENCE CODE	<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;">2003</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block; margin-left: 10px;">No WAITING</div>
	<div style="text-align: center; margin-left: 100px;">↑</div> <div style="text-align: center; margin-left: 150px;">↑</div>
	<div style="text-align: center; margin-left: 100px;">Rikkumise kood</div> <div style="text-align: center; margin-left: 150px;">Rikkumise kirjeldus</div>
A Vehicle, Registered No.	<div style="background-color: yellow; height: 1.2em; width: 100%;"></div>
Make	<div style="border-bottom: 1px solid black; display: inline-block;">VAUXHALL</div> <div style="border-bottom: 1px solid black; display: inline-block; margin-left: 20px;">Model/cc 1-6</div> <div style="border-bottom: 1px solid black; display: inline-block; margin-left: 20px;">Colour RED</div>
which you were driving/riding/using/in which you were a passenger/which was unattended, was seen in circumstances which gave me reason to believe that:- the offence indicated above was being or had been committed.	
Signed	<div style="border-bottom: 1px solid black; display: inline-block; width: 150px;"> </div> <div style="border-bottom: 1px solid black; display: inline-block; width: 50px; margin-left: 20px;">Rank PL</div> <div style="border-bottom: 1px solid black; display: inline-block; width: 50px; margin-left: 20px;">No 4891</div> <div style="border-bottom: 1px solid black; display: inline-block; width: 50px; margin-left: 20px;">Station CE</div>
PART 2 PAYMENT SLIP	
N 0216448 5	
SURNAME	
FORENAMES	
ADDRESS	
<div style="text-align: center; margin-left: 100px;">↓</div> <div style="text-align: center; margin-left: 100px;">Trahvisumma</div>	
POSTCODE	
The Fixed Penalty payable is <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; padding: 2px; display: inline-block;">£30</div> and you may now either:- OR (i) Pay the penalty in FULL within 28 days in which case the Police will take no further action in respect of this offence. (ii) Request within 28 days that the matter be dealt with by a Court. You will then receive a summons for this offence. The notes overleaf will tell you how to make your payment or ask for a Court hearing. If you do neither of these things, the Police may apply for the £30 penalty plus 50% to be registered against you as if it were a fine following conviction. To: H.M.C.S., Central Finance Unit, P.O. Box 1778, Rugeley, Staffordshire. WS15 2WX Telephone number - 01889 503500 I enclose the sum of £30 as payment of the fixed penalty for the offence mentioned in Part 1 of this notice.	
CREDIT CARD Pay by Credit Card : By Post PLEASE USE BLOCK LETTERS Day Time Tel. No: Valid from Date: Card Expiry Date Please charge the amount below to my ACCESS (Mastercard)/VISA/Switch Card. The number is:- <div style="border: 1px solid black; height: 1.2em; width: 100%;"></div>	
Total amount to be charged £ : p Issue No. (if Switch): Signature: Date: <div style="text-align: right; font-size: 0.7em;">PLEASE NOTE: Payments must be made to the above address and not to the Police</div>	

Lisa 4. Näide UK-s kasutusel olevast *fixed penalty notice* täidetud blanketist koos rikkumise koodiga ja lühikirjeldusega (ingl: *offence code*). Internetis: <http://i44.tinypic.com/kd1p46.jpg>.

*	FIXED PENALTY NOTICE ROADS (SCOTLAND) ACT 1984 (Section 130A and Schedules 8A and 8B)	FIXED PENALTY NOTICE Number:
(* Insert Roads Authority name)		
PART A		
Contact Tel No.	Works Ref No. * Roads Authority No. * (*To be left blank where the offence relates to works in respect of which no notice has been given.)	
TO:	DATE OF THIS NOTICE: dd mm yy	
ADDRESS:		
OFFENCE CODE: (See Part B) (NB: Only one offence code per fixed penalty notice)		
LOCATION:		
DATE OF OFFENCE:		
DETAILS OF OFFENCE:		
<p>1. I am giving you this notice, in accordance with section 130A of, and Schedule 8B to, the Roads (Scotland) Act 1984, to offer you the opportunity of discharging any liability to conviction for this fixed penalty offence by payment of a penalty.</p> <p>2. This means that no legal proceedings will be commenced for the offence if, subject to paragraph 3, the penalty of £120 is paid (See Part B for instructions on methods of payment) within the period of 36 days beginning with the day on which this notice was given. (NB: The roads authority may extend this period in any particular case if they consider it appropriate to do so (See paragraph 4(3) of Schedule 8B)).</p> <p>3. Instead of paying the amount referred to in paragraph 2, liability to conviction for the offence may also be discharged if the discounted amount of £80 is paid within the period of 29 days beginning with the day on which this notice was given. (NB: If the last day of this period does not fall on a working day, the period for payment of the discounted amount is extended until the end of the next working day (See Paragraph 5(3) of Schedule 8B)).</p> <p>4. If the discounted amount is not paid within the period set out in paragraph 3, as extended where relevant, liability to conviction for the offence may only be discharged thereafter by payment of the penalty of £120 within the period set out in paragraph 2, as extended where considered appropriate. If you then fail to pay the penalty within that period, legal proceedings for the offence may be commenced against you.</p> <p>5. Any representations that you wish to make in relation to this notice may be addressed to at identifying the fixed penalty notice number stated above.</p>		
NAME OF AUTHORISED OFFICER (in block capitals):		
DATE:		

Lisa 5. Näidis Šotimaal kasutatavast kirjaliku hoiatamismenetluse blankettist. Esikülg.

Internetis: <http://www.gov.scot/Publications/2006/11/06113102/20>.

PART B		
*	<u>INSTRUCTIONS ON METHODS OF PAYMENT</u>	FIXED PENALTY NOTICE Number:
(* Insert Roads Authority name)		
ELECTRONICALLY – by the Bankers Automated Clearing Services (BACS). Payment should be made to _____, Sort Code _____, Account Number _____. Payment must be supported by the timely submission of a list of the fixed penalty notice numbers covered by the payment and the amount being paid in relation to each number.		
“ON LINE” - please visit our web site at _____.		
BY POST - by making your cheque payable to _____ and sending it to _____. Payment must be accompanied by a list of the fixed penalty notice numbers covered by the payment and the amount being paid in relation to each number. A receipt will be sent on request.		
IN PERSON – to _____ at _____ between 9.00am and 4.30pm on any day on which the office is open for business. Any cheque should be made payable to _____. Payment may be made by debit or credit card if the card is one that is accepted by the Roads Authority in accordance with its standard procedures. Payment must be accompanied by a list of the fixed penalty notice numbers covered by the payment and the amount being paid in relation to each number. A receipt will be provided on request.		
BY TELEPHONE – by contacting _____ at _____ on _____ between 9.00am and 4.30pm on any day on which the office is open for business. Payment may only be made by using a debit or credit card that is accepted by the Roads Authority in accordance with its standard procedures. You must state the fixed penalty notice number of each notice in respect of which payment is being made and the amount being paid in relation to each number. A receipt will be sent on request.		

OFFENCE CODES AND DESCRIPTION (By reference to the Roads (Scotland) Act 1984)		
CODE	OFFENCE	BRIEF DESCRIPTION
01	An offence under s.58(1).	Deposit of building materials in or erection of scaffolding over road without or other than in accordance with permission.
02	An offence under s.85(3) as read with (4).	Deposit of builder's skip on road without permission of roads authority.
03	An offence under s.85(3) as read with (4).	Failure of owner of skip or other person to ensure conditions of permission complied with.

Lisa 6. Näidis Šotimaal kasutatavast kirjaliku hoiatamismenetluse blankettist. Tagakülg.

Internetis: <http://www.gov.scot/Publications/2006/11/06113102/20>.

Registreeritud väärted

Andmed seisuga 10.03.2016

	2012	2013	2014	2015
Väärted kokku	197601	154787	137301	140803
Avaliku korra rikkumised	5895	4332	3123	2341
Narkoväärted	3589	3427	2716	3533
Väheväärtuslikud varavastased	15185	14197	11963	16486
Korruptsiooniväärted	104	15	26	15
Alaealealisele alkoholi kättesaadavaks tegemine	259	276	195	212
Alaealise poolt toime pandud väärted kokku	21931	15780	11196	8871
Avaliku korra rikkumised alla 18.a poolt	851	597	375	151
Narkoväärted alla 18.a poolt	262	302	282	281
Tubakaseaduse rikkumised alla 18.a poolt	6781	4649	2717	1319
Alkoholiseaduse rikkumised alla 18.a poolt	7593	5323	3795	3787
Alkoholiseaduse rikkumised alla 16.a poolt	2382	1824	1393	1258
Liiklusväärted	145326	114066	108451	108828
Turvavarustuse mittekasutamine	15934	10993	9088	7180
Juhtimisõigusega mootorsõiduki juhtimine	6802	6286	6290	7055
...sh juhtimisõigusega mootorsõiduki juhtimine(vt)	6802	6286	6290	6319
...sh süstemaatiline juhtimisõigusega mootorsõiduki juhtimine (kt)				736
Joobes juhtimine	8418	7977	7879	7878
...sh 0,2-0,49 mg/L (vt)	1607	1484	1496	1700
...sh 0,5-1,49 mg/L (vt)	3434	3126	3242	3076
...sh üle 1,49 mg/L või narkojoove (kt)	3377	3367	3141	3102
.....neist narkojoove (kt)	209	251	183	279
Liiklusseaduse rikkumine kergliikleja poolt	16047	12521	12491	8889
Liiklusriskeeriv käitumine	8463	5898	6029	7702
Kiiruse ületamine	50478	41493	42695	44823
...kuni 20 km/h	20100	15089	16435	14 745
...21-40 km/h	28650	24583	24379	28022
...41-60 km/h	1499	1576	1555	1696
...üle 60 km/h	229	245	326	360
Kiiruse ületamine linnades	19446	15140	18205	21036

Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

Lisa 7. Politsei- ja Piirivalveameti poolt registreeritud väärtekoosseisud aastatel 2012-2015

Internetis: <https://www.politsei.ee/et/organisatsioon/analuus-ja-statistika/statistika.dot>.

Väärted 2012-2105. Vaadatud 10.04.2016.



Lisa 8. Vaade parkimiseks keelatud teelõigule ja sellesse pargitud sõidukitele. Autor: A. Urb, Narva 03.2016.



Lisa 9. Vaade parkimiseks keelatud alale ning sellesse pargitud sõidukitele. Autor: A. Urb, Narva 03.2016.



Lisa 10. Vaade keelava liiklusemärgi mõjuapiirkonda pargitud sõidukitele teiselt poolt. Autor: A. Urb, Narva 03.2016.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Aleksandr Urb (sünnikuupäev: 21.10.1987.a.)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Kergemate liiklusväärtegade lihtsustamise võimalused ja sellega kaasnevad riskid,

mille juhendaja on professor Jaan Ginter,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 2.05.2016.a.